

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

1. นายเทียน	คงยุทธ์	หัวหน้าโครงการ
2. อาจารย์ถาวร	คงกิ่ง	ทีมวิจัย
3. อาจารย์ปลื้ม	เทอดเกียรติชาติ	ทีมวิจัย
4. อาจารย์อุตร	นาควาณิช	ทีมวิจัย
5. อาจารย์วันชัย	แก้วเนิน	ทีมวิจัย
6. อาจารย์แอบ	เดชสุวรรณ	ทีมวิจัย
7. อาจารย์บุญธรรม	คงกิ่ง	ทีมวิจัย
8. อาจารย์จรรยา	สันประภา	ทีมวิจัย
9. อาจารย์สร้อยทอง	จันทร์แก้ว	ทีมวิจัย
10. นายหัตชัย	เฮงธนากร	ทีมวิจัย
11. ผู้ใหญ่จินดา	โสมจันทร์	ทีมวิจัย
12. อาจารย์ฟอง	หมี่ปาน	ทีมวิจัย
13. อบต.สันติ	สุวรรณบุรี	ทีมวิจัย
14. อาจารย์มงคล	ยีนเจริญ	ทีมวิจัย
15. อาจารย์ประไพ	ยีนเจริญ	ทีมวิจัย
16. อาจารย์กานดา	นาควาณิช	ทีมวิจัย
17. นายวัชร	คงยุทธ์	ทีมวิจัย
18. นายอาคม	คงยุทธ์	ทีมวิจัย
19. นายอดิษฐ์	หยงสตาร์	ทีมวิจัย

คำนำ

โครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นโครงการที่ได้รับงบประมาณ สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) เพื่อศึกษาสถานการณ์ กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยจำนวน 7 จังหวัด รวบรวมเครือข่ายผู้เก็บหากกล้วยไม้ป่า องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ ชนิดสายพันธุ์ อันเป็นข้อมูลนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟูกล้วยไม้ป่า ให้คงอยู่ในระบบนิเวศ ตามธรรมชาติ ตลอดจนแนวทางสร้างมูลค่า และคุณค่าของกล้วยไม้ป่า ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยรวมในอนาคต

คณะผู้ดำเนินการวิจัยและทีมเครือข่าย ผู้เก็บหากกล้วยไม้ป่า ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามแผนงานของโครงการตามระยะที่ 1 และได้รวบรวมเอกสารหลักฐานจัดทำรายงานเป็นรูปเล่ม เพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ สกว.ซึ่งเป็นเจ้าของทุนทราบ

ขอขอบพระคุณคณะที่เลื่อง ทีมที่ปรึกษา ทุกฝ่ายที่ได้ให้ความช่วยเหลือ อนุเคราะห์ อำนวยความสะดวก และเป็นกำลังใจให้การดำเนินงานของทีมวิจัย เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ขอขอบคุณ สกว. ที่สนับสนุนทุนเพื่อการศึกษาค้นคว้าให้ชุมชน ท้องถิ่น มีโอกาสค้นพบทางเลือกที่ดี ที่เป็นมรดกอันล้ำค่าของชุมชน ที่มีส่วนส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และเป็นชุมชนคุณภาพในสังคมต่อไปตามลำดับ

คณะผู้ดำเนินการวิจัย

โครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	5
บทที่ 3 รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม	42
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	135
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	144
บรรณานุกรม	151
ภาคผนวก	

.....

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

จัดทำโดย เทียน คงยุทธ์ และคณะ

เลขที่สัญญา RDG 46 S0003

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.)

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลในบริบทที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ป่า ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต ลงสัมผัสในพื้นที่จริง บางส่วน ร่วมกับทีมเครือข่ายผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า เพื่อมุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และรับทราบข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริง ของเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดสตูล จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัด นครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันกล้วยไม้ป่ามีปริมาณลดลงในทุกชนิดพันธุ์ ทุกพื้นที่ บางชนิดพันธุ์ได้หมดไปจากพื้นที่ ซึ่งมีสาเหตุที่ส่งผลกระทบจากหลายฝ่าย ส่วนใหญ่เป็นการทำลายป่าอย่างถาวรที่มิวิจัย และทีมเครือข่ายได้สะท้อนสภาพของสถานการณ์กล้วยไม้ ป่าในพื้นที่ทุกจังหวัดโดยแบ่งประเภทป่าออกเป็น 4 ประเภทคือ พื้นที่ส่วนที่เป็นภูเขา พื้นที่ชุ่มน้ำ (ป่าพรุ) พื้นที่ป่าชายเลน และพื้นที่ราบเพื่อความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาฟื้นฟูชนิดพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่ประเภทต่าง ๆ ในทุกจังหวัดที่เป็นพื้นที่ดำเนินงานวิจัย อันก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งภาคชุมชนคนในพื้นที่ ทีมผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ทีมข้าราชการพนักงานของรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างตรงประเด็น ตรงความต้องการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการแก้ไข การอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้เป็นประโยชน์ต่อการนำไปกำหนดข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาอาชีพ การรักษาและฟื้นฟูสภาพนิเวศของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ได้เป็นอย่างดี เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ เห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ทุกประการที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมอันก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไปตามลำดับ

.....

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

กล้วยไม้เป็นดอกไม้ในกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ที่มีอายุยาวนานหลายปี มีลักษณะจำเพาะโดยเฉพาะ ดอกที่มีกลีบปาก ซึ่งแตกต่างจากกลีบดอกอื่น ๆ และมีเส้าเกสรที่เกิดจากเกสรตัวผู้ เชื่อมกับยอดเกสรตัวเมีย ด้วยลักษณะพิเศษและความหลากหลายของกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย ทำให้คนทั่วไปนิยมสรรหามาไว้ชื่นชม ปลูกเลี้ยง และปรับปรุงขยายพันธุ์เพื่อความเพลิดเพลิน และเพื่อการค้าขายตามลำดับ ในปัจจุบันการค้าขายกล้วยไม้ยังคงกระทำกันอย่างต่อเนื่องทั้งที่มีใบอนุญาตและไม่มีใบอนุญาต ส่งผลให้การค้ามีข้อจำกัดและขาดทางเลือกในการดูแลรักษาพันธุ์กล้วยไม้ป่า ตลอดจนการใช้ประโยชน์อย่างมีส่วนร่วมจากประชาชน ที่เก็บหากล้วยไม้ป่าโดยมีเกณฑ์การเลือกเก็บคือชนิด ขนาด วัย และจำนวนความต้องการของตลาด อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความสำนึก และวิธีการเก็บกล้วยไม้ป่าในเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ซึ่งพบจากกลุ่มผู้เก็บหากล้วยไม้ป่าในภาคใต้ เช่นกลุ่มผู้เก็บหากล้วยไม้ป่าจาก ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับกลุ่มเครือข่ายที่กระจายอยู่ในพื้นที่ทั่วภาคใต้ กลุ่มคนเหล่านี้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่ามาไม่น้อยกว่า 20 ปี ถ้าหากนำประสบการณ์ ของบุคคลและเครือข่ายที่มีอยู่เหล่านี้ มาใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ ก็จะเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ พันธุ์กล้วยไม้ป่าและระบบนิเวศต่าง ๆ ของผืนป่าให้เกิดความสมดุลตามธรรมชาติต่อไปอย่างยั่งยืน

จากสถานการณ์ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ที่มีผลกระทบต่องิ๊ชีวิตของชุมชนกลุ่มและเครือข่ายของผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ได้เล็งเห็นถึงแนวโน้ม ที่จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการดำรงอยู่และการสูญพันธุ์ไปของสายพันธุ์กล้วยไม้ป่าภาคใต้ หากปล่อยให้สถานการณ์เหล่านี้ดำเนินต่อไปโดยไม่ได้รับความร่วมมือในการแก้ไข จากสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวการในการทำลายสายพันธุ์กล้วยไม้ป่าในภาคใต้ ได้แก่การหักโค่น ถางพง เผาป่า ทำลายป่าทั้งส่วนที่เป็นป่าบกและป่าชายเลน เพื่อการประกอบอาชีพและการพัฒนาในโครงการต่าง ๆ ที่มองข้ามและไม่เห็นความสำคัญของกล้วยไม้ป่า และป่าไม้ในส่วนที่ถูกทำลาย เมื่อมองเห็นแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่ออนาคตของสายพันธุ์กล้วยไม้ป่า จึงได้ปรึกษาหารือร่วมกันหลายฝ่าย เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน ประกอบกับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้ติดตามความรุนแรงของการถูกทำลายกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ จึงได้ประสานความร่วมมือและนำเสนอข้อมูลมายังศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเสนอแนวคิดที่จะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้พื้นที่นำร่อง ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัด

นครศรีธรรมราช เป็นศูนย์ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหา และค้นหาองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ รวมทั้งแนวทางในการสร้างมูลค่าและคุณค่าของกล้วยไม้ป่า อันจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น สังคม และระบบนิเวศที่สมดุลตามธรรมชาติ โดยกระบวนการศึกษาวิจัยดังกล่าว น่าจะเป็นพื้นฐานความร่วมมือที่ดี ที่จะผลักดันไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่า ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ และการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนร่วมในอนาคตต่อไปอย่างยั่งยืน

2. คำถามการวิจัย / สมมุติฐานที่ต้องการศึกษา

2.1 กล้วยไม้หมดไปจากปารธรรมชาติได้อย่างไร

2.2 จะดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูกล้วยไม้ป่าได้อย่างไร ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 จะมีแนวทางอย่างไรที่จะสร้างมูลค่า และคุณค่าของกล้วยไม้ป่า ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ท้องถิ่น และสังคมโดยรวม

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์กล้วยไม้ป่าของภาคใต้ในปัจจุบัน ให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับถิ่นอาศัยและปัญหาการทำลายกล้วยไม้ในระบบนิเวศธรรมชาติ

3.2 เพื่อรวบรวมเครือข่ายของผู้เก็บหากกล้วยไม้ป่า องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์และสายพันธุ์กล้วยไม้ป่า อันเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูกล้วยไม้ป่าให้คงอยู่ในระบบนิเวศตามธรรมชาติ

3.3 เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่า และคุณค่าของกล้วยไม้ป่า อันก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยรวม

4. พื้นที่ดำเนินงาน และขอบข่ายประเด็นที่ศึกษา

4.1 พื้นที่ปฏิบัติงาน คือศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 พื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกล้วยไม้ป่าภาคใต้ 7 จังหวัดคือ สตูล พังงา กระบี่ ตรัง พัทลุง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

4.3 ศึกษาข้อมูลกล้วยไม้ป่า เกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ชนิดสายพันธุ์ แหล่งที่อยู่อาศัย ปริมาณที่ถูกทำลาย วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟู การใช้ประโยชน์ การขยายพันธุ์ และการจัดแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าเพื่อการศึกษา

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 เกิดความร่วมมือและแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- 5.2 ทีมวิจัยมีความเข้าใจวิธีการในการเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล
- 5.3 ได้ข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าของภาคใต้ในประเด็นดังนี้
  - 5.3.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน ชนิดสายพันธุ์ และแหล่งที่อยู่อาศัย
  - 5.3.2 กระบวนการ วิธีการ และปริมาณกล้วยไม้ที่ถูกทำลาย
  - 5.3.3 รวบรวมวิธีการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู การใช้ประโยชน์ การขยายพันธุ์ การจัดการแหล่งเรียนรู้ และหลักสูตรท้องถิ่นของกล้วยไม้ป่าในภาคใต้
- 5.4 ได้ข้อมูลด้านการตลาดจากการศึกษาดูงานเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในการจัดการกล้วยไม้ป่า เชิงธุรกิจ ที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน เช่น ความต้องการพันธุ์ไม้ การขยายพันธุ์ การเพาะเลี้ยง การจัดการโรงเรียน โครงสร้างทางการตลาด การส่งออกต่างประเทศ เป็นต้น
- 5.5 ได้แนวทางการสร้างมูลค่า และคุณค่า ของกล้วยไม้ป่า ที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยรวม
- 5.6 เกิดกลุ่ม เครือข่ายผู้เก็บหากกล้วยไม้ป่า ผู้สนใจ และเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายของผู้สนใจงานอนุรักษ์กล้วยไม้ป่า

6. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

6.1 การอนุรักษ์ หมายถึง

- การรักษาให้คงเดิม
- การอนุรักษ์ไม่ได้หมายความว่า จะเก็บไว้อย่างเดียว หากหมายถึงการใช้อย่างชาญฉลาด และยั่งยืน คือการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดที่ไม่กระทบกระเทือนต่อระบบ และให้มีใช้ได้ในระยะเวลานาน

6.2 ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ที่แท้จริง หมายถึง

- การให้สิทธิอันแท้จริงแก่ประชาชน ในท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นผู้จัดการในระยะยาวสำหรับป่าไม้ น้ำ และที่ดิน รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่มีความรู้ที่สะสมมาเป็นเวลาอันยาวนานในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และเป็นผู้ที่จะพึ่งพาอยู่กับสิ่งเหล่านี้ตลอดไป ถึงแม้ระบบการพัฒนาสมัยใหม่ จะได้ทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่นลง แต่จากหลาย ๆ ตัวอย่างทั่วประเทศก็แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยสามารถฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมกลับมาแก้ปัญหาได้ ด้วยการหามาตรการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งบนผืนแผ่นดิน ชายฝั่งทะเล และในทะเล อันเป็นการช่วยเสริมสร้างจิตสำนึก

ของประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการรักษาภาวะแวดล้อม ที่สมดุลให้กับชุมชนทั้งในเมืองและชนบท การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย ทุกๆ หน่วยงานตลอดจนประชาชนทุกคน ที่ จะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง

6.3 การฟื้นฟู หมายถึง

- การทำให้กลับมาเจริญงอกงาม
- การฟื้นคืนสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง

- สติและปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ การสะสม การถ่ายทอดประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สืบต่อกันเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้แนะว่า การใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำได้อย่างไร ตลอดจนการชี้แนะถึงการ ดำรงชีวิตที่ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และเพื่อนร่วมโลก เพื่อให้เกิดการพึ่งพา กัน อย่างสมดุลและยั่งยืน
- พื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน ที่เกิดจากการสะสม เรียนรู้ เป็นระยะเวลายาวนาน ในการ ป้องกันหรือแก้ปัญหาการดำรงชีวิต หรือการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า

7.กล้วยไม้ หมายถึง

- ไม้ดอกในกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (monocotyledonous plant) วงศ์ออร์คิดีเซีย (Orchidaceae) เป็นพืชที่มีอายุยืนนาน หลายปี จำพวกไม่มีเนื้อไม้ มีลักษณะเฉพาะ ทำให้รู้จักได้ง่าย โดยเฉพาะจากดอกที่มีกลีบปาก ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกลีบ อื่น ๆ และมีเส้าเกสร ซึ่งเกิดจากวงเกสรเพศผู้ เชื่อมกับก้านและยอดเกสรเพศเมีย โดย ทั่ว ๆ ไป ต้นมักจะอวบ รูปร่างคล้ายผลกล้วย นิยมเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า ลำลูกกล้วย หรือ เป็นลำยาวขนาดต่าง ๆ กัน ส่วนที่เป็นลำจะเจริญออกมาจากเหง้า ซึ่งทอดตัวไปตามพื้น ผิวน้ำที่เกาะอยู่ ใบของกล้วยไม้มีลักษณะที่แตกต่างกันมากมาย แต่ที่พบเห็นโดยทั่ว ๆ ไป มักจะมีใบค่อนข้างหนาและแข็ง

8. ทีมวิจัย หมายถึงกลุ่มบุคคลคณะหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และจัดทำรายงาน ผลการศึกษาตามรายละเอียดของโครงการที่กำหนดไว้

9. ทีมเครือข่าย หมายถึง กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์ เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ที่เป็นพื้นที่เก็บข้อมูลประกอบ การวิจัย ตามรายละเอียดของโครงการ

บทที่ 2

เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ความหมายกล้วยไม้ป่า

พืชชนิดหนึ่ง ที่สามารถพัฒนาตัวเอง จากการเจริญพันธุ์บนพื้นดินขึ้นมาอิงอาศัยบนก้อนหิน และก้อนหินที่แห้งแล้งนี้ กล้วยไม้ได้สร้างระบบรากที่สามารถสังเคราะห์พลังงานได้ จนขึ้นไปอิงอาศัยอยู่บนคบคาของต้นไม้ กิ่งไม้อื่นๆ เนื่องจากกล้วยไม้ เป็นพืชที่ไม่มีเนื้อไม้ไม่สามารถเจริญเติบโตเป็นไม้ใหญ่ยืนต้นได้ การพัฒนาพันธุ์ของตนเองขึ้นไปอยู่ที่สูง เพื่อเป็นการแข่งขันหาแสงแดด น้ำ และอากาศให้มากที่สุด ด้วยเหตุผลเหล่านี้เองทำให้กล้วยไม้กลายเป็นความมหัศจรรย์แห่งไพร่ ที่ถือกำเนิดและมีวิวัฒนาการที่นานก่อนหน้ามนุษย์ จะถือกำเนิดขึ้นบนแผ่นดินนี้ กล้วยไม้ ได้ผ่านกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ อย่างซ้ำๆ เพื่อพัฒนาสายพันธุ์ของตนเอง จนสามารถอยู่รอดมาเคียงคู่กับสรรพชีวิตอื่นๆ ที่ถือกำเนิดตามมาจากจนถึงวันนี้ -

พันธุ์ไม้ที่เรียกว่า กล้วยไม้ บางชนิดยังมีร่องรอยของสายพันธุ์การวิวัฒนาการไว้เป็นแนวทางให้ทราบว่า มีบรรพบุรุษร่วมกันมากับพืชในวงศ์อื่นๆ เช่น ว่านสัปปะ ด้วยความโบราณจากลักษณะใบที่บางใหญ่ มีจีบยับเยนเป็นทางยาว ช่อดอกแทงขึ้นเป็นก้านโดดขึ้นมาคล้ายลำต้น

แต่แท้ที่จริงแล้วส่วนของลำต้นนั้นมีสภาพเป็นเหง้า หรือหัวสะสมอาหารอยู่ใกล้พื้นดิน ลักษณะนี้จึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกล้วยไม้ที่ต้นไม้สายพันธุ์อื่นๆ ไม่มี

บริบทกล้วยไม้ป่า

ภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งกำเนิดธรรมชาติของกล้วยไม้ป่า ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของโลก กล้วยไม้ในธรรมชาติส่วนใหญ่ มีทั้งประเภทที่พบตามต้นไม้ บนพื้นผิวของหิน ภูเขา และบนพื้นดิน มักจะพบขึ้นกระจายพันธุ์ อยู่มากในเขตอบอุ่น และเขตร้อนของโลก ถือว่าเป็นเขตที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตงอกงามเป็นอย่างมาก

ประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถือเป็นแหล่งกล้วยไม้เขตร้อนของโลกที่สำคัญแห่งหนึ่ง ด้วยความเหมาะสมและได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ จึงมีสภาพป่าที่หลากหลาย มีพรรณไม้ในธรรมชาติขึ้นกระจายอยู่อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะกล้วยไม้ป่านานาชนิด

ในอดีตชาวชนบทของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่มีกล้วยไม้ป่าอุดมสมบูรณ์มีผู้นิยมเก็บหนากกล้วยไม้ป่ามาปลูกเลี้ยงตามบ้านทั่วไป สามารถพบได้ทุกท้องถิ่นจากเหนือจรดใต้ ตะวันออกจรดตะวันตก เป็นวัฒนธรรมที่สืบมาอยู่ในวิถีชีวิตคนไทยแต่ดั้งเดิมมีการปลูกเลี้ยง

กล้วยไม้ด้วยวิธีเลียนแบบธรรมชาติให้มากที่สุด ซึ่งเป็นตัวสะท้อนจิตวิญญาณของคนไทยที่มีความผูกพันลึกซึ้งกับธรรมชาติ

ดังได้กล่าวแล้วว่ากล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตในเขตร้อนได้ดีจึงสอดคล้องเหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่จากการพัฒนาประเทศในอดีตที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงถึงปัญหาและข้อจำกัดทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีบทบาทต่อการผลิต และความคงอยู่ทางสังคม จึงทำให้แนวทางการพัฒนาบางประเภท ได้ทำลายธรรมชาติที่มีคุณค่าต่อมนุษย์อย่างมหาศาล ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และวิถีชีวิตคนท้องถิ่นไปพร้อมๆกัน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

กล้วยไม้เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีทั้งที่ชอบความชุ่มชื้นและทนแล้ง ให้ออกที่มีสีสันงามแปลกตา มีขนาด รูปร่าง และลักษณะหลากหลายเป็นอันมากเป็นพืชที่มีวิวัฒนาการ และการปรับตัวอย่างสูงในหลายรูปแบบ เช่น สามารถเก็บกักน้ำและอาหารในส่วนต่างๆ อีกทั้งสามารถสืบพันธุ์ได้ทั้งแบบอาศัยเพศและไม่อาศัยเพศ ทำให้สามารถกระจายพันธุ์ได้ทุกภูมิภาค ดำรงชีวิตอยู่รอดและเจริญเผ่าพันธุ์แม้ในสภาพวิกฤติที่ไม่เอื้ออำนวยต่อพืชอื่น

การแบ่งกลุ่มกล้วยไม้ตามลักษณะการเจริญเติบโต

กล้วยไม้สามารถจัดแบ่งตามลักษณะการเจริญเติบโตของลำต้นได้ 2 กลุ่ม คือ

• กลุ่มที่มีการเจริญเติบโตทางยอด

ได้แก่ ชนิดที่มีลำต้นชัดเจนแล้วเจริญขยายทางปลายยอดด้านเดียว อาทิ...สกุลเข็ม , สกุลกุหลาบ , สกุลพญาไร้ใบ , สกุลตีนเต่า , สกุลหวายแดง , สกุลโอยเรศ , สกุลเสือโคร่ง , สกุลพลูช้าง

• กลุ่มกล้วยไม้ที่มีการเจริญทางข้าง

ได้แก่ กล้วยไม้ที่มีก้นชำ ส่วนทอดเลื้อยหรือโหล เมื่อต้นเจริญเติบโตเต็มที่แล้ว ก็สามารถแตกต้นใหม่หรือหน่อใหม่ จากโคนกอหรือลำข้อ อาทิ...สกุลหางเมงเงา , สกุลสิงโต , สกุลน้ำคั้น , สกุลกระระร้อน , สกุลหวาย , วานเพชรหึง , สกุลร้องเท่านั้น

การแบ่งกลุ่มกล้วยไม้ตามลักษณะที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ

กล้วยไม้สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มตามสถานที่ขึ้นอยู่อย่างง่ายๆ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ...

1. กลุ่มกล้วยไม้อิงอาศัยหรือกล้วยไม้รากอากาศ

เป็นกล้วยไม้ที่อาศัยอยู่บนไม้ยืนต้น โดยมีรากช่วยในการยึดเกาะให้ติดแน่น และสามารถหาอาหารมาเลี้ยงลำต้นด้วย กลุ่มกล้วยไม้กลุ่มนี้มีจำนวนชนิดมากที่สุดที่พบในประเทศไทย เช่น สกุลหวาย , สกุลเอื้องกุหลาบ , สกุลสิงโตกรอกดา เป็นต้น

2. กลุ่มกล้วยไม้ดิน

เป็นกล้วยไม้ที่มีรากหรือส่วนของลำต้นอาศัยอยู่ที่ผิวดิน หรือใต้ดินที่เรียกว่า “ลำต้นใต้ดิน” หลายชนิดสามารถเจริญเติบโตได้ทุกฤดูกาล เช่น ว่านน้ำทอง , ว่านนกสูม มักพบกล้วยไม้เหล่านี้ในป่าดิบชื้น หลายชนิดมีการพักตัวในฤดูกาลที่ไม่เหมาะสม โขยเหลือเพียงลำต้นใต้ดินเท่านั้น เช่น สกุลลิ้นมังกร , สกุลท้าวคูลู , สกุลว่าน เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มกล้วยไม้ดินยังสามารถจำแนกย่อยเฉพาะออกไปอีกเป็น...

- กล้วยไม้กินซาก

เช่น สกุลเดาวัลย์พันคง , สกุลกล้วยมดปลวก

- กล้วยไม้ที่ขึ้นบนหิน

ซึ่งมีทั้งกล้วยไม้ดินและกล้วยไม้อิงอาศัย เป็นกลุ่มกล้วยไม้ที่มีความเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ได้โดยอาศัยอยู่บนหิน แทนการยึดเกาะบนดินหรือต้นไม้ มักพบอยู่ใกล้กับมอสและไลเคนกลุ่มกล้วยไม้นี้ เช่น สิงโตกรอกตา/เอื้องสายไม้กวาด กาดำจอ/เอื้องหลวง เป็นต้น

การที่กล้วยไม้สามารถขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เนื่องจากมีวิวัฒนาการและการปรับตัวที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นๆเป็นเวลานาน จึงมีระบบราก ใบ ดอก ฝัก เมล็ด ตลอดจนลักษณะการเจริญเติบโต ฯลฯ ที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไป

การจำแนกตามลักษณะการหาอาหาร

กล้วยไม้สามารถจำแนกตามลักษณะการหาอาหาร แบ่งได้ 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 : กล้วยไม้ที่สามารถสังเคราะห์อาหารได้

มักเป็นกล้วยไม้กลุ่มใหญ่ ที่พบมากที่สุดในโลก เป็นกล้วยไม้ที่มีคลอโรฟิลล์ และสามารถสร้างอาหารเองได้ จากการสังเคราะห์แสง

ประเภทที่ 2 : กล้วยไม้กินซาก เป็นกลุ่มกล้วยไม้เล็กๆ ที่ไม่สามารถสร้างอาหารเองได้

เนื่องจากไม่มีคลอโรฟิลล์ แต่จะอาศัยอาหารจากจุลินทรีย์บางชนิด และสามารถพบได้เฉพาะช่วงที่ออกดอกเท่านั้น กล้วยไม้ในกลุ่มนี้ เช่น เอื้องแห้ง กล้วย

การจำแนกตามหลักพฤกษศาสตร์

ศ. Gunnar Seidenfaden. ได้จำแนกกล้วยไม้ออกเป็น 6 วงศ์ย่อย ดังนี้

1. วงศ์ย่อย Apostasiaceae. (อะโพสตาสีออยดีย์)

กล้วยไม้วงศ์ย่อยนี้เป็นกล้วยไม้ดิน มีลักษณะค่อนข้างแตกต่างจากกล้วยไม้ชนิดอื่นๆ คือ ทั้งกลีบเลี้ยง และกลีบดอก จะคล้ายคลึงกันไม่มีกลีบปากที่แตกต่างจากกลีบอื่นๆ เกสรตัวผู้มีจำนวน 2 – 3 อัน เรณูเป็นผง ยอดเกสรตัวเมียมีก้านชู และภายในรังไข่ยังแยกเป็น 3 ช่อง

เป็นกล้วยไม้ที่มีลักษณะโบราณ ลำต้นค่อนข้างแข็ง รากยังเล็กกว่ากล้วยไม้ดิน สกุลอื่นๆ ใบพับจีบรูปหอก ช่อดอกที่ปลายยอด ดอกมีขนาดเล็ก สีขาว หรือเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีลักษณะรูปทรงขนาด สีเหมือนกัน

2. วงศ์ย่อย Cypripedioideae (คิพรีพีดิออยดีอี)

พบทั้งเป็นกล้วยไม้อิงอาศัย และกล้วยไม้ดิน ไม่มีลำลูกกล้วยใบรูปแคบมักหนา มีลายคล้ายลายหินอ่อน ใบเรียงสลับระนาบเดียว ช่อดอกออกที่ปลายยอด มีทั้งดอกเดี่ยวและหลายดอก กลีบเลี้ยงคู่ข้างเชื่อมเป็นกลีบเดียวกัน กลีบปากเป็นคุงลึก กลางดอกมีแผ่นเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันที่มีรูปทรงคล้ายโล่ กลุ่มเรณูมีจำนวน 2 กลุ่ม ช่อนอยู่ใต้เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยไม้ดินที่อายุยืนนานหลายปี จะไม่ทิ้งใบ เมื่อออกดอก เช่น กลุ่มกล้วยไม้ รองเท้านารี

3. วงศ์ย่อย Neottioideae (นีอ็อทท์ออยดีอี)

กล้วยไม้วงศ์นี้เป็นกล้วยไม้ดิน และกล้วยไม้กินซาก ลำต้นอวบทอดนอน และชูส่วนยอดขึ้น หรือเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน ใบหนาแน่นเรียงเวียนสลับรอบแกน ใบด้านบนมีลายหรือจุดสีชมพู สีเงิน หรือสีอื่นๆ กล้วยไม้กินซากบางสกุลจะไม่มีใบ ช่อดอกออกที่ปลายยอดไม่มีแขนง ดอกมีขนาดเล็ก และมีจำนวนน้อย กลีบเลี้ยงบนและกลีบดอกมักเชื่อมติดกัน กลีบปากมีลักษณะเป็นถุง หรือเดือย มักพบเขี้ยวขนาดใหญ่อยู่ภายใน เกสรเพศผู้เป็นกลุ่มเรณูที่มีลักษณะเป็นกลุ่มผงจำนวน 2 กลุ่ม

4. วงศ์ย่อย Orchidoideae (ออร์คิดออยดีอี)

กล้วยไม้วงศ์นี้มีลักษณะคล้ายวงศ์ที่ 3 เป็นกล้วยไม้ที่มีหัวแบบมันฝรั่งอยู่ใต้ดิน จะสร้างลำต้นเหมือนดินในฤดูกาลที่เหมาะสม ใบเป็นรูปรีแกมรูปไข่ จำนวนใบไม่มาก ใบหนาอวบ เรียงเวียนสลับรอบแกนช่อดอกออกที่ปลายยอด มีทั้งสั้นและยาว ไม่มีแขนงช่อ ดอกมีขนาดเล็กขนาดกลางกลีบเลี้ยงบนมักติดกับกลีบดอก กลีบปากเป็นสามแฉก หรือไม่เป็นแฉกถ้าเกสรสั้น เกสรเพศผู้เป็นกลุ่มเรณู มีสองกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเรณูย่อย จำนวนมาก บนก้านกลุ่มเรณู และบรรจุภายในถุงข้างเส้าเกสร

5. วงศ์ย่อย Epidendroideae (เอพิเดนดรอยด์อี)

เป็นกล้วยไม้วงศ์ย่อย มีชนิดต่างๆ มากที่สุด มีการเจริญเติบโตทางด้านข้างพบทั้งชนิดที่เป็นกล้วยไม้ดิน กล้วยไม้อาศัยบนหิน และกล้วยไม้อิงอาศัย พบทั้งที่มีและไม่มีลำลูกกล้วย หรือเป็นหัวแบบเผือกที่มีหลายข้อ

ใบเรียงเวียนสลับ หรือสลับระนาบเดียว มีทั้งดอกเดี่ยว และหลายดอกอาจมีแขนงของช่อช่อออกที่ปลายยอด หรือที่ข้างลำต้น มีทั้งที่ตั้งตรงและห้อยย้อย เกสรเพศผู้เป็นกลุ่มเรณู ตั้งแต่ 2 – 8 กลุ่ม

6. วงศ์ย่อย Vandideae (แวนคอยดีอี)

เป็นกล้วยไม้วงศ์ย่อย ที่ประกอบด้วยจำนวน สกุนมากที่สุดมีทั้งการเจริญทางด้านข้าง และการเจริญที่ปลายยอด พบทั้งที่เป็นกล้วยไม้ดินกล้วยไม้อิงอาศัย และกล้วยไม้ที่อาศัยบนหิน ลำต้นมักเป็นรูปทรงกระบอกบางพื้นที่ลำลูกกล้วยจะเป็นแบบหัวเผือก ใบมีจำนวนมาก เรียงสลับระนาบเดียว ช่อดอกออกด้านข้างลำต้น มักตั้งตรง เกสรเพศผู้เป็นกลุ่มเรณูแข็งจำนวน 2 – 4 กลุ่ม

ส่วนประกอบของกล้วยไม้

1. ราก

รากกล้วยไม้มักเกิดที่โคนต้น หรือตามข้อ มีขนาดและจำนวนแตกต่างกันตามชนิดของกล้วยไม้ ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ยึดเกาะ และช่วยในการสังเคราะห์แสง รากที่ดีจะมีสีเขียว เช่น กล้วยไม้พวงหอย และอื่นๆ ถ้าเป็นกล้วยไม้ดิน ส่วนของรากจะพองออกเป็น รากสะสมอาหาร และมีลักษณะของเนื้อเยื่อคล้ายฟองน้ำล้อมรอบ เพื่อช่วยในการเก็บความชื้น

2. ใบ

กล้วยไม้มีลักษณะของใบที่หลากหลาย แตกต่างกัน ตามชนิดของกล้วยไม้ กล้วยไม้บางประเภท/ชนิด ใบจะลดรูปไม่เจริญเติบโต เช่น กล้วยไม้หวีบางชนิดจะทิ้งใบส่วนใหญ่ใบจะมีลักษณะบาง บางชนิดจะไม่ทิ้งใบ ใบจะมีลักษณะกลม หรือแบนแผ่นใบมักหนาค่อนข้างอวบหนา/และแข็ง/เหนียว ผิวใบเป็นมัน ส่วนขนาดของใบบางชนิดใบใหญ่มากเช่น พญาช้าง ใบจะใหญ่ รูปร่างยาวถึง 30 ซม. กว้างประมาณ 10 ซม. บางชนิดใบเล็ก ยาวเพียงแค่ 5 – 6 มม. บางชนิดมีใบที่มีลวดลายสวยงาม เช่น จักรพรรดิบางชนิดมีใบในช่วงเวลาสั้นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยไม้กินซากชนิดต่างๆ และกล้วยไม้หวีบางชนิดจะมีใบในช่วงสั้นๆ ตอนต้นฤดูฝน เท่านั้น

3. ลำต้น

กล้วยไม้มีลักษณะลำต้นทั้งที่เป็นลำต้นตั้งตรง เหมือนต้นอ้อ เป็นเหง้าทอดนอน และลำต้นอวบน้ำชูส่วนยอดขึ้น หลายๆ ชนิดจะเป็นหัวอยู่ใต้ดินแบบมันฝรั่ง หรือแบบหัวเผือก ในฤดูแล้งจะพักตัวเหลือแต่หัวใต้ดิน เมื่อฤดูกาลเหมาะสมจะสร้างลำต้นให้โผล่ขึ้นมาจากดิน บางชนิดจะมีลำลูกกล้วยขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่แตกต่างกัน แต่มีส่วนช่วยในการเก็บรักษาน้ำเพื่อสำรองไว้เลี้ยงต้นในฤดูกาลที่แห้งแล้ง

4. ช่อดอก

ช่อดอกของกล้วยไม้ เป็นส่วนสำคัญ ที่ช่วยชูดอกให้เดินเพื่อล่อแมลงให้ช่วยผสมเกสร ช่อดอกมีทั้งลักษณะดอกเดี่ยวหรือหลายดอก กล้วยไม้จะมีจำนวนดอกและรูปแบบของช่อดอกแตกต่างกัน ตามชนิดของกล้วยไม้ ตำแหน่งที่แทงช่อดอกมี 2 แบบ คือ ช่อดอกที่ออกด้านข้างลำต้นทั้งจากส่วนของเหง้า หัวข้อของลำลูกกล้วย และจากชอกใบ และช่อดอกที่ออกที่ปลายยอด ซึ่งมัก

พบในกล้วยไม้ดิน มากกว่ากล้วยไม้ ใต้แกว่ ซ่อกระจะ ซ่อกระจุก ซ่อเชิงลด ซ่อเชิงหลั่น ซ่อซุ้ม และซ่อแยกแขนง

5. ดอก

ปกติดอกกล้วยไม้จะมีกลีบดอก 6 กลีบ ประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 3 กลีบ กลีบดอก 3 กลีบ ตรงกลางเป็นเส้าเกสร

กลีบเลี้ยง : จะเรียงตัวอยู่รอบนอกสุด บางชนิดกลีบเลี้ยงทั้ง 3 มีลักษณะคล้ายกัน และบางชนิดมีลักษณะแตกต่างกัน โดยแยกเป็นกลีบเลี้ยงบน คืออยู่หลังเส้าเกสร และกลีบเลี้ยงด้านข้าง มี 2 กลีบ บางชนิดกลีบเลี้ยงทั้ง 2 กลีบ เชื่อมติดกัน บางชนิดแยกจากกัน และบางชนิดเชื่อมติดกันทั้ง 3 กลีบ

กลีบดอก : กลีบดอกจะเรียงเป็นชั้นถัดเข้าไปจากกลีบเลี้ยง ประกอบด้วยกลีบดอกด้านข้าง 2 กลีบ มีลักษณะเหมือนกัน ส่วนอีกกลีบจะแตกต่างกัน เรียกว่า กลีบปาก หรือกลีบกระเปาะ ซึ่งเป็นส่วนเด่นที่สุดของดอก ซึ่งจะสวยงามไปตามสกุลและชนิดพันธุ์ บางชนิดมีลักษณะเป็นถุง บางชนิดเป็นเดือย ส่วนใหญ่มักอยู่ทางด้านล่างของดอก ซึ่งเกิดจากการบิดตัวของดอก ในระยะที่เป็นดอกอ่อน แต่บางชนิดจะมีกลีบดอกอยู่ทางด้านบน

เส้าเกสร : เส้าเกสร เป็นส่วนสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะของกล้วยไม้ จะเป็นที่ยึดของเกสรเพศผู้ และเกสรเพศเมีย มีลักษณะเป็นอยู่ตรงกลางดอก ส่วนบนมักมีผ่าเล็กๆ ปิดคลุมกลุ่มเรณู ต่ำลงมาทางด้านหน้าของเส้าเกสร จะมีแฉ่งเว้าลึกเข้าไปในเส้าเกสร ภายในมีน้ำเหนียวๆ ที่บริเวณยอดของเกสรเพศเมีย ซึ่งจะมีลักษณะและตำแหน่งที่อยู่เปลี่ยนแปลงไป ตามชนิดพันธุ์ ส่วนใหญ่จะแตกต่างจากไม้ดอกชนิดอื่นๆ เมื่อดูจากภายนอกจะเห็นเป็นถุง ซึ่งถือเป็นหลักในการใช้จำแนก กล้วยไม้ได้อีกประการหนึ่ง

อับเรณู : อับเรณูของกล้วยไม้ บางชนิดมี 1 อัน บางชนิด มี 2 - 3 อัน จะติดอยู่ที่ส่วนบนสุดของเส้าเกสร มีฝาครอบกลุ่มเรณูไว้ อับเรณูในแต่ละสกุลมีจำนวนกลุ่มละของเรณูต่างกัน ตั้งแต่ 2 ถึง 8 กลุ่ม มีทั้งแบบเป็นกลุ่มอิสระและแบบยึดติดกันเป็นแผ่นบางได้ ซึ่งเรียกว่า ชุดกลุ่มเรณู จะมีก้านกลุ่มเรณูทำหน้าที่จะยึดเกาะและชูอับละของเรณู ส่วนปลายจะมีสารเหนียวๆ ที่ช่วยให้อับละของเรณูเกาะติดไปกับขา/หัวของแมลง ที่เป็นมาเกาะที่ดอกกล้วยไม้ เพื่อช่วยในการแพร่ขยายพันธุ์

รังไข่ : รังไข่ คือส่วนล่างสุดที่อยู่ต่ำกว่าเส้าเกสร ตั้งอยู่ใต้ชั้นวงกลีบและต่อเนื่องไปกับก้านดอก ถ้าสังเกตภายนอกจะเห็นส่วนที่เป็นรังไข่ป่องพอง กว่าส่วนที่เป็นก้านดอกมักจะมีร่องตามยาว 3-6 ร่อง ภายในรังไข่มี อวุล ขนาดเล็กมากมาย

ฝักหรือเมล็ด : ฝักหรือเมล็ด คือส่วนของรังไข่ที่เจริญหลังจากได้รับการผสมเสียเจริญเต็มที่จะแห้งและแตกเพื่อโปรยเมล็ดออกมา เมล็ดกล้วยไม้มีขนาดเล็ก เรียกว่า "เมล็ดฝุ่นผง" มี

จำนวนมากนับหมื่นนับแสนเมล็ด เมล็ดกล้วยไม้ไม่มีส่วนที่เป็นอาหารของต้นอ่อน ต้นอ่อนจะปกคลุมด้วยชั้นเซลล์บางๆ ที่เปราะและแตกหักง่าย

สภาพทั่วไปของภาคใต้

ภาคใต้มีพื้นที่ประมาณ 72,102.35 ตารางกิโลเมตร (45,063,968.75 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 16.18 ของพื้นที่ทั่วประเทศ ครอบคลุมพื้นที่ 14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี พังงา นครศรีธรรมราช กระบี่ ภูเก็ต ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ภูมิประเทศ

ภาคใต้มีลักษณะเป็นคาบสมุทรยื่นลงไปในทะเล สองข้างถูกขนาบด้วยอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออก และทะเลอันดามันทางฝั่งตะวันตก มีภูเขาอยู่กึ่งกลางและที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่ร้อยละ 40 เป็นภูเขาและเนินเขา เทือกเขาที่สำคัญได้แก่

เทือกเขานครศรีธรรมราช เป็นแนวเขาซึ่งทอดยาวขนานกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเกือบขนานกับเทือกเขาภูเก็ต ห่างจากเทือกเขาภูเก็ตประมาณ 100 กิโลเมตร เทือกเขานครศรีธรรมราช ปรากฏชัดตั้งแต่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราชลงไปจนถึงจังหวัดสตูล มียอดเขาหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด พื้นที่ระหว่างเทือกเขาภูเก็ตและเทือกเขานครศรีธรรมราช มีภูมิประเทศค่อนข้างราบ แต่ก็มีความเนินปนโดด ๆ และที่เกาะกลุ่มกันเป็นภูเขาหินปูน ผุดขึ้นบนที่ราบทั่ว ๆ ไป ในเขตจังหวัดพังงา กระบี่ พัทลุง โดยเฉพาะเขตจังหวัดพังงาด้านเหนือ และด้านตะวันออก ส่วนภูมิประเทศที่หันออกสู่ทะเลนั้น ด้านตะวันออกหันออกสู่ทะเลมากกว่าด้านตะวันตก

เทือกเขาภูเก็ตหรือเทือกเขาตะนาวศรี ทอดตัวยาวตั้งแต่จังหวัดชุมพร ลงไปจนถึงจังหวัดพังงา ในแนวขนานกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก และมีแนวต่อไปปรากฏอยู่บนเกาะภูเก็ต จากนั้นจมตัวลงไปในทะเลอันดามัน เทือกเขาภูเก็ตมีลักษณะซับซ้อน ยอดเขาสูง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดพังงา

เทือกเขาสันกาลาศีรี ทอดตัวยู่ในแนวตะวันออกและตะวันตก ตรงบริเวณพรมแดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย เทือกเขาส่วนใหญ่และยอดเขาที่สูงที่สุดของเทือกเขานี้อยู่ในประเทศมาเลเซีย ส่วนยอดเขาที่สูงที่สุดในเขตประเทศไทย คือ ยอดเขาอุตุติติมาราห์ สูง 1,535 เมตร อยู่ตรงพรมแดนด้านตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเบตง จังหวัดยะลา จากทิวเขาสันกาลาศีรี มีทิวเขาแยกออกมาทางทิศเหนือเข้ามาในเขตประเทศไทยหลายทิวเขาและเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย

ภูมิประเทศภาคใต้เกิดจากการยุบตัวและจมตัวของพื้นดินโดยชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นด้านที่ยกตัวสูงขึ้น ส่วนทางด้านตะวันตกเป็นฝั่งทะเลจมตัว จึงเกิดลักษณะที่แตกต่างกัน โดยแบ่งภูมิประเทศออกได้เป็น 2 บริเวณ คือ

บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ประกอบด้วยจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีลักษณะฝั่งทะเลราบเรียบ มีพื้นที่กว้างประมาณ 5 - 35 กิโลเมตร มีเขตนํ้าตื้นกว้างขวาง มีที่ราบแคบตั้งแต่จังหวัดลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส มีหาดทรายสวยงามหลายแห่ง และมีแม่นํ้าสายสั้น ๆ ที่เกิดจากภูเขาทางตอนกลางของภาค ได้แก่ แม่นํ้าคีรีรัฐ แม่นํ้าตาปี แม่นํ้าปากพนัง แม่นํ้าโก-ลก นอกจากนี้มีคลองที่สำคัญ คือ คลองหลังสวน คลองไชยา คลองรัตภูมิ และคลองอู่ตะเภา เป็นต้น มีเกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะสมุย และเกาะพะงัน ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน ประกอบด้วยจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และ สตูล เนื่องจากด้านนี้เป็นแผ่นดินยุบตัว ทำให้ชายฝั่งทะเลมีลักษณะเว้า ๆ แหว่ง ๆ ขรุขระ ชายฝั่งมักแคบและลึกชัน มีอ่าวที่สวยงาม เช่น อ่าวกระรน อ่าวพระนาง มีเกาะที่สำคัญ เช่น เกาะภูเก็ต เกาะตะรุเตา หมู่เกาะลันตา เกาะรังนก เกาะราวี เกาะอาดัง และเกาะยาวใหญ่ เป็นต้น บริเวณชายฝั่งทะเลบางแห่งมีนํ้าทะเลท่วมถึง มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ตั้งแต่อ่าวพังงาลงไปจนถึงจังหวัดสตูล มีแม่นํ้าสายสั้น ๆ เช่น แม่นํ้ากระบุรี แม่นํ้าตรัง เป็นต้น

ภูมิอากาศ

ภาคใต้มีอุณหภูมิเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ประกอบด้วยฤดูกาล 2 ฤดู คือ ฤดูฝน ซึ่งเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม โดยอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ที่พัดปกคลุมประเทศไทย เป็นช่วงเวลาที่ภูมิภาคนี้นของโลกกำลังเอียงออกจากดวงอาทิตย์ และเริ่มเปลี่ยนการรับแสงในแนวตั้งฉากโดยตรงเป็นแนวเอียง จนกระทั่งถึงเดือนธันวาคม เป็นช่วงที่อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ปกคลุมประเทศไทยเป็นช่วงเวลาที่ บริเวณภูมิภาคนี้นของโลก กำลังเอียงเข้าหาดวงอาทิตย์ และรับแสงในแนวตั้งฉากโดยตรงอีกครั้งหนึ่ง ฝนในช่วงตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน มักเรียกว่าฝนตะวันตก และฝนในช่วงตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม มักเรียกว่าฝนตะวันออก และฝนตะวันออกนี้เป็นช่วงต้นฤดูหนาว ของภาคกลางของประเทศไทย ฤดูร้อนของภาคใต้เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม ภูมิอากาศในภูมิภาคนี้ร้อนชุ่มชื้น เนื่องจากมีความชื้นสูงมากเพราะมีอาณาเขตติดต่อกับฝั่งทะเล ทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก และภูมิภาคนี้อยู่บริเวณเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงมีฝนตกเกือบตลอดปี

อุณหภูมิของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้อยู่ระหว่าง 26.5 - 28.1 องศาเซลเซียส โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด คือ 26.5 องศาเซลเซียส ซึ่งเดือนมกราคมเป็นเดือนที่อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 25.2 องศาเซลเซียส จังหวัดภูเก็ตมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 28.1 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุด คือ เดือนเมษายน เฉลี่ยประมาณ 29.4 องศาเซลเซียส ในปี พ.ศ. 2541 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,232 มิลลิเมตรต่อปี ฝนตกโดยเฉลี่ยประมาณ 157 วันต่อปี มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 80 จังหวัดที่มีฝนตกมากที่สุด คือ จังหวัดระนอง ประมาณ 3,866 มิลลิเมตรต่อปี จังหวัดที่

มีฝนต่ำสุด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประมาณ 1,413 มิลลิเมตรต่อปี จังหวัดที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูงสุด คือ จังหวัดระนอง และเดือนที่มีค่าความชื้นสัมพัทธ์สูงสุด คือ เดือนสิงหาคม และ เดือนกันยายน

ธรณีสัณฐาน

ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีการสะสมตัวของชั้นหินตั้งแต่ยุคพรีแคมเบรียนขึ้นมาจนถึงยุคควอเตอร์นารี ในช่วงแรก ๆ หินจะสะสมกันใต้น้ำทะเล แต่ในช่วงหลังจากยุคไทรแอสซิกส่วนใหญ่จะสะสมตัวบนแผ่นดิน โครงสร้างใหญ่ทางธรณีวิทยาที่เป็นการคดโค้งขนาดใหญ่ ที่มีระนาบแกนอยู่ในแนวเหนือใต้ ในบางบริเวณที่มีการคดโค้งที่รุนแรงมาก มีชั้นหินคดโค้งรูปประทุนที่เกิดเนื่องจากการเกี่ยวพันกับการถีบตัวของหินแกรนิต ซึ่งพบบริเวณเทือกเขาบรรทัดหรือเทือกเขาสันกาลาคีรีตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปถึงจังหวัดสตูลในภาคใต้ตอนล่าง และยังมีรอยเลื่อนเหลี่ยมช้างขนาดใหญ่ ได้แก่ แนวรอยเลื่อนเจดีย์ 3 องค์ ที่เกิดในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ แนวรอยเลื่อนระนองและแนวรอยเลื่อนคลองมาแยกเกิดในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ รอยเลื่อนแนวเหนือใต้ บริเวณใต้ปะจังหวัดนราธิวาส และหินที่ประกอบเป็นแกนของแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช เป็นหินแกรนิตมากกว่าร้อยละ 90 ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแหล่งดีบุกที่สำคัญของภาคใต้ รอบ ๆ เทือกเขานหินแกรนิตมีชุดหินตะกุนเตา (หินทรายและหินควอไรต์) หินปูนทุ่งสง (หินปูนสีดำ) หินชุดควนดินสอ หินชุดทุ่งหว้า หินชุดสตูล หินชุดนราธิวาส (หินดินดาน หินเชิร์ต หินปูน และหินฟิลไลต์) และหินปูนชุดราชบุรี โอบล้อมอยู่บริเวณจังหวัดชุมพร ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีหินทรายและหินดินดานสีแควชุดโคราช ไล่ตามชายฝั่งและบริเวณลุ่มแม่น้ำตาปี

ลักษณะดินบริเวณภูเขาส่วนใหญ่เป็นดินที่เกิดจากการผุพังของหินเดิม และการสะสมของก้อนหินกรวดมนขนาดใหญ่ที่น้ำพามาตามบริเวณกึ่งเขาและในร่องน้ำ นอกจากนี้บริเวณเชิงเขาที่มีลักษณะเป็นที่ลอนลาดและอยู่ใกล้ชายฝั่ง มักมีดินลมหอบปิดทับอยู่ด้านบน ลักษณะดินบริเวณที่ราบลุ่มน้ำและตะพักแม่น้ำสายต่าง ๆ ของลุ่มน้ำในภาคใต้เป็นที่สะสมของตะกอนกรวด หินทรายขนาดต่าง ๆ ซึ่งพัดพามาทับถมโดยกระแสน้ำไหลหลากจากแม่น้ำสายใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำตาปี คลองพุมดวง แม่น้ำปัตตานี และแม่น้ำตรัง บริเวณที่เกิดจากการตกตะกอน การพัดพาโดยกระแสน้ำของแม่น้ำนี้กว้างมากและมักมีอุทกภัยเป็นประจำ

ลักษณะพื้นที่บริเวณที่ราบริมฝั่งทะเล เป็นที่ราบที่เกิดจากการสะสมตะกอน โดยกระบวนการจากคลื่นและกระแสน้ำทะเล ที่ราบเหล่านี้มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางโดยเฉลี่ยไม่เกิน 4 เมตร มีพื้นที่ถึงประมาณ 7,000 ตารางกิโลเมตร (4,375,000 ไร่) และเป็นที่ตั้งจังหวัดและอำเภอที่ถูกน้ำท่วมเป็นประจำ

ทรัพยากรน้ำ

เนื่องจากภาคใต้มีภูมิประเทศเป็นภูเขา มีลักษณะเป็นแกนหรือ สันคาบสมุทรในแนวเหนือใต้ จึงทำให้มีลำน้ำสายสั้น ๆ ที่ไหลออกสู่ทะเล ลำน้ำใหญ่ ๆ มีเพียง 2 สาย คือ แม่น้ำตาปี และแม่น้ำปัตตานี แบ่งเป็น 5 ลุ่มน้ำหลักตามสภาพภูมิประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 1

ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก

พื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ลักษณะชายฝั่งทะเลราบเรียบ มีเขตน้ำตื้นกว้างขวาง มีที่ราบแคบ ๆ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส มีหาดทรายสวยงามหลายแห่ง มีแม่น้ำสายสั้น ๆ ที่เกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช พาดผ่านจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปจังหวัดนครศรีธรรมราชจนถึงจังหวัดสตูล และทางตอนใต้สุดของลุ่มน้ำมีเทือกเขาสันกาลาศรีทอดยาวในแนวตะวันออกจรดตะวันตก ซึ่งใช้เป็นแนวพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย แม่น้ำส่วนใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่อ่าวไทยแม่น้ำที่สำคัญได้แก่ คลองท่าชะ คลองสวี คลองหลังสวน แม่น้ำสายบุรี และแม่น้ำโก-ลก เป็นต้น แนวชายฝั่งโดยส่วนใหญ่เป็นหาดโคลนผสมกับแนวหาดทราย

ลุ่มแม่น้ำชายฝั่งทะเลตะวันตก

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งติดกับทะเลอันดามัน ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล ทางตะวันออกเป็นแนวสันปันน้ำของเทือกเขาภูเก็ต เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ หลายสาย ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลลงสู่ทะเล บางบริเวณลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเว้าแหว่งเพราะเกิดจากแผ่นดินยุบตัวลงไปตามแนวชายฝั่งทะเล มีอ่าวและเกาะต่าง ๆ มากมาย เกาะที่สำคัญได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะตะรุเตา หมู่เกาะลันตา หมู่เกาะลิบง เกาะพระทอง และเกาะยาวใหญ่ บริเวณชายฝั่งทะเล มีลักษณะเป็นพื้นโคลน และมีน้ำท่วมถึงส่วนใหญ่มีป่าชายเลนปกคลุมและค่อนข้างสมบูรณ์ ตั้งแต่จังหวัดระนองลงไปจนถึงจังหวัดสตูล มีแม่น้ำตรังเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สุด มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอทุ่งสงและอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดตรัง แล้วไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่อำเภอกันตรัง จังหวัดตรัง ความยาวตลอดสายประมาณ 175 กิโลเมตร

ลุ่มน้ำตาปี

ลุ่มน้ำตาปี มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ ประกอบด้วยแม่น้ำสายสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำตาปี และแม่น้ำพุมดวง ซึ่งอยู่ระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาภูเก็ต จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ แม่น้ำตาปีมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหลวง หรือเขาใหญ่ในเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วไหลขึ้นไปทางเหนือผ่านอำเภอต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้ววกมาทางทิศตะวันออกไหลลง

สู่อำเภอไทยที่อำเภอบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความยาวตลอดสาย 232 กิโลเมตร แม่น้ำพุมดวงมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูเก็ดในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคมและอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ไปบรรจบกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความยาวตลอดสาย 120 กิโลเมตร มีตะกอนสันทรายชายหาดที่ประกอบด้วยทรายที่สะสมตัวตามแนวชายฝั่งทะเลในอดีต ขณะที่แม่น้ำทะเลรุกเข้าไปในแผ่นดินแล้วถอยออกมาในแนวปัจจุบันตลอดแนวชายฝั่งทะเลของอำเภอบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

อยู่ในจังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาส่วนต่าง ๆ และลำคลองสาขารอบ ๆ รวมกันเป็นลุ่มน้ำย่อยแล้วไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาแต่ละส่วนด้านทิศตะวันตกของลุ่มน้ำเป็นแนวสันปันน้ำของเทือกเขาบรรทัดในแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแนวติดต่อกันระหว่างจังหวัดสงขลา พัทลุง และตรัง ทางใต้เป็นแนวสันปันน้ำในแนวเทือกเขาสันกาลาศีรีพื้นที่จากแนวเทือกเขาทั้งสองบริเวณนี้จะค่อย ๆ ลาดลงมาจนถึงชายฝั่งทะเลสาบสงขลาทางด้านทิศตะวันตก ทางทิศเหนือจรดแนวติดต่อกับลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก แนวตะวันออกของทะเลสาบสงขลา เป็นแนวสันทรายยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 120 กิโลเมตร ทะเลสาบสงขลาอยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่ลุ่มน้ำก่อนไปทางทิศตะวันออก ประกอบด้วย 3 ส่วน จากปากทะเลสาบสงขลาเข้าไป ได้แก่ ทะเลสาบสงขลา ทะเลหลวง และทะเลน้อย

ลุ่มน้ำปัตตานี

เป็นที่ราบลักษณะเป็นแอ่งรองรับน้ำหลาก วางตัวในแนวเหนือใต้ทางทิศตะวันตกบางส่วน และทิศใต้ของลุ่มน้ำจรดแนวสันปันน้ำของเทือกเขาสันกาลาศีรีในเขตอำเภอเบตง และอำเภอธารโต จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารของแม่น้ำปัตตานี สภาพภูมิประเทศบริเวณนี้เป็นที่สูง มีสภาพเป็นป่าเขา ความลาดชันของพื้นที่มีค่าเฉลี่ย 0.002 และความลาดชันจะลดลงมาเรื่อย ๆ โดยความลาดชันที่ปลายน้ำ ในบริเวณจังหวัดปัตตานีมีค่าเฉลี่ย 0.00025 และราบเรียบก่อนไหลออกสู่อำเภอไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ทำให้ตอนล่างของลุ่มน้ำมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการทำเกษตรกรรม ความยาวของลุ่มน้ำประมาณ 210 กิโลเมตร

ตารางที่ 1 แสดงพื้นที่และจังหวัดในเขตลุ่มน้ำภาคใต้

ลุ่มน้ำ	พื้นที่ ตร.กม. (ไร่)	ร้อยละ	จังหวัดในเขตลุ่มน้ำ
ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ตะวันออก	26,352.78 (16,470,487.50)	36.5	ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส
ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ตะวันตก	21,172.25 (13,232,656.25)	29.36	ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล
ลุ่มน้ำตาปี	12,224.53 (7,640,331.25)	16.69	สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่
ลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา	8,494.97 (5,309,356.50)	11.78	สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช
ลุ่มน้ำปัตตานี	3,857.82 (2,411,137.50)	5.35	ปัตตานี ยะลา
รวม	72,102.35 (45,063,969)	100	14 จังหวัด

แม่น้ำและลำคลองสายสำคัญ

แม่น้ำลำคลองที่สำคัญในภาคใต้ รวมกันแล้วมีความยาวมากกว่า 1,200 กิโลเมตร มีดังนี้

คลองท่ากระแนะ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ต คลองนี้ไหลลงใต้ทางทิศใต้ผ่านอำเภอนาทา
แนะ จังหวัดชุมพร

คลองสวี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ต เป็นคลองสั้นๆ ไหลไปทางทิศตะวันออกผ่าน
อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ไหลลงสู่อ่าวไทย

คลองชะอวด ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช คลองนี้ไหลขึ้นไปทางทิศตะวันออก
เฉียงเหนือผ่านอำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช คลองนี้เป็นต้นน้ำที่สำคัญของแม่น้ำปาก
พนัง

คลองท่ามะเค็ด ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช คลองนี้ไหลขึ้นไปทางทิศตะวันออก
เฉียงเหนือผ่านอำเภอบางขัน จังหวัดพัทลุงไปสู่ทะเลสาบสงขลา ที่บริเวณอำเภอบางขัน
จังหวัดพัทลุง และไหลออกสู่ทะเลจีนใต้ที่บริเวณปากทะเลสาบสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

คลองหลังสวน ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาไฟในเขตอำเภอพะโต๊ะ ไหลผ่านอำเภอพะโต๊ะ อำเภอหลังสวน ลงสู่อ่าวไทยบริเวณบ้านปากน้ำหลังสวน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร

แม่น้ำตาปี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอต่างๆ ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี แล้ววกมาทางทิศตะวันออก ไหลลงสู่อ่าวไทยที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความยาวตลอดสายประมาณ 232 กิโลเมตร

แม่น้ำพุมดวง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ด ไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอยะนิง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอพระแสง อำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน และลงสู่อ่าวไทยที่บริเวณอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความยาวตลอดสายประมาณ 121 กิโลเมตร

คลองแสง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ด ไหลไปบรรจบกับลุ่มน้ำพุมดวงที่อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แม่น้ำกระบือหรือแม่น้ำปากจั่น เป็นแม่น้ำที่แบ่งเขตแดนประเทศไทยกับสหภาพเมียนมาร์ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ด ไหลไปทางทิศตะวันออกผ่านอำเภอกระบือ จังหวัดระนอง และไหลลงไปทางทิศใต้ผ่านอำเภอละอุ่น ลงสู่ทะเลอันดามันที่ปากน้ำกระบือ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

แม่น้ำตรัง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช (เทือกเขาบรรทัด) ในเขตอำเภอทุ่งสง ไหลผ่านอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอต่างๆ ในจังหวัดตรัง ไหลลงทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีความยาวตลอดสายประมาณ 175 กิโลเมตร

คลองละงู ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาด้านใต้ของจังหวัดตรังและสงขลา ไหลมาทางด้านเหนือของจังหวัดตามแนวเส้นแบ่งเขตอำเภอละงู และอำเภอควนกาหลงไหลบรรจบกับคลองปากบารา แล้วแยกเป็นสองสายออกสู่ทะเล ด้านใต้เป็นคลองปากบาราไหลออกสู่ทะเลที่บ้านปากบารา คลองนี้ยาวประมาณ 7 กิโลเมตร ส่วนคลองที่แยกออกทางด้านเหนือยังคงชื่อคลองละงู ไหลออกสู่ทะเลบริเวณบ้านบ่อเจ็ดลูกและเกาะเขาตะลิบแบนแด

แม่น้ำปากพนัง ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาตะนาวศรีและเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเมือง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และไหลออกสู่ทะเลที่บริเวณบ้านปากทะเล ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความยาวตลอดลำน้ำประมาณ 98 กิโลเมตร มีสภาพของท้องน้ำลาดเขาน้อย

คลองลำ ต้นน้ำเกิดจากธารหลายสาย ที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชและเทือกเขาสันกาลาศรี คลองนี้ไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอสะเดา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา ลงสู่ทะเลสาบสงขลา ไหลออกสู่ทะเลจีนใต้ที่บริเวณปากทะเลสาบสงขลาที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

คลองเทพา ต้นน้ำจากเทือกเขาสนกาลาศรี ไหลไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา และลงสู่ทะเลจีนใต้ที่บริเวณอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

แม่น้ำปัตตานี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสนกาลาศรี ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา และไหล ขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอธารโต อำเภอบันนังสตา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อำเภอหนองจิก อำเภอยะรัง เชื้อนทศ น้ำปัตตานี ลงสู่อ่าวไทยบริเวณอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีความยาวตลอดสายประมาณ 210 กิโลเมตร

แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเกิดจากยอดเขาต่าง ๆ ในเทือกเขา สนกาลาศรี ที่สำคัญ คือ เขาปะตู ตาโมง เขาโต๊ะบูเต็ง เขาแดมาแรแต เขาบาเราะมาตอ เขาตีบุ เขากะลอ เขาลิจอ เขาภูบาลิง เขาน้ำ ค้างและเขาหินน้ำ เขตอำเภอสุคีริน (ซึ่งแยกจากอำเภอแว้ง) จังหวัดนราธิวาส ไหลผ่านอำเภอจะนะ อำเภอศรีสาคร อำเภอเวียงสา เขตจังหวัดนราธิวาสจากนั้นไหลวกเข้าเขตอำเภอรามัน จังหวัด ยะลา แล้วไหลวกเข้าเขตอำเภอรามัน จังหวัดยะลา แล้วไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ความยาวทั้งสิ้น 184 กิโลเมตร

แม่น้ำโก-ลก เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับ ประเทศมาเลเซีย ต้นน้ำเกิดจาก เทือกเขาสนกาลาศรี ซึ่งจะไหลขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านอำเภอแว้ง อำเภอสุไหง – โกลก จังหวัด นราธิวาส และลงสู่ทะเลจีนใต้ ที่บริเวณอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

คลองบางนรา เป็นคลองที่แยกจากแม่น้ำโก-ลกในเขตอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ไหลผ่านอำเภอตากใบ ลงสู่ทะเลจีนใต้

แหล่งน้ำใต้ดิน

แหล่งน้ำบาดาลระดับตื้นในภาคใต้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ alluvial deposit กับ coastal deposit ส่วนของแหล่งน้ำที่สำคัญทั้งหมดจะอยู่ทางพื้นที่ราบริมฝั่งทะเลด้านตะวันออก นับตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จนถึงจังหวัดนราธิวาส โดยที่แต่ละช่วงจะมีทางน้ำสายเล็กๆ โดย เริ่มจากภูเขาชีกตะวันตกไหลลงสู่ทะเลด้านตะวันออกและพัดพาตะกอนจากภูเขาลงสู่ที่ราบ พื้นที่ ราบที่ต่อจากภูเขาก่อนที่จะเข้ามายังที่ราบริมฝั่งทะเล ประกอบด้วยตะกอน กรวดทรายและดินเหนียว นอกจากนี้ยังมีตะกอนกรวดทรายที่เป็นชั้นน้ำบาดาลระดับตื้นหลายแห่ง และแหล่งที่สำคัญ ได้แก่

บริเวณที่ราบตั้งแต่อำเภอไชยา – ท่าฉาง ถึงอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี บริเวณนี้มี กรวดทรายที่เป็นชั้นน้ำบาดาลระดับความลึก 20-50 เมตร ปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ 10-30 ลูก บาศก์เมตรต่อชั่วโมง

บริเวณที่ราบตั้งแต่อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จนถึงจังหวัดสงขลา โดยผ่าน จังหวัดพัทลุง พื้นที่ราบบริเวณนี้เป็นแหล่งน้ำบาดาลขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ แต่เป็นชั้นน้ำบาดาลระดับลึกเฉลี่ย 50-100 เมตร เพราะถูกปิดทับด้วย marine clay สำหรับชั้นน้ำบาดาลระดับตื้นที่ได้จากบริเวณที่เป็น fan terrace ซึ่งอยู่ระหว่างภูเขาทางด้านตะวันตกกับที่ราบริมฝั่งทะเลซึ่งบางแห่งมีชั้นกรวดทรายทางน้ำเก่า ความหนาเฉลี่ย 5-20 เมตร ปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ 5 – 10 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง สำหรับตะกอนของ terrace ที่ถูกปิดทับด้วย marine clay ช่วงที่มีชั้นดินเหนียว มีความหนาแน่นไม่มากจะพบชั้นน้ำระดับตื้นปริมาณมาก แต่คุณภาพกร่อยหรือเค็มเช่นเดียวกับที่ราบลุ่มภาคกลาง ในเขตพื้นที่ดังกล่าวนี้มีชั้นน้ำระดับตื้นที่สำคัญชนิดหนึ่งคือ ชั้นน้ำบาดาลประเภท beach sand ที่น่าสนใจและมีความสำคัญคือ beach ridge ซึ่งเป็นสันทรายทะเลยุคเก่า และอยู่ใกล้จากฝั่งทะเล ปัจจุบันบางแห่งไกลจากทะเลถึง 10-30 กิโลเมตร ชั้นน้ำบาดาลชุดนี้เริ่มตั้งแต่อำเภอสิชล ผ่านอำเภอท่าศาลา อำเภอเมือง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และตั้งแต่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภออำเภอระโนด อำเภอสะทิงพระ จนถึงอำเภอเมืองสงขลาอีกส่วนหนึ่ง ความหนาของชั้นทรายเฉลี่ย 3-10 เมตร กว้างเฉลี่ย 300-500 เมตร ปริมาณน้ำบาดาลอยู่ในเกณฑ์ 2-20 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ชั้นน้ำบาดาลเป็นแบบ unconfined aquifer

ที่ราบตั้งแต่จังหวัดสงขลาถึงนาทวี บริเวณนี้มีที่ราบระหว่างเขาขนาดเล็กๆ วางตัวในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงตะวันตกเฉียงใต้ ที่มีชั้นตะกอนกรวดทรายที่สะสมโดยลำน้ำอยู่ 3 แห่ง คือ

แอ่งหรือที่ราบขนาดใหญ่ ที่ราบแห่งนี้มีชั้นน้ำบาดาลระดับตื้นอยู่กลางแอ่ง มีทางน้ำสำคัญคือ คลองอู่ตะเภา ตะกอนในแอ่งขนาดใหญ่ มีความหนาเฉลี่ย 1,650 เมตร และหนาที่สุด 2,975 เมตร ชั้นบนสุดมีชั้นกรวดทรายที่สะสมหนาเฉลี่ย 20-50 เมตร กรวดทรายมีขนาดตั้งแต่ทรายหยาบถึงกรวดและกรวดขนาดใหญ่ ปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ 30-50 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง มีค่าการไหลซึมผ่าน 100-300 ตารางเมตรต่อวัน ชนิดน้ำส่วนใหญ่เป็น unconfined aquifer คุณภาพน้ำดีแต่ปริมาณหลักสูง

แอ่งหรือที่ราบจะนะ อำเภอนาทวี มีทางน้ำสำคัญ คือ คลองนาทวี ที่ราบแห่งนี้ยาวประมาณ 30 กิโลเมตร กว้างประมาณ 5 กิโลเมตร มีตะกอนลำน้ำทับถมกันหนาประมาณ 50-100 เมตร มีชั้นกรวดทรายที่เป็นชั้นน้ำบาดาลระดับตื้น ขนาดตั้งแต่ทรายหยาบถึงกรวดขนาดใหญ่หนาประมาณ 10-20 เมตร ปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ 5-10 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง

ที่ราบอำเภอเทพา มีทางน้ำที่สำคัญคือคลองเทพา ที่ราบแห่งนี้ยาวประมาณ 15 กิโลเมตร กว้างประมาณ 5 กิโลเมตร และเปิดออกสู่ทะเลที่อำเภอเทพา ตะกอนหนาเฉลี่ย 40-80 เมตร มีชั้น

กรวดทรายที่เป็นชั้นน้ำบาดาลระดับตื้นขนาดตั้งแต่ทรายหยาบจนถึงกรวดหนาประมาณ 10-25 เมตร ปริมาณอยู่ในเกณฑ์ 5-20 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง

พื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่จังหวัดสงขลาถึงนราธิวาส มีชั้นทรายชายหาด ตลอดแนวเช่นเดียวกับพื้นที่ตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราชถึงสงขลา ชั้นทรายหาดยุคเก่าเป็นแหล่งน้ำบาดาลระดับตื้นที่ดีอีกแห่งหนึ่ง เพราะเป็นชั้นทรายขนาดละเอียดจนถึงหยาบที่มีการคัดขนาดดี จนถึงดีมาก เม็ดทรายค่อนข้างมน ความหนาเฉลี่ย 2-10 เมตร ปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์ 2-20 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ปริมาณน้ำที่สูบขึ้นมา จะขึ้นอยู่กับความหนาของชั้นทรายและการออกแบบของบ่อบาดาล

ปฐพีสังฐาน

ภาคใต้แบ่งสภาพพื้นที่ดินได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

บริเวณพื้นที่ต่ำ เนื้อที่ประมาณ 17,184 ตารางกิโลเมตร (10.74 ล้านไร่) หรือร้อยละ 24.33 ของภาค ประกอบด้วยพื้นที่ที่เป็นหาดทราย ที่ราบน้ำท่วมถึง ที่ราบน้ำทะเลเคยท่วมในอดีต และที่ราบลานตะพักน้ำชั้นต่ำ ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการทำนา เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และยังคงสภาพเป็นป่าชายเลน

บริเวณที่ค่อน เนื้อที่ประมาณ 30,048 ตารางกิโลเมตร (18.78 ล้านไร่) หรือร้อยละ 42.48 ของภาค ลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงเป็นภูเขาเตี้ย มีความลาดชันระหว่างร้อยละ 2-305 ปัจจุบันใช้ในการปลูกยางพารา มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน และกาแฟ เป็นเศรษฐกิจหลัก

บริเวณที่เป็นภูเขาสูงชัน เนื้อที่ประมาณ 23,472 ตารางกิโลเมตร (14.67 ล้านไร่) หรือร้อยละ 33.19 ของภาคเป็นบริเวณที่มีความลาดชันสูงกว่าร้อยละ 30 ปัจจุบัน ยังคงสภาพเป็นป่า และมีบางส่วนถูกชุมชนบุกรุกใช้ในการปลูกยางพาราและต้นไม้

จากลักษณะของดินนี้สามารถจำแนกสมรรถนะของดินออกเป็น 8 ประเภท คือ

1.) ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำนา เนื้อที่ประมาณ 10,016 ตารางกิโลเมตร (6.26 ล้านไร่) หรือร้อยละ 14.85 ของภาค เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับทำนาปีในฤดูฝน และนาปรังในฤดูแล้ง

2.) ดินที่เหมาะสมสำหรับการปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น เนื้อที่ประมาณ 28,368 ตารางกิโลเมตร (17.73 ล้านไร่) หรือร้อยละ 33.34 ของภาค สามารถปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นได้เกือบทุกเดือน

3.) ดินที่เป็นพื้นที่ราบสูงหรือดินตื้น มีเนื้อที่ประมาณ 6,672 ตารางกิโลเมตร (4.17 ล้านไร่) หรือร้อยละ 9.83 ของภาค จะพบชั้นหิน เศษหิน หรือศิลาแลงในความลึก 50 เซนติเมตรจากผิวดิน จัดเป็นพื้นที่ป่าไม้ หรือสามารถนำมาใช้ปลูกยางพารา และทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

4.) ดินที่มีน้ำแข็ง เนื้อที่ประมาณ 3,632 ตารางกิโลเมตร (2.27 ล้านไร่) หรือร้อยละ 5.14 ของภาค เป็นดินตมหรือดินเลน พบในสภาพพื้นที่ลุ่มชายฝั่งทะเล ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก

5.)ดินทรายจัด เนื้อที่ประมาณ 480 ตารางกิโลเมตร (0.30 ล้านไร่) หรือร้อยละ 0.68 ของภาค พบตามหาดทรายหรือที่ดอนที่มีเนื้อดินเป็นทรายไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก ควรใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ แต่อาจปลูกสับปะรดหรือมะม่วงหิมพานต์ได้ ถ้ามีแหล่งน้ำสำหรับที่เป็นหาดทรายชายทะเล สามารถใช้ปลูกมะพร้าวได้ แต่ควรมีการใส่ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม

6.)ดินพรุ เนื้อที่ประมาณ 752 ตารางกิโลเมตร (0.47 ล้านไร่) หรือร้อยละ 1.07 ของภาค เป็นดินอินทรีย์วัตถุและมีน้ำท่วมขังเป็นเวลานานเกือบตลอดปี พื้นที่ชนิดนี้ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เพาะปลูก เพราะไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

7.)ดินเปรี้ยว เนื้อที่ประมาณ 736 ตารางกิโลเมตร (0.46 ล้านไร่) หรือร้อยละ 1.04 ของภาค เป็นพื้นที่ที่มีเนื้อดินเป็นดินเหนียว จะมีสารจารีไรโซด์ ดินมีความเป็นกรดจัด พบตามที่ราบลุ่มน้ำ เหมาะสมสำหรับการทำนาแต่ต้องมีการปรับปรุงโดยการใส่ปูนขาว

8.)ดินภูเขา เนื้อที่ประมาณ 23,328 ตารางกิโลเมตร (14.58 ล้านไร่) หรือร้อยละ 33.00 ของภาค เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันมาก เช่น เนินเขา หรือเทือกเขาต่างๆ ไม่เหมาะสมสำหรับนำมาปลูกพืช ควรจัดเป็นพื้นที่ป่าไม้หรือป่าชายเลน เป็นแหล่งน้ำลำธาร

สภาพเศรษฐกิจ – สังคม

ประชากรในภาคใต้มีจำนวน 7,857,692 คน จังหวัดภูเก็ตมีประชากรหนาแน่นมากที่สุดคือ 322 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นน้อยกว่า 100 คนต่อตารางกิโลเมตร ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ระนอง สตูล และยะลา อัตราการเพิ่ม/ลดของประชากร อยู่ระหว่างร้อยละ 1.34 – 1.88 ต่อปี โดยจังหวัดตรังและนครศรีธรรมราช มีอัตราการเพิ่ม/ลดต่ำที่สุดร้อยละ 1.34 ส่วนจังหวัดสตูลมีการเพิ่ม/ลดมากที่สุดร้อยละ 1.88 ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา สวนยางพารา กาแฟ มะพร้าว ผลไม้ต่างๆ อาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และประมงน้ำลึก รายได้เฉลี่ยต่อคนในปี พ.ศ. 2537 เท่ากับ 39,789 บาท จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยของประชากรมากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต ระนอง และจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช ปัตตานี และจังหวัดยะลา ประชากรภาคใต้มีความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับศาสนา ซึ่งแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ เช่น ภาคใต้ มีตั้งวันตักมีคนไทยเชื้อสายจีนอยู่มาก จึงปรากฏลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมจีนอย่างชัดเจน เช่น ประเพณีการกินเจ การประกอบอาชีพธุรกิจค้าขาย การทำเหมืองแร่ เป็นต้น ส่วนภาคใต้ฝั่งตะวันออกประกอบด้วยชาวไทยดั้งเดิมผสมผสานกับชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิมกับคนกลุ่มน้อย ชาวไทยดั้งเดิมมักมีชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทเกี่ยวเนื่องผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนมักประกอบอาชีพธุรกิจในเมืองและชานเมืองเป็นหลักสำหรับใน 5 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล มีกลุ่มชนที่นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าร้อยละ 80 สภาพสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนภาษาที่ใช้ของคนจำนวนมาก จึงมีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นของภาคใต้

สภาพบริบทพื้นที่ของ 7 จังหวัดอันเป็นแหล่งการเก็บข้อมูลของกล้วยไม้ป่า

จังหวัดสตูล

พื้นที่	2,478.977 ตารางกิโลเมตร	
เขตการปกครอง	แบ่งออกเป็น 6 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่	
	1. อำเภอเมืองสตูล	2. อำเภอกวนโดน
	3. อำเภอท่าแพ	4. อำเภอกวนกาหลง
	5. อำเภอละงู	6. อำเภอทุ่งหวา
	7. กิ่งอำเภอมะนัง	
อาชีพหลัก	สวนยางพารา สวนมะพร้าว ประมง ทำนา	
ที่ตั้งและอาณาเขต	ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดตรัง
	ทิศใต้	ติดต่อกับช่องแคบมะละกา
	ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดพัทลุง สงขลา และมาเลเซีย
	ทิศตะวันตก	ติดต่อกับมหาสมุทรอินเดีย

สภาพภูมิประเทศ

ทางเหนือและตะวันออกเป็นเทือกเขาสูง พื้นที่ค่อยๆ ลาดเรียบลงสู่ทะเลทางด้านตะวันตกส่วนที่ราบเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา และที่ราบชายทะเล ซึ่งมีพื้นที่ติดชายทะเลประมาณ 30 กิโลเมตรส่วนคาบสมุทรเกาะต่างๆ มีป่าชายเลน โดยสตูลมีเกาะอยู่ในเขตปกครอง 60 เกาะ เช่น ตรูเตา ราวี อาดัง สาทรา และเกาะขาว เป็นต้น

เทือกเขาที่สำคัญ

- เทือกเขาสนกาลาคีรี เริ่มต้นที่เขาชีนา จากนั้นทอดตัวไปทางด้านตะวันออกของภาคใต้ กินพรมแดนระหว่างไทย และมาเลเซีย ในเขตจังหวัดสตูล สงขลา และยะลา ไปสิ้นสุดที่อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส รวมความยาว 428 กิโลเมตร
- เทือกเขานครศรีธรรมราช มีความยาว 319 กิโลเมตร เริ่มต้นตั้งแต่อำเภอท่าสาป จังหวัดนครศรีธรรมราช ทอดตัวผ่านจังหวัดตรังและไปสิ้นสุดที่ภูเขาชีนาจังหวัดสตูล

สภาพภูมิอากาศมีอากาศหนาวเย็น ไม่ร้อนหรือหนาวจัด แต่มีฝนตกชุกนานถึง 8 เดือน แบ่งออกเป็น 2 ฤดู ได้แก่

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – มกราคม

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – มกราคม

จังหวัดพังงา

พื้นที่ 4,170.895 ตารางกิโลเมตร

เขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 8 อำเภอ

1. อำเภอเมืองพังงา
2. อำเภอเกาะยาว
3. อำเภอกะปง
4. อำเภอตะกั่วทุ่ง
5. อำเภอตะกั่วป่า
6. อำเภอกระบุรี
7. อำเภอทับปุด
8. อำเภอท้ายเหมือง

อาชีพหลัก เกษตรกรรม สวนยางพารา ประมง

ที่ตั้งและอาณาเขต อยู่ทางด้านตะวันตกฝั่งทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดพังงา ได้แก่

- ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดระนอง
- ทิศใต้ ติดต่อกับทะเลอันดามันบริเวณช่องปากพระ
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี และกระบี่
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

สภาพภูมิประเทศ พื้นที่จังหวัดพังงาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1. ขนบก ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน โดยเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี และเทือกเขาภูเก็ต ภูเขาส่วนใหญ่ในจังหวัดพังงาเป็นภูเขาหินแกรนิต ซึ่งเป็นคั่นกั้นดินของแร่ดีบุก
2. ในทะเล พังงาเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับทะเลยาวถึง 239 กิโลเมตร อีกทั้งยังรวมพื้นที่ของเกาะจำนวนมาก ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลไปถึง 60 กิโลเมตร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่
  - ด้านตะวันตก เป็นด้านที่ติดกับทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย เป็นช่วงน้ำลึก เป็นบริเวณที่มีเกาะจำนวนมากทั้งที่ใกล้และไกลจากชายฝั่ง โดยเกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะคอเขา เกาะพระทอง หมู่เกาะสิมิลัน และหมู่เกาะสุรินทร์
  - ด้านใต้ เป็นเชิงอ่าวพังงาซึ่งมีน้ำตื้น ใต้ท้องทะเลเป็นโคลน มีแนวภูเขาใต้ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ทะเล ในบริเวณนี้มีเกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะยาวใหญ่ เกาะยาวน้อย และเกาะอื่นๆ อีก 10 กว่าเกาะ

เทือกเขาสำคัญ

เทือกเขาภูเกิด เริ่มคันที่เขากินดู จังหวัดชุมพร หอดควั่นานไปกับชายฝั่งทะเลอันดามันไปทางจังหวัด ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา กระบี่ และไปสิ้นสุดที่ นครศรีธรรมราช รวมระยะทาง 517 กิโลเมตร

สภาพภูมิอากาศ มีภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน คือ อากาศในแต่ละฤดูไม่แตกต่างกันมากนัก มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 21 – 34 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 3,654 มิลลิเมตร มี 2 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม – เมษายน มีอากาศร้อน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ธันวาคม มีฝนตกชุกโดยเฉพาะในช่วงเดือนกรกฎาคม – ตุลาคม เนื่องจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

จังหวัดกระบี่

พื้นที่	4,708.512 ตารางกิโลเมตร
อาชีพหลัก	ทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนมะพร้าว ทำนา
ที่ตั้งและอาณาเขต	ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของภาคใต้ ติดกับทะเลอันดามัน
จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกระบี่	
ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดพังงาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดตรัง และทะเลอันดามัน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทะเลอันดามัน

สภาพภูมิประเทศ

ส่วนใหญ่เป็นเนินสูงๆต่ำๆสลับกับภูเขาหินปูนเตี้ยๆด้านทิศตะวันตกเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นพื้นที่ราบส่วนใหญ่ของจังหวัด ส่วนพื้นที่ในทะเลประกอบไปด้วยหมู่เกาะใหญ่น้อยมากกว่า 100 เกาะ แต่มีคนอาศัยอยู่ 13 เกาะเท่านั้น เนื่องจากเกาะอื่นๆมีสภาพไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย เกาะส่วนใหญ่ของกระบี่มีทัศนียภาพที่สวยงามทั้งหาดทราย และแนวป่าดงดิบ พื้นดินเป็นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์มีลักษณะเป็นดินเหนียวและดินร่วน ซึ่งระบายน้ำได้ดีเหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชหลายชนิด

ส่วนสภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบชื้น และป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น ยาง ตะเคียนทอง เต็ง และหลุมพอ อีกทั้งยังมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์บริเวณที่ราบใกล้ปากแม่น้ำ

สภาพพื้นที่อีกส่วนหนึ่งที่แตกต่างกันออกไป คือ บ่อน้ำพุร้อน มีลักษณะแตกต่างจากที่อื่น ด้วยเป็นน้ำพุร้อนที่มีรสเค็ม

ทรัพยากรธรรมชาติของกระบี่ที่เกิดจากการสะสมของอินทรีย์สารพบมากที่ตำบลคลองขนาน อำเภอเมือง อำเภอคลองท่อม และอำเภออ่าวลึก คือถ่านหินลิกไนต์

สภาพภูมิอากาศ

เป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีฝนตกชุกเกือบตลอดปี เนื่องจากกระบี่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรจึงได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ กระบี่จึงมีเพียง 2 ฤดูกาลเท่านั้นคือ

ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – พฤศจิกายน
ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม – เมษายน
อุณหภูมิทั้ง 2 ฤดู ไม่แตกต่างกันมากนัก	

นครศรีธรรมราช

พื้นที่	9,942.502 ตารางกิโลเมตร
จำนวนประชากร	1,525,557 คน ชาย 760,324 คน หญิง 765,233 คน
เขตการปกครอง	แบ่งการปกครองออกเป็น 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่ 1. เมืองนครศรีธรรมราช 2. พระพรหม 3. พรหมคีรี 4. ลานสกา 5. ฉวาง 6. ถ้ำพระพรหม 7. พิปูน 8. เขียวใหญ่ 9. ท่าศาลา 10. พังงา 11. บางขัน 12. นบพิตำ 13. พังใหญ่ 14. ปากพริก 15. ร่อนพิบูลย์ 16. สิชล 17. ขนอม 18. หัวไทร 19. ชะอวด 20. จุฬาภรณ์ 21. เฉลิมพระเกียรติ 22. กิ่งอำเภอช้างกลาง 23. กิ่งอำเภอนบพิตำ
สินค้าพื้นเมือง	หนังตะลุง เครื่องถม เครื่องทองเหลือง มังคุด และสร้อยสามกษัตริย์
ต้นไม้ประจำจังหวัด	ต้นชะเอม
อาชีพหลัก	ทำนา ทำสวนยางพารา ประมง เลี้ยงสัตว์ และทำเหมืองแร่
ตราประจำจังหวัด	พระธาตุเปล่งรัศมี ล้อมรอบด้วย 12 นักขัต

หมายถึง อาณาจักรศรีธรรมโคกราช ซึ่งมีเมืองขึ้น 12 เมือง และใช้ตรา
นักษัตรเป็นตราประจำเมืองทั้ง 12

ประวัติ

เป็นเมืองเก่าแก่ และมีอำนาจมากที่สุดในดินแดนภาคใต้ เคยมีฐานะเป็นเมืองเจ้าพระยามหานคร อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้า และพระพุทธศาสนา เมืองนครศรีธรรมราชมีความหมายตามชื่อว่า เมืองอันเป็นสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม หรือเมืองแห่งพุทธธรรมของราชาผู้เป็นใหญ่

โดยในรัชกาลพระเจ้าศรีธรรมโคกราช พ.ศ.1773 ได้เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อขอม อีกทั้งยังมีเมืองขึ้นมากมายทางตอนใต้ จนกระทั่งในปี พ.ศ.1837 สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมืองนครศรีธรรมราชจึงตกเป็นเมืองขึ้นของสุโขทัย และในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองนครศรีธรรมราชก็ยังคงขึ้นอยู่กับกรุงศรีอยุธยา โดยมีฐานะเป็นเมืองเจ้าพระยามหานคร ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยกเลิกระบบหัวเมือง นครศรีธรรมราชจึงได้มีฐานะเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช และเป็นจังหวัดภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศ ทางชายฝั่งตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 780 กิโลเมตร ระหว่างละติจูดที่ 7 องศา 90 ลิปดา -9 องศา 15 ลิปดา เหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา 15 ลิปดา -100 องศา 15 ลิปดา ตะวันออก

จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับทะเลอันดามัน

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตรัง พัทลุง และสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับทะเลอันดามัน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดกระบี่ และสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิประเทศ

โดยทั่วไปประกอบไปด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน โดยเฉพาะทางตะวันตกของจังหวัด ที่ราบส่วนใหญ่อยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัด และบริเวณริมฝั่งทะเลด้านอันดามัน โดยมีชายฝั่งทะเลยาว 225 กิโลเมตร

เทือกเขาที่สำคัญ

เทือกเขานครศรีธรรมราช เริ่มต้นตั้งแต่อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านจังหวัดตรัง พัทลุง ไปสิ้นสุดที่ภูเขาชีนา จังหวัดสตูล รวมความยาวได้ 319 กิโลเมตร ยอดเขาที่สูงที่สุด คือ เขาหลวง ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความสูง 1,853 เมตร ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเขตภาคใต้

แม่น้ำสำคัญ

แม่น้ำตาปี มีต้นกำเนิดจากเขาใหญ่ เทือกเขานครศรีธรรมราช จากนั้นไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมความยาวได้ 232 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในภาคใต้

แม่น้ำตรัง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ที่อำเภอกันตรัง จังหวัดตรัง รวมความยาวได้ 175 กิโลเมตร

แม่น้ำปากพนัง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัด ในเขตตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด ไหลผ่านอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และไหลลงสู่อ่าวไทยที่ปากนคร

สภาพภูมิอากาศ

มีภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,928 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ย 29.35 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุด 37 องศาเซลเซียส และต่ำสุด 20 องศาเซลเซียส แบ่งออกเป็น 2 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน – มกราคม

พัทลุง

พื้นที่	3,424.473 ตารางกิโลเมตร
จำนวนประชากร	502,662 คน ชาย 247,731 คน หญิง 254,931 คน
เขตการปกครอง	แบ่งการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ 1. เมืองพัทลุง 2. กงหรา 3. เขาชัยสน 4. บางแก้ว 5. ตะโหมด 6. ควนขนุน 7. ศรีบรรพต 8. ป่าพะยอม 9. ปากพะยูน 10. ป่าบอน 11. กิ่งอำเภอศรีนครินทร์
สินค้าพื้นเมือง	หนังตะลุง ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว และเสื่อกระจูด
ต้นไม้ประจำจังหวัด	ต้นพะยอม
อาชีพหลัก	สวนยางพารา ประมง ปศุสัตว์ ทำนา
ตราประจำจังหวัด	ภูเขาอกทะลุ หมายถึง เป็นภูเขาที่มีลักษณะพิเศษ เมื่อนั่งรถเข้าเขตเมืองพัทลุงจะมองเห็นเขาอกทะลุได้อย่างชัดเจน

ประวัติ

มีชื่อเดิมว่า ตะลุง ซึ่งเป็นชื่อของไม้หลักจับ หรือไม้หลักสำหรับล่ามช้าง เนื่องจากในอดีตพัทลุงเคยมีช้างอยู่จำนวนมาก เมืองตะลุงสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราว พ.ศ.1200 – 1400 ที่บริเวณ

ท่าเสม็ด ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย พัทลุงมีการย้ายเมืองมากถึง 12 ครั้ง โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดให้ย้ายเมืองมาตั้งอยู่ที่ตำบลลำปำ ริมทะเลสาบลำปำ และในปี พ.ศ.2467 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ย้ายตัวเมืองไปตั้งที่ ตำบลคูหาสวรรค์ หน้าเขาชัยบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองปัจจุบัน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ในภาคใต้ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 840 กิโลเมตร ระหว่างละติจูดที่ 6 องศา 60 ลิปดา -8 องศา เหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา 60 ลิปดา -100 องศา 15 ลิปดา ตะวันออก

จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดพัทลุง ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดตรัง และสตูล

สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ทางตะวันตกเป็นที่ดอนมีเทือกเขาสูง คือ เทือกเขานครศรีธรรมราช จากนั้นค่อย ๆ ลาดลงไปทางด้านตะวันออกของจังหวัด จนถึงทะเลสาบลำปำ ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบรวมถึงบริเวณชายฝั่งทะเลด้วย

เทือกเขาที่สำคัญ

เทือกเขานครศรีธรรมราช เริ่มต้นตั้งแต่อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านจังหวัดตรัง พัทลุง ไปสิ้นสุดที่ภูเขาหินา จังหวัดสตูล รวมความยาวได้ 319 กิโลเมตร

สภาพภูมิอากาศ

พัทลุงมีภูมิอากาศเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นในภาคใต้ คือ อากาศไม่ร้อนจัด แต่มีฝนตกชุก มี 2 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - มกราคม

สุราษฎร์ธานี

พื้นที่	12,891.469 ตารางกิโลเมตร
จำนวนประชากร	886,979 คน ชาย 443,416 คน หญิง 443,563 คน
เขตการปกครอง	แบ่งการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ 1. เมืองสุราษฎร์ธานี 2. กาญจนดิษฐ์ 3. ดอนสัก 4. เกาะสมุย 5. เกาะพัง 6. ไชยา 7. ท่าชนะ 8. ศิริรัฐนิคม 9. บ้านตาขุน 10. พนม 11. ท่าฉาง 12. บานนาสาร 13. บ้านนาเดิม 14. เคียนซา 15. เวียงสระ 16. พระแสง 17. ชัยบุรี 18. พุนพิน 19. กิ่งอำเภอวิภาวดี
สินค้าที่ระลึก	ไข่เค็มไชยา หอยนางรม เงาะ หมวกพุมเรียง และผ้าไหมพุมเรียง
ต้นไม้ประจำจังหวัด	ต้นเคี่ยม
อาชีพหลัก	เหมืองแร่ สวนยางพารา สวนมะพร้าว ประมง ทำนา
ตราประจำจังหวัด	พระบรมธาตุไชยา หมายถึง ปุชนิยสถานศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองสุราษฎร์ธานี

ประวัติ

มีชื่อเดิมว่า เมืองไชยา สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 โดยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง ไชยาจึงขึ้นอยู่ในปกครองของกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองไชยา ทรงเห็นว่าผู้ปกครองและประชาชน มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่เป็น สุราษฎร์ธานี มีความหมายว่า เมืองคนดี

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ในภาคใต้ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 644 กิโลเมตร ระหว่างละติจูดที่ 8 องศา 15 ลิปดา -9 องศา 90 ลิปดา เหนือ และลองจิจูดที่ 98 องศา 60 ลิปดา -99 องศา 60 ลิปดา ตะวันออก

จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชุมพร และอำเภอไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดกระบี่ และนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราชและอำเภอไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดระนอง พังงา และกระบี่

สภาพภูมิประเทศ

ทางตอนเหนือและทางตะวันตกเป็นที่ราบค่อย ๆ ลาดเอียงไปทางตอนกลางของจังหวัด ทางตอนใต้มีภูเขา และป่าไม้หนาแน่น ที่ราบลุ่มส่วนใหญ่อยู่บริเวณริมทะเล

แม่น้ำสำคัญ

แม่น้ำตาปี มีต้นกำเนิดจากเขาใหญ่ เทือกเขานครศรีธรรมราช จากนั้นไหลลงสู่อ่าวไทยที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมความยาวได้ 232 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในภาคใต้

แม่น้ำศรีรัฐ เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำตาปี ที่เกิดจากเขานมสาว เทือกเขาภูเก็ต ที่อำเภอ ศรีรัฐ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปีอีกครั้งหนึ่งที่อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี รวมระยะทาง 120 กิโลเมตร

สภาพภูมิอากาศ

มี 2 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน -- มกราคม

ที่ตั้ง

พื้นที่	4,917.519 ตารางกิโลเมตร
จำนวนประชากร	587,930 คน ชาย 292,092 คน หญิง 295,838 คน
เขตการปกครอง	แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ 1. เมืองตรัง 2. นาโยง 3. กันตัง 4. ย่านตาขาว 5. ปะเหลียน 6. สіเกา 7. วังวิเศษ 8. ห้วยยอด 9. รัชฎา 10. พนม 11. กิ่งอำเภอหาดฉัตรราษฎร์
สินค้าพื้นเมือง	หมูย่าง กะปิทำขำ กาแฟเขาช่อง เค้กลำภูรา ผ้าทอานหมื่น เสื้อปาหนัน มีดพร้า และกรงนกเขา
ต้นไม้ประจำจังหวัด	ต้นศรีตรัง
อาชีพหลัก	ทำเหมืองแร่ สวนยางพารา ปศุสัตว์ และทำนา
ตราประจำจังหวัด	สะพาน กระโจมไฟ และลูกคลื่น
	สะพานและกระโจมไฟ หมายถึง ตรังเคยเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต
	ลูกคลื่น หมายถึง ความหมายของคำว่าตรังในภาษาอินเดีย

ประวัติ

มีชื่อเดิมว่า เมืองทับเที่ยง โดยในปี พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองตรัง และมีพระราชดำริว่าเมืองตรังในขณะนั้น ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองกันตรัง มีทำเลไม่ปลอดภัยจากศัตรูนัก เนื่องจากในขณะนั้นอยู่ในสงครามโลกครั้งที่ 1 อีกทั้งยังมีโรคหิวขาดโรคระบาด จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายชุมชนมาตั้งที่ ตำบลทับเที่ยง อันเป็นชุมชนที่รุ่งเรือง และมีความเหมาะสมมากกว่า

ส่วนคำว่าตรังนั้นสันนิษฐานกันว่ามีมาจาก 3 ภาษา คือ ในภาษาอินเดีย แปลว่า ลูกคลื่น ซึ่งเป็นลักษณะภูมิประเทศของเมืองตรังที่เป็นเนินเล็ก ๆ สูงต่ำคล้ายลูกคลื่น ในภาษามลายู ซึ่งมาจากคำว่าตรังเค มีความหมายว่า รุ่งอรุณ โดยสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากนักเดินเรือชาวมลายูที่มักเดินเรือมาถึงเมืองตรังในตอนเช้าตรู่พอดี และในอีกภาษาหนึ่งเป็นภาษาเขมร แปลว่า ต้นปาล์มชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นพืชพื้นเมืองชนิดหนึ่งของตรัง แต่ชื่อเมืองตรังก็ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าชื่อตรังนั้นมีที่มาจากที่ใดแน่นอน

ความสำคัญของเมืองตรังมีความสำคัญมากกว่า 3,000 ปี ในฐานะเมืองท่า และยังคงมีความสำคัญมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นเมืองท่าที่ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชวามเจริญ คือ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เข้ามาพัฒนาเมืองตรังที่ชำรุดทรุดโทรมมากในขณะนั้น อีกทั้งท่านผู้นี้ยังเป็นผู้นำต้นยางพาราดันแรกเข้ามาปลูกที่เมืองตรัง และเป็นต้นแรกของประเทศไทย

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย ทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 862 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 7 - 8 องศา เหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา 15 ลิปดา - 99 องศา 30 ลิปดา ตะวันออก

จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดตรัง ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และกระบี่
 ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดสตูล
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดพัทลุง
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดกระบี่ และ มหาสมุทรอินเดีย

สภาพภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูงสลับลูกคลื่นลอนเนินจากเชิงเขานครศรีธรรมราช จากนั้นค่อย ๆ ลาดต่ำลงยังชายฝั่งทะเลอันดามัน อีกทั้งยังมีภูเขาขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนดินนั้น บริเวณเชิงเขาเป็นดินลูกรังแดง แต่ในส่วนที่ราบส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย

เทือกเขาที่สำคัญ

เทือกเขานครศรีธรรมราช มีความยาวได้ 319 กิโลเมตร โดยมีเขาหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด มีความสูง 1,853 เมตร และเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเขตภาคใต้ เทือกเขานครศรีธรรมราช เริ่มต้นตั้งแต่อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทอดตัวผ่านจังหวัดตรัง ไปสิ้นสุดที่ภูเขาชันนา จังหวัดสตูล เทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสายสำคัญของตรัง คือ แม่น้ำตรัง

แม่น้ำสำคัญ

แม่น้ำตรัง มีต้นกำเนิดจากเขาหลวง เทือกเขานครศรีธรรมราช จากนั้นไหลลงสู่ทะเลอันดามัน ที่อำเภอกันทรัง จังหวัดตรัง รวมความยาวได้ 175 กิโลเมตร

แม่น้ำประเหลียน มีต้นกำเนิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชเช่นกัน ตั้งอยู่ในเขตอำเภอประเหลียน

คลองกะลาเส มีต้นกำเนิดจากควนปลวกร้อน ควนชะโน และควนน้ำแดง

นอกจากนี้ยังมีลำธารที่เป็นแหล่งน้ำทางธรรมชาติหล่อเลี้ยงชาวเมืองตรังมากกว่า 100 แห่ง ทำให้เมืองตรังเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์อีกจังหวัดหนึ่ง

สภาพภูมิอากาศ

มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 27.4 องศาเซลเซียส โดยในช่วงเดือนเมษายนจะมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 39 องศาเซลเซียส และต่ำสุดในเดือนกุมภาพันธ์ประมาณ 15 องศาเซลเซียส มีเพียง 2 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - เมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - กุมภาพันธ์ ตรังมีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ยกเว้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม โดยในช่วงเดือนตุลาคม - มกราคม ได้รับลมมรสุมจากทางตะวันออกเฉียงเหนือ และในช่วงเดือนพฤษภาคม - กันยายน ได้รับลมมรสุมจากทางตะวันตกเฉียงใต้ ลมมรสุมทั้งสองทาง ทำให้ตรังมีลักษณะอากาศชุ่มชื้นตลอดทั้งปี มีปริมาณน้ำฝนตลอดทั้งปีประมาณ 1,910 มิลลิเมตร

กฎหมาย / ระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ป่า

ไซเตส (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

คือ อนุสัญญาว่าด้วยการดำรงระหว่างประเทศเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชพรรณจากป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ได้ถือกำเนิดขึ้นในปีพ.ศ. 2518 เพื่อปกป้อง และคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพรรณป่า จากการใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงระหว่างประเทศ ที่เกิดขึ้นมากจนอาจทำให้สัตว์ และพืชบางชนิดสูญพันธุ์ได้ ประเทศภาคีสมาชิกอนุสัญญา ไซเตส (CITES) เมื่อปี พ.ศ. 2526

ภายใต้อนุสัญญา CITES ประเทศสมาชิก ต้องจัดให้มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ใช้บังคับตามข้อกำหนดของอนุสัญญา โดยห้ามว่าการค้าพันธุ์พืช และสัตว์ที่เป็นการละเมิดอนุสัญญา CITES และมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน ทั้งนี้ประเทศสมาชิกอนุสัญญา CITES จะประชุมกันทุก 2 ปี เพื่อทบทวนข้อบังคับของ CITES ไปใช้ ตามความเหมาะสมทั้งบัญชีสัตว์ และบัญชีพืช

สำหรับบัญชีพืช และสัตว์ตามข้อกำหนดของอนุสัญญา CITES สามารถจำแนกตามความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ได้ดังนี้

Appendix I : เป็นบัญชีสัตว์ป่าหรือพืชพรรณป่า ที่ใกล้สูญพันธุ์และอาจสูญพันธุ์ได้ หากยังนำมาค้าขายกันอยู่ เช่น กล้วยไม้รองเท้านารี กล้วยไม้เอื้องปากนกแก้ว และฟ้ามุย การทำสัตว์หรือพืชที่ใกล้สูญพันธุ์ มีข้อกำหนดที่เข้มงวดมาก จนอาจเรียกได้ว่า เป็นบัญชีสัตว์ หรือพืชที่ห้ามนำการค้าขายกันโดยปริยาย เว้นแต่ เป็นการขยายพันธุ์ เพื่อการศึกษาและวิจัยเท่านั้น

Appendix II : เป็นบัญชีสัตว์ป่าหรือพันธุ์พืช ที่เหลือค่อนข้างน้อย แต่ยังไม่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น ต้นหม้อข้าวหม้อแกง ต้นปรง ต้นหญ้าไ้ใบ ต้นกุชณา สัตว์หรือพืชในบัญชี่นี้ ได้รับอนุญาตให้มีการค้าขายได้ อย่างไรก็ตาม หากไม่มีการควบคุมที่เข้มงวด อาจสูญพันธุ์ได้ในที่สุด

Appendix III : เป็นบัญชีสัตว์ป่าหรือพันธุ์พืชป่า ที่ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศเห็นว่ามีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครอง จึงขอความร่วมมือจากประเทศสมาชิกอื่นๆ ให้ช่วยควบคุมการค้าพืชหรือพันธุ์สัตว์นั้นๆ ด้วยเช่น การควบคุมการค้าทางบกจากประเทศไทย

ในการเสนอพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ บรรจุในบัญชีตามอนุสัญญา CITES นั้น พืชหรือสัตว์ พันธุ์ที่เสนอนั้นต้องยังมีการซื้อขายระหว่างประเทศและประเทศที่มีพืชหรือสัตว์พันธุ์นั้นอยู่ต้องการให้ประเทศช่วยควบคุมดูแลมิให้มีการค้าพืชหรือสัตว์พันธุ์นั้นมากจนเกินไป

นอกจากนี้ การย้ายรายชื่อพันธุ์พืช หรือพันธุ์สัตว์ข้ามบัญชี หรือการถอดถอนรายชื่อ ออกจากบัญชี สามารถทำได้ ในการนี้ที่จำนวนประชากรพืช / สัตว์ นั้นมีมากพอที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป โดยไม่จำเป็นต้อง ได้รับการคุ้มครอง จากอนุสัญญา CITES อีกต่อไป

ในกรณีประเทศไทย ซึ่งเป็นแหล่งสัตว์ป่าและพืชพรรณป่าหายาก เป็นจำนวนมากในขณะเดียวกัน ก็มีการค้าพันธุ์พืชป่า และสัตว์ป่าหายาก เป็นจำนวนมาก ทั้งในและต่างประเทศ ไทยจึงจำเป็นต้องเร่งให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชป่าได้สูญพันธุ์ เหล่านั้นอย่างจริงจังโดยมีแนวทางดังนี้

- 1.) วางกฎเกณฑ์ปฏิบัติอย่างชัดเจน สำหรับการห้ามค้าพืช และสัตว์ภายใต้อนุเคราะห์ CITES เพื่อให้การคุ้มครอง สัตว์ป่าและพืชพรรณป่า ได้ผลอย่างจริงจัง
- 2.) กำหนดบทลงโทษ แก่ผู้กระทำความผิดอย่างสมเหตุสมผล มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่อง จากบทลงโทษ ด้วยการเปรียบเทียบปรับในปัจจุบัน มีมูลค่าต่ำมาก เมื่อเทียบกับมูลค่า สินค้าที่ลักลอบซื้อขายกัน
- 3.) พัฒนาศักยภาพของบุคคลในการจำแนกพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เพื่อให้การตรวจสอบเพื่อจับกุม หรือการอนุญาตให้ค้าพันธุ์พืชและสัตว์ เป็นไปได้อย่างราบรื่น
- 4.) ประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องทราบถึง ความสำคัญของทรัพยากร สัตว์ป่า และพืชพรรณจากป่า เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์ป่าอย่าง ยั่งยืน และได้รับประโยชน์จากอนุสัญญา CITES อย่างเต็มที่

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

ได้กำหนดของป่าหวงห้ามไว้ทั้งหมด 18 ชนิด ได้แก่ กล้วยไม้ป่าทุกชนิด ไบลาน เฟิร์น กระเช้าสีดา หลายทุกชนิด ฯลฯ หากมีใครครอบครองเกินกว่าที่ รมต.ได้กำหนด โดยไม่ได้รับอนุญาต จะมี ความผิดตามกฎหมาย และมีบทลงโทษ ตามมาตรา 71 ปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 1 ปี (ซึ่งเป็น โทษที่ต่ำมากในสถานการณ์ปัจจุบัน)นับว่ากฎหมายมีช่องว่าง ทำให้มีการลักลอบค้าขายมากยิ่งขึ้น จึงได้ปรับปรุงแก้ไข ประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการนำเข้า การส่งออก หรือนำผ่านพืช อนุรักษ์ และซากอนุรักษ์ตาม พรบ. พันธุ์พืช พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 ในข้อ 2.2 คือกำหนดให้ผู้ส่งออกต้องมีใบ อนุญาตค้าของป่า หวงห้ามตาม พรบ. ป่าไม้ และหนังสืออนุญาต ส่งออกจากกรมวิชาการเกษตร ซึ่งเริ่มใช้ 15 มี.ค. 41

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา 4 (7) : ของป่าหมายถึง บรรดาสิ่งที่เกิดขึ้น หรือมีขึ้นในป่าตามธรรมชาติ ได้แก่ พืชต่าง ๆ หรือ สิ่งอื่นที่เกิดจากพืชนั้น

มาตรา 29: ห้ามเก็บหา ทำอันตราย ของป่า หวงห้ามในป่า โดยไม่ได้รับอนุญาต

มาตรา 29 ทวิ : ห้ามผู้ใดค้า หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้ามเกินปริมาณที่กำหนด

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

มีมาตราที่เกี่ยวข้องดังนี้

มาตรา 4 (3): ไม้หมายความว่ารวมถึง พันธุ์ไม้ทุกชนิดที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของไม้

มาตรา 16 (7) : ห้ามเก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ มูลค้างคาว

มาตรา 16 (8): ห้ามเก็บหรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ ดอกไม้ ใบไม้ หรือผล

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

มีมาตราที่เกี่ยวข้องดังนี้

มาตรา 4 : ของป่าหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่า เช่น

1. ไม้พื้น ถ่าน ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เมล็ด
2. หญ้า จ้อ พง แคม กล้วยไม้

มาตรา 14 : ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้เก็บหาของป่า โดยไม่ได้รับอนุญาต

แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกกล้วยไม้ป่า

1. การนำกล้วยไม้ป่าคืนสู่ป่า จะทำในฤดูฝน คิดว่าน่าจะได้ผลกว่าการทำในฤดูอื่น โดยนำชนิดพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่/อากาศ และลักษณะการเจริญเติบโตของชนิดพันธุ์นั้นๆ ไปขยายพันธุ์ในพื้นที่แต่ละแห่งให้เหมาะสม
2. กำหนดสัดส่วนการคืนชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า สู่ป่าธรรมชาติ ให้เกิดความสมดุลย์และมีการดูแลอย่างต่อเนื่อง
3. ควรปรับปรุงแก้ไขการคุ้มครองพันธุ์ไม้จากป่าให้เหมาะสมและเอื้อต่อการยังชีพของประชาชนในพื้นที่
4. ควรรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลทางวิชาการ เทคนิควิธีการ และภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
5. ควรจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าสายพันธุ์ต่างๆ เพื่อการศึกษา
6. ลดการเก็บหากกล้วยไม้ป่าจากป่าธรรมชาติ ควรขยายพันธุ์เพิ่มเติมด้วยการเพาะเลี้ยง
7. กล้วยไม้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การสัมปทานป่าไม้ การสัมปทานระเบิดหินและโครงการก่อสร้างเช่น ถนน โรงงานอุตสาหกรรม และการบุกรุกเบิกพื้นที่ป่าไปใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร ควรได้รับการช่วยเหลือและฟื้นฟูสภาพอย่างเร่งด่วน ก่อนได้รับผลกระทบ
8. ควรจัดกิจกรรมปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าให้ทุกฝ่ายตระหนักในคุณค่าเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

วิธีการดำเนินการของกระบวนการวิจัย

1. การเตรียมทีม

- 1.1 เตรียมทีมวิจัย มีการอบรมให้ความรู้แก่ทีมวิจัย เพื่อการดำเนินธรรมตามแผนงานของกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ โดยทีมผู้ประสานงานของ สกว. จังหวัดนครศรีธรรมราช จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จำนวน 3 คน ทีมวิจัยที่เข้าอบรม จำนวน 19 คน ผู้สนใจอื่นๆ ที่เข้ารับการอบรมจำนวน 9 คน และสมาชิกจากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณพืชจำนวน 3 คน ในวันที่ 21 เมษายน 2546 เวลา 09.00 – 15.00 น. ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอน้ำไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 1.2 เตรียมทีมเครือข่าย ได้ติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่ายทางโทรศัพท์ ในจังหวัดพัทลุง นครศรีฯ สุราษฎร์ กระบี่ พังงา และเดินทางไปประสานงานนัดหมายกับทีมเครือข่ายจังหวัด ตรัง สตูล ในวันที่ 4 พ.ค. 46 เพื่อแจ้งกำหนดการอบรมให้ความรู้ทีม

เครือข่าย เป็นการปูพื้นฐานในการเก็บข้อมูล และสร้างความเข้าใจในโครงการวิจัย เรื่องนี้ให้แก่เครือข่าย เพื่อนัดหมาย ให้มาร่วมประชุมสัมมนาพร้อมกัน ในวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546 มหาวิทยาลัยชุมชนศิลปินพื้นบ้านศรีวิชัย หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. **อบรมทีมวิจัย/ทีมเครือข่าย** ในวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546 ทีมวิจัยและทีมเครือข่ายทั้ง 7 จังหวัดได้ร่วมกัน ประชุมสัมมนา อบรม ตามกำหนดการ ณ มหาวิทยาลัยชุมชนศิลปินพื้นบ้านศรีวิชัย หมู่ที่ 6 ต.ทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเวลา 2 วัน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน และรับทราบภารกิจที่ได้ร่วมกันวางแผนเก็บข้อมูลประกอบการวิจัย
3. **ดำเนินการเก็บข้อมูล** ทีมวิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล จากทีมเครือข่ายในจังหวัดต่างๆ ที่กำหนดไว้ 7 จังหวัด คือ สตูล พังงา กระบี่ ตรัง สุราษฎร์ พัทลุง นครศรีฯ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการ ดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

- แบบบันทึกการเก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่าภาคใต้เพื่อการวิจัย
- แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากทีมเครือข่าย

3.2 วิธีการที่ทีมวิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล

- การสังเกต สภาพพื้นที่จริงในจังหวัดต่างๆ ทั้ง 7 จังหวัด อันเป็นขอบเขตของพื้นที่เก็บข้อมูล
- การสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆ จากทีมเครือข่ายใน 7 จังหวัด

นอกจากนี้ ได้บันทึกวีดีโอ และเก็บภาพถ่าย สภาพภูมิประเทศชนิดพันธุ์ของกล้วยไม้ป่า และบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นข้อมูล ประกอบการ วิจัยในครั้งนี้ด้วย

3.3 การวิเคราะห์ผลการเก็บข้อมูล

หลังจากทีมวิจัยเก็บข้อมูลได้ ในแต่ละจังหวัด จะนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียด จากข้อมูลที่บันทึกไว้ แล้วสรุป เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สถานการณ์ของกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ นั้นๆ เกี่ยวกับ
  - 1.1 ชนิดพันธุ์ที่เด่นของจังหวัดนั้นๆ และถิ่นอาศัย
  - 1.2 ชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ทั่วไป
  - 1.3 ชนิดพันธุ์ที่มีจำนวนลดน้อย และต้องเร่งอนุรักษ์
  - 1.4 ชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
  - 1.5 ข้อมูลของกลุ่มเครือข่ายในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

2. ประวัติกลุ่มเครือข่าย ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ประวัติกลุ่มเครือข่าย
- ประสบการณ์ และองค์ความรู้ / ภูมิปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ป่า
- ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีพและการเดินทางเก็บกล้วยไม้ในป่า
- ความรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่า
- อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของคนเก็บกล้วยไม้ป่า
- แนวทางการประกอบอาชีพในอนาคต
- สายพันธุ์กล้วยไม้ป่าที่การอนุรักษ์ฟื้นฟู

3. รวบรวมแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูกล้วยไม้ป่า และการเพิ่มมูลค่าในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูกล้วยไม้ป่า
- แนวทางการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้แก่กล้วยไม้ป่า
- ความสัมพันธ์ของวิถีการดำรงชีวิต กับกล้วยไม้ป่าในระบบนิเวศ

4. วิเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาด

5. วิเคราะห์กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ กล้วยไม้ป่า

6. วิเคราะห์ความสัมพันธ์และภาวะพึ่งพาอาศัยระหว่าง - ทีมเครือข่ายและกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ในการประกอบอาชีพ และการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่า

บทที่ 3
รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

แบบรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

วันที่ 3 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อกิจกรรม การประชุมประจำปี พฤษภาทมิฬ 2546

วัตถุประสงค์

1. เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบวิธีการบันทึกข้อมูลการประชุม
2. เพื่อแจ้งรายชื่อผู้สนใจเข้าร่วมกับสมาชิกทีมวิจัยเพิ่มเติม
3. เพื่อร่วมกันกำหนดวันเวลา สถานที่จัดสัมมนา รูปแบบหนังสือเอกสารประกอบการสัมมนา
4. เพื่อรับฟังวิธีการจัดทำรายงานความก้าวหน้า หลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณ
5. เพื่อร่วมกันกำหนด วันเวลา เดินทางติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่าย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ได้นัดหมายทีมวิจัย และผู้ประสานงาน สภาฯ เข้าร่วมกัน วันที่ 3 พฤษภาคม 2546 เวลา 08.00 น. - 15.00 น. ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ทางภาคทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นวิธีการบันทึกข้อมูลการประชุม และเสนอรายชื่อผู้สนใจเข้าร่วมทีมวิจัยอีกหลายท่านเป็นหมู่หนึ่งในทีมวิจัย ต่อมาทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดวันเวลาสัมมนากล้วยไม้ป่า - สถานที่จัดสัมมนา : กำหนดรูปแบบหนังสือเอกสารที่ใช้ในงานสัมมนา

ช่วงเวลาต่อมาผู้ประสานงาน สภาฯ นำเสนอยุทธวิธี รูปแบบ ขั้นตอน วิธีการเขียนรายงาน การจัดทำรายงานความก้าวหน้า รายงานหลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณส่ง สภาฯ ไปยังสมาชิกทีมวิจัยได้รับรู้และเข้าใจในทิศทางเดียวกัน เรื่องสุดท้ายที่ทีมวิจัยได้กำหนดร่วมกัน คือ การเดินทางไปติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่าย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2546

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยตกลงยอมรับรูปแบบวิธีการบันทึกข้อมูลการประชุม
2. ทีมวิจัยได้รับรายชื่อผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกทีมวิจัย และแบบตบเท้าที่จะมาร่วมกันดูแลกล้วยไม้

3. ทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนด วันเวลา สถานที่จัดสัมมนา รูปแบบหนังสือเอกสารประกอบการสัมมนา
4. ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจ การจัดทำรายงานความก้าวหน้า หลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณ สภา.
5. ทีมวิจัยได้รับรู้ วันเวลา เดินทางติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่าย

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยเข้าใจรูปแบบวิธีการบันทึกข้อมูลการประชุม
2. รู้และเข้าใจสขใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกทีมวิจัย รู้บทบาทหน้าที่ของผู้วิจัยแต่ละฝ่ายและของตนเอง
3. ได้กำหนด วันเวลา สถานที่จัดสัมมนา รูปแบบหนังสือเอกสารประกอบการสัมมนา
4. เข้าใจการจัดทำรายงานความก้าวหน้า หลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณ สภา.
5. รู้ วันเวลา เดินทางติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่าย

ปัญหา / อุปสรรค

ทีมวิจัยยังมีความสับสนเกี่ยวกับรายละเอียดการจัดทำเอกสารประกอบการใช้จ่ายงบประมาณ สภา.

งบประมาณ / ผู้เข้าร่วม

ผู้เข้าร่วมประชุม	18 คน
งบประมาณ	1,170 บาท

บันทึกการประชุมทีมวิจัย เรื่อง " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

ครั้งที่ 2 วันที่ 3 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

1. ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 18 คน ได้แก่

1.1 สมาชิกทีมวิจัย จำนวน 15 คน

1.2 สมาชิกผู้ประสานงาน สกว. จำนวน 3 คน

1.3 ผู้สนใจอื่น ๆ เข้าร่วมประชุม จำนวน - คน

1.4 ผู้ไม่เข้าร่วมประชุม จำนวน 5 คน (ติดภารกิจส่วนตัว)

2. เริ่มประชุม เวลา 08.00 น.

3. ระเบียบวาระการประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งให้ทราบ

1.1 การบันทึกการประชุมทีมวิจัย ควรบันทึกแยกตามวาระการประชุมโดยยึดรูปแบบของทางราชการเป็นแนวปฏิบัติ จะช่วยให้สะดวกในการบันทึกการประชุม และการนำข้อมูลมานำเสนอ / แก้ไข

1.2 ประธานได้แจ้งประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการทีมงานวิจัย ให้สมาชิกได้รับทราบ และกำชับให้เก็บไว้เป็นหลักฐานยืนยันการเป็นสมาชิกของทีมงานวิจัย

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา (ครั้งที่ 1)

ที่ประชุมรับรองและไม่แก้ไข

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

3.1 กำหนดวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546 เป็นวันจัดประชุมสัมมนาทีมวิจัยและทีมเครือข่าย เพื่อทำความเข้าใจโครงการและแผนการ / ทิศทางการทำงานร่วมกัน

3.2 กำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรม การประชุมสัมมนา

3.3 แจ้งกำหนดการประชุมสัมมนา

3.4 ทบทวน / ย้ำการประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการทีมงานวิจัย

3.5 ขอความร่วมมือในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ให้สำเร็จ ตามเป้าหมายที่กำหนด

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

4.1 ผู้ประสานงานจาก สกว. นำเสนอรูปแบบ / ขั้นตอน / วิธีการเขียนรายงาน

โดยคุณกันยา เกษรเยี่ยม

4.2 กำหนดการจัดทำรายงานความก้าวหน้าของโครงการ เสนอ สกว. 3 เดือน / ครั้ง

4.3 กำหนดรายงานหลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณ ส่ง สกว. ภายในวันที่ 1 - 5 ของเดือนถัดไป

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องอื่นๆ

5.1 ทีมวิจัยต้องจัดทำแฟ้มเอกสารแจกทีมเครือข่ายคนละ 1 ชุด

5.2 ทีมวิจัย / ผู้เข้าร่วมสัมมนา ต้องติดป้ายชื่อโดยพร้อมกันทุกคน

5.3 ประสานงานกับทีมเครือข่าย ทีมที่ปรึกษา และทีมวิจัย เพื่อแจ้งรายละเอียดให้ทราบโดยทั่วถึงกัน

5.4 ที่ประชุมมอบหมายให้ผู้ประสานงานลงไปสำรวจพื้นที่ล่วงหน้าก่อนการเก็บข้อมูล เป็นเวลา 2 วัน เพื่อเตรียมความพร้อมของทีมเครือข่าย

5.5 กำหนดเดินทางไปประสานงานกับทีมเครือข่าย ดังนี้

- ทีมเครือข่ายจังหวัด ตรัง สตูล พัทลุง นครศรีฯ ไปประสานงานด้วยตนเอง

5.6 กำหนดส่งหนังสือ/เอกสารให้ทีมเครือข่ายรับทราบได้แก่

- ทีมเครือข่ายจังหวัดกระบี่ พังงา สุราษฎร์ธานี

5.7 นัดหมายเดินทางติดต่อประสานงานกับทีมเครือข่ายในวันที่ 4 พฤษภาคม 2546 เวลา 06.00 น. ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. ปิดประชุมเวลา 15.00 น.

ลงชื่อ อุดร นาควานิช

(นายอุดร นาควานิช)

ผู้บันทึกการประชุม

ประกาศศูนย์การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ที่ 1 / 2546

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานวิจัย โครงการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ตามที่สมาชิกของกลุ่มซึ่งประกอบด้วย ครูอาจารย์ ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชน และกลุ่มผู้สนใจกล้วยไม้ได้รวมกลุ่มกันจัดทำโครงการการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยประสานกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เพื่อขอทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อชุมชนในเรื่องนี้ ผลปรากฏว่า โครงการวิจัยได้รับการพิจารณาและอนุมัติเงินงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงบประมาณสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นเงิน 158,500 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นแปดพันห้าร้อยบาท) เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2546 ใช้เวลาในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน 2546 ถึง วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2546 เป็นเวลา 6 เดือน โดยมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ ศูนย์การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่ ตำบลเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานที่กำหนด จึงแต่งตั้งบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายงานต่าง ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายอำนวยการ มีหน้าที่ดูแลควบคุมกำกับติดตามงานวิจัยให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ประกอบด้วย
  1. นายเทียน คงฤทธิ์ หัวหน้าโครงการ ฯ
  2. นายจินดา โสมจันทร์ (กำนันตำบลทรายขาว)
  3. นายปลื้ม เทอดเกียรติชาติ
2. ฝ่ายประสานงาน มีหน้าที่ประสานงานติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ ประกอบด้วย

1. นายแอบ เดชสุวรรณ หัวหน้า
2. นายบุญธรรม คงกิจ
3. นายฟอง หนีปาน
4. นายสันติ สุวรรณบุรี (ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว)
5. นายบุญสง พลายด้วง (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ตำบลทรายขาว)
6. นายจิตร นวลสีทอง (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว)
7. นายชติศร์ นยงสตาร์

3. ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูล จัดทำเอกสารประกอบการดำเนินงานและรายงานผลการปฏิบัติงานตามรายละเอียดของโครงการ ประกอบด้วย

1. นายมงคล ยืนเจริญ หัวหน้า (ภาคข้อมูล)
2. นางกานดา นาควานิช
3. นายถาวร คงกิจ (ภาคสนาม)
4. นายวันชัย แก้วเหิน
5. นาสะอ๊ะ สันประภา
6. จสดี นิธิวิทย์ นิจศักดิ์

4. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่แจ้งข่าวและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของศูนย์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบประกอบ

ด้วย

1. นายจรรยา สันประภา หัวหน้า
2. นายเชิดชัย เสงี่ยมานะ

5.ฝ่ายการเงินและบัญชี มีหน้าที่เบิกจ่ายเงินให้ถูกต้องตามระเบียบ และจัดทำหลักฐานประกอบการใช้จ่ายเงิน และรายงานผลให้เจ้าของทุนการวิจัยรับทราบรายเดือน ประกอบด้วย

- ฝ่ายเบิกจ่ายเงิน

1. นายเทียน คงยุทธ์ หัวหน้า
2. นายถาวร คงกิจ
3. นายอุดร นาควานิช

- ฝ่ายจัดทำบัญชีรับ - จ่ายเงิน

1. นายจรรยา สันประภา หัวหน้า
2. นางสาวอึ้ง สันประภา

6.ฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่ดำเนินการจัด ให้บริการ ดูแลการจัดกิจกรรมของศูนย์ให้เป็นไปตาม เป้าหมาย และทำงานธุรการ ประกอบด้วย

1. นายอุดร นาควานิช หัวหน้า
2. นางสาวสุชีพ คงกิจ

7.ฝ่ายปฎิคม มีหน้าที่ต้อนรับ ดำเนินการดูแล อำนวยความสะดวก รับลงทะเบียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ ศูนย์ ฯ ประกอบด้วย

1. นางสาวร้อยทอง จันทรแก้ว หัวหน้า
2. นางประไพ อินเจริญ
3. นายวัชร คงยุทธ์

ขอให้บุคลากรที่ได้รับการแต่งตั้งดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและการทำโครงการในครั้งนี้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะส่งผลต่อชุมชนและสังคมและความก้าวหน้าในโครงการงานวิจัยเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ประกาศ ณ วันที่ 25 เมษายน 2546

ลงชื่อ...*นายเทียน คงยุทธ์*
(นายเทียน คงยุทธ์)

หัวหน้าศูนย์การอนุรักษ์ธรรมชาติและฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ที่ 2/2546

ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าภาคใต้
72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80170

25 เมษายน 2546

เรื่อง ขอเชิญร่วมประชุมสัมมนา

เรียน .....

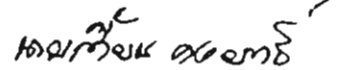
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการสัมมนา จำนวน 1 ชุด

ด้วยศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าภาคใต้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนา ตามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ระหว่างวันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ณ มหาวิทยาลัยชุมชนพื้นบ้านศรีวิชัย ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสมาชิกเข้าร่วมประชุม จำนวน 40 คน ซึ่งปรากฏรายละเอียดในกำหนดการดังแนบ

ทางศูนย์อนุรักษ์ ฯ ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในองค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกล้วยไม้ของท่าน จึงขอเชิญท่านร่วมเป็นเครือข่าย และเข้าร่วมประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้ตาม กำหนดวัน เวลาดังกล่าว ข้างต้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และเข้าร่วมประชุมสัมมนาโดยพร้อมเพรียงกัน หากขัดข้องประการใดขอความกรุณาแจ้งให้ทราบ เบโดยด่วนจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายเทียน คงสุทธิ)

ประธานศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าภาคใต้

ผู้ประสานงาน....

คุณเทียน คงสุทธิ โทร 01 - 7874685

คุณอดิสร หงษ์สตาร์ โทร 01 - 1255129

คุณอุคร นากวานิช โทร 09 - 6468311

ทีมงานวิจัยได้ร่วมประชุมกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันและเสนอแผนการทำงาน
ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว.

ทีม สกว. โดยผู้ประสานงานกำลังชี้แจงแผนการใช้จ่ายงบประมาณ
และการจัดเก็บหลักฐานประกอบการทำงานวิจัยให้ทีมงานวิจัยได้รับทราบ

แบบรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

วันที่ 21 เมษายน 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอยะนิง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อกิจกรรม การร่วมความพร้อมของนักวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. เพื่อทบทวน คำถามวิจัย / วัตถุประสงค์ / แผนการดำเนินงานของโครงการวิจัย
3. เพื่อวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องว่ามีใคร / กลุ่ม / องค์การใดบ้าง ที่สามารถประสานความร่วมมือกันทำได้ ในเรื่องใดบ้าง
4. เพื่อกำหนดบทบาทของนักวิจัย
5. เพื่อทำความเข้าใจกับสัญญาโครงการ / งบประมาณโครงการ
6. เพื่อกำหนดกรอบการวางแผนงานกิจกรรมของทีมวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

09.30 น.	ทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
10.30 น.	ทบทวนโครงการ
	• คำถามวิจัย / วัตถุประสงค์ / แผนกิจกรรม • วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องว่ามีใคร / กลุ่ม / องค์การใดที่สามารถร่วมมือกับโครงการได้ ในเรื่องใดบ้าง • กำหนดข้อมูลในแผนกิจกรรม ประเด็น / เครื่องมือ / เทคนิค / วิธีการ
11.30 น.	ชี้แจงบทบาทนักวิจัย
12.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง
13.00 น.	ทำความเข้าใจกับสัญญาโครงการ / งบประมาณ
14.00 น.	วางแผนกิจกรรมของทีมวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และบทบาทของนักวิจัย
2. ทีมวิจัยได้ทบทวน คำถามวิจัย / วัตถุประสงค์ / แผนการดำเนินงานของโครงการ

3. ทีมวิจัยได้ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับกลุ่ม องค์ความรู้ที่แปลกๆ เพื่อประมาณขนาดของงาน
จำพวกนี้
4. ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจในสัญญาโครงการ งบประมาณโครงการ
5. ทีมวิจัยและผู้สนใจเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความรู้กลับไปมาในการศึกษา
วิจัย
6. ทีมวิจัยได้รู้จักกลยุทธการเก็บรวบรวมข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้

ผลที่ได้รับ

ทีมวิจัยและผู้สนใจเข้าร่วมรับฟังการชี้แจงรายละเอียดเนื้อหา ประเด็นต่างๆ จากผู้ประสานงาน สกว. นครศรีฯ และจากผู้ชี้แจงหัวข้อต่างๆ จากทีมวิจัย ทำให้มีความเข้าใจ สาระต่างๆ ในแนวทางการศึกษาวิจัย ระหว่างเวทีประชุมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็น และกำหนดทิศทางการดำเนินงานในการดำเนินกิจกรรมให้เข้าไปในแนวทางเดียวกัน

ปัญหา / อุปสรรค

ทีมวิจัยยังใหม่ต่อการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องรับฟังแนวคิด แนวปฏิบัติ จากทีมผู้ประสานงาน สกว. ไปก่อนในเบื้องต้น

งบประมาณ / ผู้เข้าร่วม

ผู้เข้าร่วมประชุม 31 คน

งบประมาณ สกว. นครศรีฯ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายงบประมาณ

บันทึกการประชุมทีมวิจัย เรื่อง " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

ครั้งที่ 1 วันที่ 21 เมษายน 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

1. ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 34 คน ได้แก่

1.1 สมาชิกทีมวิจัย จำนวน 19 คน

1.2 สมาชิกผู้ประสานงาน สกว. จำนวน 3 คน

1.3 ผู้สนใจอื่น ๆ เข้าร่วมประชุม จำนวน 9 คน

1.4 สมาชิกตัวแทนจากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช ฯ จำนวน 3 คน

2. เริ่มประชุม เวลา 09.30 น.

3. เรื่องที่ประชุม ได้แก่

3.1 ทำความเข้าใจงานวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น โดยทีมงานผู้ประสานงานจาก สกว.

3.2 ทบทวน ขี้แจงรายละเอียดของโครงการที่ได้รับสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. ในหัวข้อ

- คำถามการวิจัย / วัตถุประสงค์ / แผนการจัดกิจกรรม
- วิเคราะห์ / ออกแบบการเก็บข้อมูลของกลุ่มสมาชิกทีมเครือข่ายที่จะทำงานร่วมกันในโครงการ
- กำหนดแผนงานการดำเนินกิจกรรมในรูปปฏิทินการดำเนินงาน
- สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล / กำหนดหัวข้อเรื่องที่จะศึกษา / กำหนดวิธีการ / รูปแบบการศึกษาการเก็บข้อมูล

3.3 ขี้แจงบทบาทของผู้วิจัย โดยผู้ประสานงานจาก สกว.

3.4 ทีมวิจัยแบ่งฝ่ายงานต่าง ๆ และกำหนดผู้รับผิดชอบ พร้อมกำหนดบทบาทและขอบข่ายการทำงาน

3.5 ทำความเข้าใจแผนการสนับสนุนงบประมาณ และแนวทางการใช้งบประมาณ พร้อมการจัดเก็บหลักฐานประกอบการใช้งบประมาณ

3.6 ทีมวิจัยกำหนดปฏิทินการประชุมประจำเดือน และกำหนดแผนงานที่จะทำล่วงหน้าเป็นระยะ ๆ รายเดือน โดยเน้นรายละเอียด ตั้งแต่เดือนแรกถึงเดือนที่ 3 เป็นประการสำคัญ

3.7 ทีมวิจัยได้พูดคุยปรับความเข้าใจ และปรับทิศทางในการทำงานร่วมกัน โดยแลกเปลี่ยน
ข้อมูลตามประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถและความถนัดในการทำงานของบุคลากรใน
ทีม

4. นัดหมายการประชุม เพื่อทบทวนภาระงานและเตรียมจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ในวันที่ 3 พ.ค. 2546
5. ปิดประชุมเวลา 15.00 น.

ลงชื่อ อุดร นาควานิช

(นายอุดร นาควานิช)

ผู้บันทึกการประชุม

ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย
บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

การประชุมชี้แจงบทบาทหน้าที่ของทีมงานวิจัย โดยทีมผู้ประสานงานจาก สกว.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค
คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50202
โทร. : (053) 944-648, 218200, 218250 , 01-9937834 โทรสาร (053) 892-662

ใบสำคัญรับเงิน

ที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค
วันที่ 27 เดือน พ.ย. พ.ศ. 46

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) กฤษณ์ กฤษณ์
ที่อยู่/สถานที่ทำงาน งาน หมู่ 6 ส.ท.ราชยาว อ.บ้านโฮ้ง จ.นครราชสีมา 30170
โทร. ....

ได้รับเงินจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค ตามรายการดังต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน(บาท)
รับเงินอุดหนุนโครงการพัฒนาวิจัยและพัฒนาระบบฐานข้อมูลในพืชไร่	82,800 -
ค่าวัสดุอุปกรณ์และวัสดุอื่น ๆ	
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น	82,800 -

จำนวนเงิน (ตัวอักษร) (แปดหมื่นสองพันแปดร้อยบาทถ้วน)

☐ เงินสด ☐ เช็คธนาคาร ☒ เงินโอน

ลงชื่อ กฤษณ์ กฤษณ์ ผู้รับเงิน
ลงชื่อ อรรถสิทธิ์ อรรถสิทธิ์ ผู้จ่ายเงิน

แบบรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำของประเทศไทย”

วันที่ 4 พฤษภาคม 2546

ชื่อกิจกรรม การเดินทางจิตตอประสานงานกับทีมเครือข่ายกล้วยไม้ป่าในจังหวัดจันทบุรีและจันทบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบเสาะหาพื้นที่ถิ่นของกล้วยไม้ป่าในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย “อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า” แก่เครือข่าย
3. เพื่อมอบเอกสารและหนังสือเชิญร่วมงานสัมมนากล้วยไม้ป่า
4. เพื่อสร้างความปฏิสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย และทีมเครือข่ายในท้องถิ่น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้นำหมายกับทีมเครือข่ายจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี
2. ทีมวิจัยเดินทางจิตตอประสานงานกับทีมเครือข่ายจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี
3. ทีมวิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย “อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า” แก่ทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี
4. ทีมวิจัยได้มอบเอกสารและหนังสือเชิญร่วมงานสัมมนาแก่ทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี
5. เมื่อเสร็จภาระกิจตามเป้าหมาย ทีมวิจัยได้เดินทางกลับ อ.บึงบัว จ.นครราชสีมา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยได้พบปะกับทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรีในพื้นที่จริง
2. ทีมวิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย “อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า” แก่ทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี และมอบเอกสาร หนังสือเชิญ แก่ทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี
3. ทีมวิจัยได้รู้จักกับบุคคลที่เป็นทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี รวมถึงได้เริ่มลงมือปฏิบัติงานในท้องถิ่น
4. ทีมเครือข่ายเข้าใจกิจกรรมงานวิจัย พร้อมจะร่วมกิจกรรมไปโดยปริยาย

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยได้พบปะกับทีมเครือข่าย จ.จันทบุรี และ จ.สุพรรณบุรี ในพื้นที่จริง
2. ทีมเครือข่ายเข้าใจและพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมงานวิจัย

3. ได้รับการจ้างรับลดค่ามีดี มีความสนับสนุนกับกลุ่มอาสาสมัครบ้านเลข

ปัญหา / อุปสรรค

1. ทีมอาสาสมัคร จ.สตูล อยู่ในพื้นที่ที่ติดกับชุมชนเก่าและจะตามใจอาสาสมัครกลุ่มนี้
ลำบาก
2. ระยะเวลาการเดินทางมีผลกระทบเป็นช่วงๆ เป็นอุปสรรคในการเดินทาง

งบประมาณที่ใช้ / ผู้เข้าร่วม

1. เป็นค่าอาหาร 3 มื้อ เป็นเงิน 2,000 บาท
2. ทีมวิจัยร่วมเดินทาง 12 คน

รายงานการเดินทางติดต่อประสานงานกับเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดตรังและสตูล
วันที่ 4 พฤษภาคม 2546 เวลา 06.00 – 21.00 น. <ลำดับที่ 1>

ทีมวิจัยจำนวน 12 คน ได้นัดหมายและเตรียมการเดินทางไปติดต่อประสานงาน กับทีมเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดตรังและจังหวัดสตูล เนื่องจากทีมดังกล่าวได้เคยมีความสัมพันธ์กันในการประกอบอาชีพมาก่อน แต่ไม่มีที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อและแจ้งข่าวสารถึงกันได้ จึงจำเป็นต้องเดินทางไปสืบเสาะหาทีมเครือข่ายในพื้นที่ดังกล่าวโดยตรง ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2546 เวลา 06.00 น. สมาชิกทีมวิจัย จำนวน 12 คนได้เดินทางมาถึงจุดนัดพบคือศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เช่าเหมารถยนต์(รถตู้) จำนวน 1 คัน เป็นพาหนะในการเดินทางไปผ่านเส้นทางหัวไทร – เขียวใหญ่ / บ่อล้อ – ควนหนองหงส์ เข้าสู่อำเภอรษฎา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ถึงบ้านเขาขอบ ได้ฝากเอกสารและหนังสือเชิญร่วมประชุมสัมมนาไว้กับ นายอมรรัตน์ ไทยมิตรชอบ บ้านเลขที่ 40 / 2 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาขอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เพื่อเชิญร่วมประชุมสัมมนาในวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546 จากนั้นได้เดินทางออกจากบ้านเขาขอบ ไปตามถนนสายตรัง – ทับเที่ยง เพื่อพบสมาชิกเครือข่ายจุดที่ 2 คือ คุณสุนันท์ หนูทอง ได้มอบเอกสารและหนังสือเชิญให้ไว้จำนวน 1 ชุด พร้อมกับมีโอกาสได้เข้าเยี่ยมชมเรือนเพาะชำกล้วยไม้ป่า ที่คุณสุนันท์ หนูทอง ปลูกเลี้ยงโดยเฉพาะกล้วยไม้รองเท้านารี ซึ่งเพาะเลี้ยงได้สมบูรณ์สวยงามและได้รับรางวัลจากการประกวดกล้วยไม้บ่อยครั้ง ทีมวิจัยทั้ง 12 คนต่างภูมิใจในการต้อนรับและเห็นความตั้งใจจริงอย่างมุ่งมั่นในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ

จากนั้นทีมวิจัยได้ออกเดินทางไปยังจังหวัดสตูลเพื่อพบสมาชิกเครือข่ายในอำเภอควนกาหลง อำเภอละงู และอำเภอควนโดน พร้อมได้มอบเอกสารและหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุมสัมมนาไว้กับนายสมาน เหมหมัน ซึ่งเป็นทีมเครือข่ายหลักในจังหวัดสตูล ให้ดำเนินการประสานงานและเรียนเชิญสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่ม เข้าร่วมสัมมนาด้วย

เมื่อเสร็จภารกิจได้เดินทางกลับอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสวัสดิภาพ ถึงประมาณเวลา 21.00 น. การประสานงานกับทีมเครือข่ายทั้ง 2 จังหวัดสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และทีมวิจัยได้ใช้จ่ายเงินงบประมาณในส่วนค่าเช่าเหมารถพาหนะ และค่าน้ำมัน เป็นเงิน จำนวน 3,000 บาท ค่าอาหารที่ทีมวิจัยที่ร่วมเดินทางไปในครั้งนี้ จำนวน 3 มื้อ เป็นเงิน 2,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 5,000 บาท

ลงชื่อ ยุทธ นาควานิช

(นายยุทธ นาควานิช)

ผู้รายงาน

แบบรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

วันที่ 5 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอควีไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

ชื่อกิจกรรม การศึกษาร่วมความพร้อมก่อนงานสัมมนาอบรมทีมวิจัย และทีมเครือข่ายไปวันที่ 10-11 พฤษภาคม 2546

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย
2. เพื่อเตรียมความพร้อมของการจัดกิจกรรมสัมมนาอบรมทีมวิจัยและทีมเครือข่าย
3. เพื่อเตรียมความพร้อมของสถานที่จัดกิจกรรม
4. เพื่อเตรียมความพร้อมของการจัดทำหนังสือ เอกสารต่างๆที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมสัมมนาอบรมทีมวิจัยและทีมเครือข่าย
5. เพื่อทบทวนหมาย ความรับผิดชอบแก่ทีมวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้นัดหมายประชุมวันที่ 5 พฤษภาคม 2546 เวลา 10.00 น. - 14.00 น.
2. ทีมวิจัยได้ปรึกษานาฬิกา รายละเอียดกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ และเรื่องสถานที่จัดกิจกรรม
3. ทีมวิจัยได้กำหนดภาระงานที่จะต้องทำ และแบ่งบทบาทหน้าที่ของบุคคลภายในทีมวิจัยไปรับผิดชอบตามเนืองงานที่ได้กำหนดเอาไว้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยเกิดความพร้อมในการเตรียมจัดกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ
2. เกิดความเข้าใจในรูปแบบรายละเอียดกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ ร่วมกันทุกคน
3. เกิดความเข้าใจในภาระหน้าที่ของตนเองที่ควรรับผิดชอบ

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยมีค ความพร้อมในการเตรียมจัดกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ
2. ทีมวิจัยทุกคนเข้าใจรูปแบบรายละเอียดกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ

3. เก็บ ข้อมูลลงฐานข้อมูลน้ำดื่มที่ส่งมารับผิดชอบ ในงานสัมมนาอบรมฯ

ปัญหา / อุปสรรค

จะส่งเรื่องชี้แจงรายละเอียดต่างๆของขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมสัมมนาอบรมฯ แก่สมาชิกทีมวิจัยที่ไว้ว่า ในการประชุมในครั้งนี้ได้รับรู้

งบประมาณ / ผู้เข้าร่วม

ผู้เข้าร่วม - ๑๐ คน

งบประมาณ - บาท

บันทึกการประชุมที่มววิจัย เรื่อง " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

ครั้งที่ 3 วันที่ 5 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

1. ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 10 คน ได้แก่

สมาชิกที่มววิจัย จำนวน 10 คน

2. เริ่มประชุม เวลา 10.00 น.

3. ระเบียบวาระการประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งให้ทราบ

1.1 การเตรียมการจัดสัมมนาอบรมที่มววิจัยและทีมเครือข่าย มีรายละเอียด ดังนี้

- กำหนดจัดกิจกรรมสัมมนา คือวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546
- สถานที่จัดกิจกรรมคือ มหาวิทยาลัยชุมชนศิลป์พื้นที่บ้านศรีวิชัย

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา

ที่ประชุมรับรอง / ไม่แก้ไข

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

กำหนดภาระงานที่ทีมงานวิจัยต้องเร่งดำเนินการ มีดังนี้

- จัดทำกำหนดการสัมมนา
- จัดทำเอกสารการลงทะเบียนของสมาชิก
- จัดทำเอกสารการเบิกจ่ายเงิน
- จัดทำหนังสือขอใช้สถานที่
- จัดทำหนังสือเชิญวิทยากร
- จัดทำคำกล่าวรายงาน
- จัดทำคำกล่าวเปิดงานประชุมสัมมนา
- จัดทำคำกล่าวปิดการประชุมสัมมนา
- จัดเตรียมของที่ระลึก
- จัดเตรียมอาหาร / ที่พัก
- เขียนแผนผังที่ตั้งมหาวิทยาลัยชุมชนศิลป์พื้นที่บ้านศรีวิชัย
- รวบรวมเอกสาร / บทความ / โครงการ เพื่อแจกจ่ายให้ทีมเครือข่าย

และผู้เข้าร่วมสัมมนา

- เขียนป้ายประชาสัมพันธ์การจัดประชุมสัมมนา ฯ
- เตรียมวัสดุ / อุปกรณ์ ที่ใช้ประกอบการประชุมสัมมนา
- เตรียมตกแต่งคู่มืออนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ ฯ เพื่อให้สมาชิก
เครือข่ายได้เยี่ยมชม

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

- 4.1 ทีมวิจัยได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามภาระงานในข้อ 1.2 ไปดำเนินการ
- 4.2 มอบหมายให้ประธานและเลขา ฯ เป็นผู้ติดตามผลการดำเนินงานในชั้น
เตรียมการ ตามรายละเอียดที่มอบหมายให้ทีมวิจัยไปดำเนินการ

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องอื่น ๆ

ไม่มี

ปิดประชุม เวลา 14.00 น.

ลงชื่อ อุดร นาควานิช

(นายอุดร นาควานิช)

ผู้บันทึกการประชุม

แบบรวมของผลการดำเนินงาน

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำหายากในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน”

วันที่ 10 - 11 พฤษภาคม 2546

ณ โรงแรม สวิสอินเตอร์เนชันนัล เชียงใหม่ สตรีวิชัย

หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอฝาง จังหวัดน่าน

.....

ชื่อโครงการ: ประชุมสัมมนาแบบรวมทีมวิจัยและทีมเครือข่าย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน
2. เพื่อทบทวน ความก้าวหน้า วิจัย ประเด็น และผลการดำเนินงาน ของทีมวิจัย เครือข่าย ทีมเครือข่าย ในโครงการวิจัย
3. เพื่อรับรู้สถานการณ์สัตว์น้ำหายากในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง
4. เพื่อรับฟังพระราชกฤษฎีกาการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5. เพื่อร่วมกำหนดปฏิบัติการปฏิบัติงาน
6. เพื่อให้ทีมวิจัยและทีมเครือข่ายได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ข้อมูล และ แนวคิด ประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการระดมเอาชีวิตรอดสัตว์น้ำ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

วันที่ 10 พฤษภาคม 2546

11.00 น.	รายงานตัว ลงทะเบียน
12.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง
13.00 น.	พิธีเปิด / บรรยายพิเศษเรื่อง “สถานการณ์สัตว์น้ำหายากในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน” โดยคุณสุชาติ คำชม (อธิบดีกรมประมง) และคุณนิลศักดิ์ โฉมแก้ว (หัวหน้าศูนย์วิจัยการอนุรักษ์สัตว์น้ำ)
16.00 น.	เยี่ยมชมสวนอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอฝาง จังหวัดน่าน
18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 น.	ปิดการประชุมและจัดมอบโล่รางวัลให้แก่ “ศูนย์วิจัยฯ” ที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน โดยคุณสุชาติ คำชม (อธิบดีกรมประมง) และคุณนิลศักดิ์ โฉมแก้ว (หัวหน้าศูนย์วิจัยการอนุรักษ์สัตว์น้ำ)

- 21.00 น.   พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยอาจารย์รวยห์ สัมภาษณ์ อาจารย์อานันท์
ถึง อาจารย์อานันท์ เศรษฐวรณ
- 23.00 น.   พักผ่อน
- วันที่ 11 พฤษภาคม 2546
- 07.30 น.   รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น.   ฟังบรรยายเรื่อง “ทิศทางการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
โดย อานันท์ อ. สิริชัย (ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
จังหวัดนครราชสีมา)
- 10.00 น.   ฟังบรรยายเรื่อง “เทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
โดย ดร.เลิศชาย สิริชัย (ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
จังหวัดนครราชสีมา)
- 12.00 น.   พักรับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00 น.   กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานและวางแผนการทำงาน
โดย นายนิลศักดิ์ โดบิต / นายอดิษฐ์ หงษ์สวาร์ / นายฟอง หมีปาน . นาย
วัชร กงสุทธี
- 14.30 น.   ปิดการประชุมสัมมนา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ได้เกิดความร่วมมือ ร่วมมือ การวิจัย วัตถุประสงค์ แผนการ
ดำเนินงานร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย
2. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ได้เกิดการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์ด้วยไม้เท้าได้
3. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และหลักการ
วิจัย
4. ได้ร่วมกันกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน
5. ได้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการ
ประกอบอาชีพด้วยไม้เท้าร่วมกัน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ได้ร่วมสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่ ประสบการณ์
การวิจัยเกี่ยวกับ การประกอบอาชีพด้วยไม้เท้า
2. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย เกิดความรู้ ความเข้าใจในรายละเอียดของโครงการวิจัย
3. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ได้ร่วมกันสรุปข้อมูลและฟื้นฟูข้อมูลด้วยไม้เท้า
4. ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย มีความรู้ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์วิจัย และแลกเปลี่ยน

5. ทีมวิจัยจะทีมเล็กริ่กน้อย เป้าประสงค์เห็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน
6. ทีม วิจัยจะทีมเล็กริ่กน้อย ให้งำนเนลปฏิบัติปฏิบัติจนได้ล้ วนนี้

ปัญหา / อุปสรรค

1. อุปสรรคในการเก็บข้อมูลตามรู้และข้อมูลยังไม่มีการเก็บรวบรวม
2. ต้นทุนสถานที่พัก เมื่อเช่าสถานที่พักชาย หญิง เมื่ออยู่ติดกันประมาณ 100 บาท
เปลี่ยนประมาณครึ่งชั่วโมง
3. ต้นทุนการ เดินทางไม่เพียงพอให้การเดินทางผู้เข้าร่วม
4. ระยะใกล้ในการดำเนินการสัมภาษณ์ใช้เวลาไม่เหมาะสม
5. งานประมาณ ทีมวิจัยได้เสนอแผนงบประมาณน้อย

ผู้เข้าร่วมประชุม / งบประมาณ

ผู้เข้าร่วมประชุม 50 คน

งบประมาณ บาท

บันทึกการประชุมสัมมนาที่มววิจัย และทีมเครือข่าย
เรื่อง " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

ระหว่างวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 2546

ณ มหาวิทยาลัยชุมชนศิลปวัฒนธรรมบ้านศรีวิชัย

หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

1. ผู้เข้าร่วมประชุม สัมมนา จำนวน 50 คน ได้แก่

- สมาชิกที่มววิจัย จำนวน 18 คน
- สมาชิกทีมเครือข่าย จำนวน 18 คน
- ทีมผู้ประสานงาน สกว. จำนวน 4 คน
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยฯ จำนวน 2 คน
- ผู้สื่อข่าว จำนวน 1 คน
- ผู้สนใจเข้าร่วมประชุมสัมมนา จำนวน 4 คน
- คณะวิทยากร จำนวน 3 คน

2. พิธีเปิดประชุมสัมมนา เวลา 13.00 น.

3. ประธานในพิธีเปิดการประชุมสัมมนาฯ คือ นายเทียน คงยุทธ์

4. ผู้กล่าวรายงาน คือ นายอุดร นาควานิช เลขฯ

5. กิจกรรมที่ดำเนินการ ตามรายละเอียดการจัดประชุมสัมมนา ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2546 มีดังนี้

5.1 บรรยายพิเศษเรื่อง " สถานการณ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

โดย อาจารย์ สุรพล ดวงแข เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยฯ ตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 16.00 น.

5.2 เยี่ยมชมศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ฯ หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เวลา 16.00น. - 18.00 น. โดย นายเทียน คงยุทธ์ / นายถาวร คงกิจ

5.3 ชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัยเรื่อง "อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย" เวลา 19.00 น. – 21.00 น. โดย นายอุดร นาควานิช / นายมงคล ยินเจริญ

5.4 พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างทีมวิจัยและทีมเครือข่าย เวลา 21.00น. – 23.00 น.
โดยนายจรรยา สันประภา / นายถาวร คงกิจ / นายแอบ เดชสุวรรณ

6. กิจกรรมที่ดำเนินการในวันที่ 11 พฤษภาคม 2546

6.1 บรรยายทิศทางการดำเนินงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เวลา 08.30 น. – 10.00 น. โดย นายธนิศ สมพงษ์ ผู้ประสานงานของ สกว.

6.2 บรรยายพิเศษ เรื่อง “เทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เวลา 10.00 น. – 12.00 น. โดย ดร. เลิศชาย ศิริชัย ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.3 ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ร่วมกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน และการวางแผนการทำงาน ตั้งแต่ เวลา 13.00 น. – 14.30 น. โดย นายนิติศักดิ์ ไตนิติ หัวหน้าโครงการช่วยเหลือสัตว์ป่า มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ฯ / นายอดิสร หงษ์สตาร์ / นายฟอง หมีปาน / นายวัชร คงยุทธ์

7. ผลการดำเนินกิจกรรม

7.1 ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย จำนวน 36 คน ได้ร่วมสัมมนา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้สึก ประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพกล้วยไม้ป่า และได้ทำความรู้จักกันในเบื้องต้น

7.2 ทีมเครือข่ายเกิดความรู้ ความเข้าใจในรายละเอียดของโครงการวิจัย เรื่อง “อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

7.3 ทีมเครือข่ายได้เยี่ยมชมศูนย์ อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

7.4 ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย มีความรู้เพิ่มเกี่ยวกับสถานการณ์ ทิศทางการทำวิจัยและเทคนิคการทำวิจัยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น

7.5 ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย เข้าใจและเห็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจน

7.6 ทีมวิจัยและทีมเครือข่าย ได้กำหนดปฏิทินปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ ที่พบในการดำเนินงานประชุมสัมมนา

8.1 อุปสรรคในการนำเสนอความรู้และข้อมูลไม่ทันสมัยและไม่เพียงพอต่อความต้องการ เช่น คอมพิวเตอร์ / เครื่องฉายภาพทึบแสง ซึ่งทีมวิจัยได้แก้ไขโดย ยืมอุปกรณ์ดังกล่าวจากองค์กรภายนอก มาสมทบจนสามารถนำเสนอข้อมูล รูปภาพประกอบการประชุมสัมมนา ของคณะวิทยากร และการนำเสนอรายละเอียดของโครงการ จนกระทั่งทีมเครือข่ายและผู้สนใจเกิดความรู้ ความเข้าใจ และประทับใจ

8.2 ด้านสถานที่พัก ได้แยกสถานที่พัก ชายและหญิง ทำให้เกิดอุปสรรคในการพูดคุย ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน หลังจากการยุติจากการประชุมสัมมนา ในคืนวันที่ 10 พฤษภาคม 2546

8.3 ด้านอาหาร มีปัญหาด้านปริมาณของอาหาร คืออาหารไม่เพียงพอให้บริการแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา

8.4 การแยกการประกอบอาหารของไทยพุทธ และไทยมุสลิม โดยเฉพาะไทยมุสลิมไม่เชื่อมั่นในการประกอบอาหารที่ถูกต้องตามหลักความเชื่อของศาสนาอิสลาม จึงงดบริโภค ทีมวิจัยได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการนำไปรับบริการอาหารจากผู้ประกอบการที่เป็นมุสลิมโดยตรง

8.5 ระยะเวลาในการดำเนินการสัมมนา ใช้เวลาไม่เหมาะสม เนื่องจากผู้เข้าร่วมสัมมนาบางท่าน / บางจังหวัด ไม่สามารถอยู่ร่วมสัมมนาได้ตลอดตามกำหนดการ ทางทีมวิจัยเห็นว่าควรปรับเวลาในการนำเสนอให้กระชับและกระชับรัด ให้เลิกการประชุมสัมมนาในวันที่ 2 เวลา 12.00 น. เพื่อให้สมาชิกเดินทางกลับภูมิลำเนาได้โดยสะดวก

8.6 งบประมาณ ทีมวิจัยได้เสนอแผนงบประมาณน้อย ซึ่งไม่เหมาะสมกับค่าใช้จ่ายตามความเป็นจริง เช่น ค่าเดินทางของสมาชิกทีมเครือข่าย ได้ตั้งงบประมาณไว้ที่หัวละ 200 บาท ซึ่งไม่เพียงพอแก่การเดินทาง ทีมวิจัยแก้ปัญหาโดยนำเองงบประมาณในส่วนของทีมวิจัย ไปชดเชยเพิ่มเติมค่าเดินทางของทีมเครือข่ายตามระยะทางในอัตราที่เหมาะสม

ลงชื่อ อุดร นาควานิช

(นายอุดร นาควานิช)

ผู้บันทึก

กำหนดการประชุมสัมมนา

โครงการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ระหว่างวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2546

ณ มหาวิทยาลัยชุมชนพื้นบ้านศรีวิชัย

หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

.....

วันที่ 10 พฤษภาคม 2546

11.00 น.	รายงานตัว ลงทะเบียน
12.00น.	รับประทานอาหารเที่ยง
13.00น.	พิธีเปิด / บรรยายพิเศษเรื่องสถานการณ์กล้วยไม้ป่าในภาคใต้ โดย อาจารย์สุรพล ดวงแข เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
16.00น.	เยี่ยมชมศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าภาคใต้ หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช
18.00น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00น.	ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "
	โดย อาจารย์ อุดร นาควาณิช / อาจารย์มงคล ยืนเจริญ
21.00น.	พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจารย์จรรยา สันปะภา / อาจารย์ถาวร คงกิ่ง / อาจารย์แอบ เดชสุวรรณ
23.00น.	พักผ่อน

วันที่ 11 พฤษภาคม 2546

07.30น.	รับประทานอาหารเช้า
08.30น.	"ทิศทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น " โดย ดร.เลิศชาย ศิริทัต ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช
10.00น.	" เทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่น " โดย ดร.อุทัย ดุลยเกษม คณบดีสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
12.00น.	พักรับประทานอาหาร
13.00น.	กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน และวางแผนการทำงาน นายนิคศักดิ์ โตนินดี หัวหน้าโครงการช่วยเหลือสัตว์ป่า มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ นายอดิสร พงษ์สวัสดิ์ อาสาสมัครมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า นายพงษ์ ภูมิปาน นายวัชร คงนุกูห์
14.30น	ปิดการประชุมสัมมนา

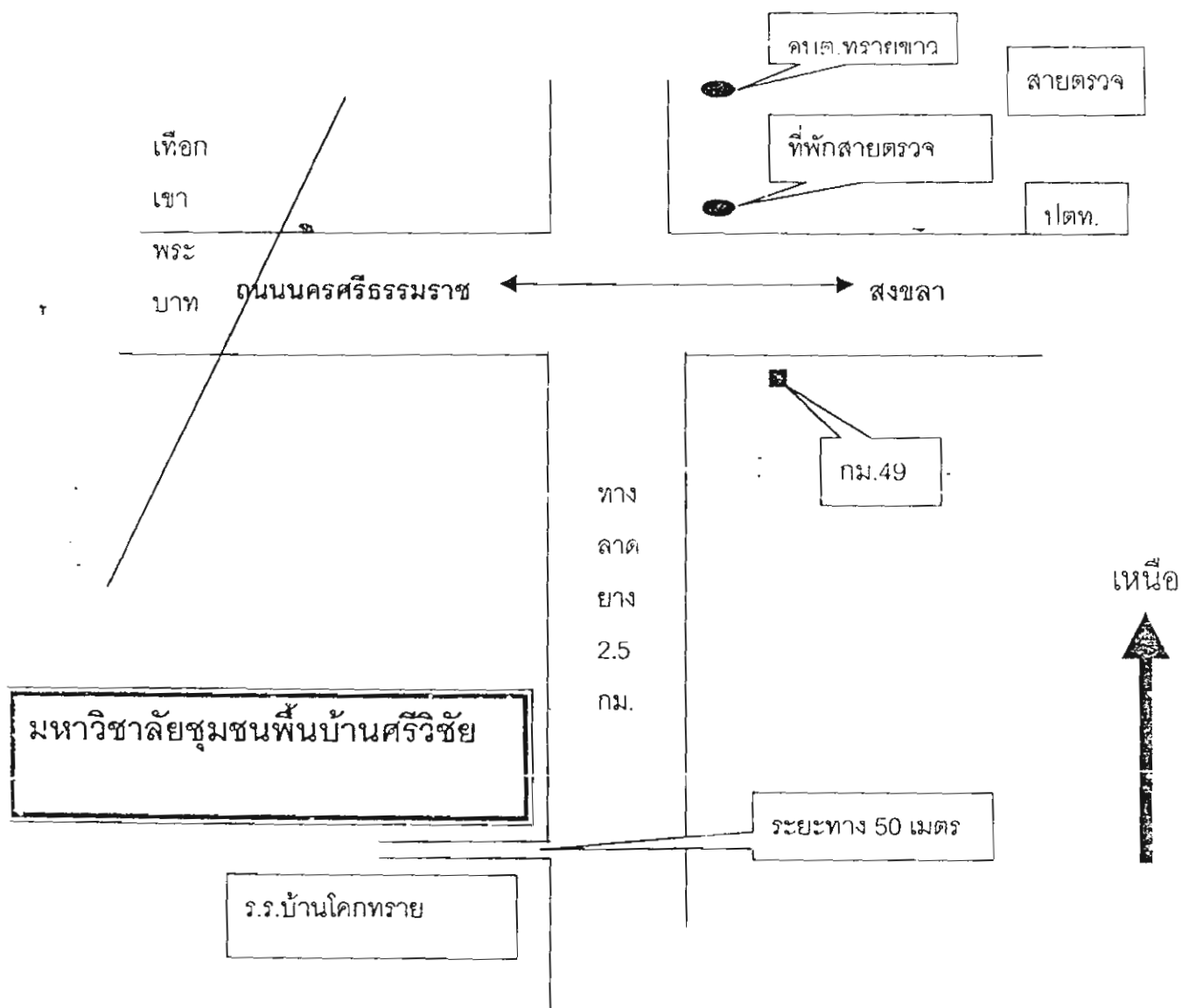
.....

แผนที่แสดงที่ตั้งมหาวิทยาลัยชุมชนพื้นบ้านศรีวิชัย

สถานที่ประชุมสัมมนา

โครงการ การอนุรักษ์ และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

10 - 11 พฤษภาคม 2546

แบบรายงานผลการดำเนินกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

วันที่ 13 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อกิจกรรม ประชุมนิเทศเพื่อทำการออกแบบสำรวจข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ 7 จังหวัด
2. เพื่อร่วมกันผล วันเดือนปี ในการเดินทางไปสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้นัดหมายประชุมวันที่ 13 พฤษภาคม 2546 เวลา 13.00 น.
2. กำหนดขอบเขตการเก็บข้อมูล / กำหนดสภาพป่าที่จะเก็บข้อมูล
3. กำหนด วันเดือนปี ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย
4. กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูลทั้ง 7 จังหวัด
5. กำหนดส่งผู้ประสานงาน ลงพื้นที่เป้าหมายก่อนล่วงหน้า

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เกิดโครงร่างแบบฟอร์มการสำรวจการเก็บข้อมูล
2. ได้เกิดการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและวันเวลาในการเดินทางสำรวจเก็บข้อมูลทั้ง 7 จังหวัด
3. ผู้ประสานงานได้กำหนดวันเวลาและพื้นที่เป้าหมายเพื่อเตรียมลงพื้นที่ก่อนล่วงหน้า

ผลที่ได้รับ

ทีมวิจัยทั้ง 7 คนได้พูดคุย ปรึกษากันถึงกรอบกำหนดแนวทางในการร่างแบบฟอร์มร่วมกันในการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล และวันเดือนปี พื้นที่เป้าหมายในการเดินทางสำรวจข้อมูลให้ไปไปทิศทางเดียวกัน

ปัญหาและอุปสรรค

1. ผลการประเมินสื่อที่ไปอุปสรรคในการเดินทางไปสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลของสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสิ่งพิมพ์ สาเหตุที่ผลการประเมินที่ไปไม่ถึงนั้นเกิดจากการขาดการประชาสัมพันธ์ข่าวโดยมาก การจัดหาสื่อมวลชนไม่เหมาะสมเนื่องจากสื่อไปถูกลบออก จึงเป็นปัญหาต่อการเผยแพร่ข่าวสารรวมทั้งข้อมูล
2. ผลการประเมินสื่อมวลชนที่ไปอุปสรรคในการเดินทางไปเก็บข้อมูลข่าวสารและสื่อมวลชนที่ไปไม่ถึง

บทสรุปสำหรับผู้เข้าร่วม

- ผู้เข้าร่วมมีสื่อมวลชนที่ไปทั้งหมด 7 คน
- ผลการประเมิน - ผล

บันทึกการประชุมที่มววิจัย เรื่อง " การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย "

ครั้งที่ 4 วันที่ 13 พฤษภาคม 2546

ณ ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 7 คน ได้แก่

1.1 สมาชิกที่มววิจัย จำนวน 7 คน

1.2 สมาชิกผู้ประสานงาน สกว. จำนวน - คน

1.3 ผู้สนใจอื่นๆ เข้าร่วมประชุม จำนวน - คน

2. เริ่มประชุม เวลา 13.00 น.

3. เรื่องที่ประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งให้ทราบ

1.1 รวบรวมรายชื่อทีมเครือข่ายจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

1.2 ต้องกำหนดขอบข่ายการเก็บข้อมูลให้ละเอียดครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการ

คำตอบ เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา (ครั้งที่ 3)

ที่ประชุมรับรองและไม่แก้ไข

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

3.1 ขอบข่ายในการเก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่า ๆ ต้องกำหนดสภาพป่าที่จะศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลให้เด่นชัด เช่น ป่าพรุ / ป่าชายเลน / ป่าดิบชื้น

3.2 ที่ประชุมต้องกำหนดวัน เดือน ปี ในการเดินทางเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบงานวิจัยให้ชัดเจนว่าจะไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ใด ช่วงเวลาใด มีจำนวนผู้ร่วมเดินทางกี่คน ใช้งบประมาณเท่าไร

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

4.1 กำหนดสภาพป่าที่จะเก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ต่าง ๆ ไว้ 3 ประเภท คือ ป่าพรุ ป่าชายเลน ป่าดิบชื้น

4.2 กำหนดจังหวัด ที่จะเป็พื้นที่เป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ 7 จังหวัด คือ สตูล พังงา กระบี่ ตรัง พัทลุง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช

4.3 ส่งผู้ประสานงานลงพื้นที่เก็บข้อมูลล่วงหน้าก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จริง

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องอื่น ๆ

5.1 ควรออกแบบบันทึกการเก็บข้อมูลกล้วยไม้ไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล และการเขียนรายงานความก้าวหน้าของโครงการ

5.2 ควรออกแบบตารางการใช้จ่ายเงิน ให้ถูกต้องตามระบบบัญชี เพื่อความสะดวกในการจัดทำและจัดเก็บหลักฐานการใช้จ่ายงบประมาณ รายงาน สกว.

4. นัดหมาย สมาชิกร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลจังหวัดสตูล ในวันที่ 17 – 18 พฤษภาคม 2546

5. ปิดประชุม เวลา 17.00 น.

ลงชื่อ อติศร์ หยงสตาร์

(นายอติศร์ หยงสตาร์)

ผู้บันทึกการประชุม

แบบรายงานผลการจัดกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

กิจกรรมลำดับที่ 2 ครั้งที่ 1 วันเดือนปี 17 - 18 พฤษภาคม 2546 ผู้สนับสนุนทุน สกว.

ชื่อกิจกรรม ศึกษาสถานการณ์ / เก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่า พื้นที่เก็บข้อมูล จังหวัดสตูล

.....

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล
2. เพื่อรวบรวมกลุ่มเครือข่ายของผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ในพื้นที่จังหวัดสตูล
3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ และสายพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยได้นัดหมายกับทีมเครือข่ายในจังหวัดสตูลไว้ล่วงหน้า
2. ทีมวิจัยได้ส่งผู้ประสานงานลงเตรียมพื้นที่เก็บข้อมูล ก่อนทีมวิจัยจะเดินทางไปเก็บข้อมูลล่วงหน้า 2 วัน คือวันที่ 14 - 15 พฤษภาคม 2546
4. ทีมวิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ในพื้นที่จังหวัดสตูลเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน คือ วันที่ 17 - 18 พฤษภาคม 2546 สัมภาษณ์และสำรวจข้อมูลในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอละงู อำเภอควนโดน และอำเภอละงู
5. ทีมเครือข่ายและทีมวิจัยได้ประชุม แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น และข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล
6. ทีมวิจัยประชุมสรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูล ปัญหา อุปสรรคที่พบ และเขียนรายงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความสถานการณ์ และข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล
2. รวบรวม พบปะกลุ่มเครือข่ายของผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ในพื้นที่จังหวัดสตูล
3. ได้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ และสายพันธุ์ของกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล

ผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล

1. ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์กล้วยไม้ป่า ในอันดามันภาคใต้ จังหวัดสตูล จากเครือข่ายของผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ว่าโดยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาแบบรูปนูน หักชันชันชัน ขึ้นเป็นเนินค้ำชันของกล้วยไม้ป่าแบบชนิด เช่น สกุลรองเท้านารี , สกุล สิวโค , สกุลทนาย , สกุลเอื้อง และกล้วยไม้ดัด เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์ไม้ป่าในจุดนี้ของถิ่นอาศัยกล้วยไม้ป่า ลำต้นถูกทำลายลงไปเรื่อยๆ โดยสภาพพื้นที่ภูเขาแบบรูปนูนค้ำชัน กับฝนกระหน่ำลงมา ซึ่งได้ดำเนินการระมัดระวังไปเก็บเป็นจำนวนมาก สามารถพบ

เก็บได้โดยคนเก็บยาง ทั้งชาย บ้านโตน ซึ่งเป็นเขาสูงทำให้คนเก็บยางไปอยู่
บนบางส่วนเกิดจากการใช้ไฟไหม้ป่า โดยสาเหตุจากการตัดถนนทรามสาย และ
ถนนตัดลงหุบเขาไฟเพื่อปรับที่ดินเพื่อไปทำการเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกปาล์ม
การปลูกยางพารา โดยมีได้มาถึงถึงคุณค่าและคุณค่าของยางพาราที่ยังไม่หมด

ส่วนในถิ่นกลางโดยและถิ่นกลางสูง บริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีสภาพป่า
เป็นป่าเขาเดิมซึ่งป่าที่อาศัยของกล้วยไม้ป่าพวก สกุลสังโต ซึ่งมีจำนวนชนิด
กล้วยไม้จำนวนมาก และยังมีกล้วยไม้ชนิดอื่นอีกจำนวนมากอยู่เป็นจำนวนมาก
เช่น ว่านเพชรหึงส์ ซึ่งถือเป็นกล้วยไม้ที่มีลำต้นใหญ่ที่สุดในโลกถิ่นที่ป่าเขาเดิม
นี้ปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นแปลงกล้วยไม้จำนวนมาก อย่างเช่นที่หมู่บ้านตูดรีบ อำเภอ
กำแพง อำเภอละโว ได้เปลี่ยนสภาพป่าเขาเดิมเป็นแปลงกล้วยไม้ทั้งหมดแล้ว

2. พื้นที่ในจังหวัดสตูล ไม่มีตลาดกล้วยไม้ไปเลยทั้งตลาดสด ตลาดนัด
แหล่งที่พบมีการจำหน่ายอยู่บ้าง คือ ในเขตอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. ทีมวิจัยได้เดินทางไปพบเครือข่ายของผู้เก็บกล้วยไม้ป่า และผู้สนใจปลูกเลี้ยง
กล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสตูล 7 คน ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีความรู้ และประสบ
การณ์ตรงเกี่ยวกับการเก็บหา จำแนกชนิดพันธุ์ การจำหน่าย และการปลูกเลี้ยง
4. ได้รับความรู้ เทคนิค และวิธีการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ป่าแต่ละชนิด จากการสัมภาษณ์ การ
สำรวจพื้นที่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จากทีมเครือข่าย

ปัญหา / อุปสรรค

1. การเดินทางไปยังกลุ่มเครือข่ายในจังหวัดสตูล เส้นทางทุรกันดารในบางพื้นที่ ยาน
พาหนะไม่สามารถเดินทางได้สะดวก ส่งผลกระทบต่อเวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูล
2. สภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ฝนตกหนัก ทำให้มีอุปสรรค
ในการบันทึกภาพ และการออกสำรวจข้อมูลในพื้นที่จริงในบางจุด
3. ตั้งงบประมาณไว้น้อยไม่เหมาะสมกับงบประมาณที่ได้ใช้จ่ายจริง

ข้อเสนอแนะ

1. เลือกขนาดพื้นที่ใช้ศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ที่เก็บข้อมูล
2. ศึกษาข้อมูลด้านภูมิอากาศของพื้นที่ที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินการ
3. ตั้งงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ดำเนินการโดยแต่ละรายการ

สมาชิกผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พบปะศึกษาศาสนาการเก็บกล้วยไม้ป่า จาก
กลุ่มเครือข่ายจังหวัดสตูลด้วยกัน

- ทีมวิจัย

จำนวน 7 คน คือ

1. นายอุตร มาตวาณิช
2. นายมงคล อิ่นเจริญ
3. นายเอก เฉลยสารณ
4. นายกันชัย แก้วนิม
5. นายเพ็ญ กงยุทธ์
6. นายจรรยา สันโรธะภา
7. นายอดิสร หยงสตาร์

- ทีมเครือข่าย

จำนวน 7 คน คือ

1. นายสมาน เทมหมั่น
2. นายโยอัน คำตัน
3. นายชูนิด ประสงค์คุณ
4. นายไพศาล ประสงค์คุณ
5. นายชัยสิทธิ์ สนิทมิตรโร
6. นางสุลา เพชรวิเชียร
7. นางวิไลรัตน์ โหระ

- ทีมอื่นๆ

จำนวน 1 คน คือ

1. นายนิติศักดิ์ โคนิติ (มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ)

แบบรายงานผลการจัดกิจกรรม

โครงการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

กิจกรรม ลำดับที่ 2 ครั้งที่ 2 วันที่ 24 – 25 พฤษภาคม 2546

ชื่อกิจกรรม ศึกษาสถานการณ์ เก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดพังงา

.....

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดพังงาจากทีมเครือข่าย
  2. เพื่อรวบรวมทีมเครือข่ายของผู้เก็บหากล้วยไม้ป่า ในจังหวัดพังงา
  3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ และชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดพังงา

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยนัดหมายกับทีมเครือข่ายล่วงหน้า โดยประสานงานกันทางโทรศัพท์ โดยกำหนดวันลงพื้นที่ 24 – 25 พ.ค.2546
2. ทีมวิจัยเดินทางจากอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่จังหวัดพังงาในเวลา 01.00 น. ของวันที่ 24 – 25 พ.ค.2546 เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน ในพื้นที่อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา
3. ทีมเครือข่ายและทีมวิจัยได้ร่วมพบปะประชุมแลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ความคิดเห็น ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดพังงา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสถานการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา
2. รวบรวมข้อมูล พบปะ กลุ่มเครือข่ายผู้เก็บหากล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดพังงา
3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับป่า การใช้ประโยชน์ และชนิดพันธุ์กล้วยไม้

ผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล

ทีมวิจัย จำนวน 7 คน ได้เดินทางจากอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่อำเภอกระบุรี โดยมีเครือข่ายของผู้เก็บหาหลักคือ ครอบครัวของ นายเต็ม เปี่ยมกำลัง และนางปทุม เปี่ยมกำลัง อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 9 ตำบลกระบุรี อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา และครอบครัวของนางชวน นิยมรส อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 31/4 หมู่ 3 ตำบลโคกกลอยอำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา พร้อมด้วยลูก ๆ ได้ พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ของกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่จังหวัดพังงา ดังนี้

สถานการณ์ของกล้วยไม้ป่าในเขตพื้นที่

ในอดีต ประมาณ ปี พ.ศ. 2538 – 2539 บริเวณภูเขาต่าง ๆ ในอำเภอกระบุรี เช่นเขาปะหมี่ เขาน้ำเค็มซึ่งเป็นภูเขาโคกที่มีความสูงมาก มีความชื้นของสภาพอากาศ ในช่วงเช้าปกคลุมไปด้วยหมอกหนาทึบ มองไม่เห็นยอดเขา สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ขนาดชนิด มีสัตว์ป่าต่าง ๆ มากมาย เช่น ไก่ป่า อีเก้ง กวาง เสือ หมี ครอบครว้ ดังกล่าว ได้เข้าป่า เดินป่าไปยังภูเขาต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย การชักจูงของเพื่อน ในละแวกบ้าน ไปเก็บหาของป่า เช่น เครื่องปรุงยาสมุนไพรรักษาโรค ลำสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เอาเขาสัตว์ หัวสัตว์ งาม้างมาเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านภายในบ้าน หรือซื้อขายกับเพื่อนต่างหมู่บ้านและตัดไม้เพื่อนำมาเป็นที่อยู่อาศัย

ความอุดมสมบูรณ์ของป่า ไม้บนภูเขาต่าง ๆ ตลอดจนป่าบนพื้นราบ และตามเกาะแก่งต่าง ๆ ในทะเล จะมีต้นไม้ขนาดชนิดอุดมสมบูรณ์ เป็นอยู่ช้ำว อยู่น้ำของประชาชน ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ กล้วยไม้ในขณะนั้น ยังมีอยู่มากมาย หลายชนิด ชาวบ้านในพื้นที่ต่างไม่มีความรู้ และไม่เห็นคุณค่าประโยชน์ คุณค่าของกล้วยไม้ในพื้นที่ การทำลายป่าในช่วงแรก ๆ ทำเพื่อตัดไม้มาเพื่อทำที่อยู่อาศัย บนต้นไม้ใหญ่ในป่า จะมีต้นไม้ปกคลุมอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น เอื้องเงินหลวง เอื้องปากนกแก้ว และสิ่งโคชนิดต่าง ๆ เช่น สิ่งโคขาว สิ่งโคขนตาแดง สิ่งโคเขาคาวคำ เอื้องสองใบ ตลอดจนว่านเพชรหึง ซึ่งเป็นพญาแห่งกล้วยไม้ เพชรหึงเป็นกล้วยไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก กล้วยไม้เหล่านี้ มีอยู่ทั่วไปบนต้นไม้ใหญ่ในป่า ทั้งบนภูเขาและเกาะแก่งกลางทะเลถือว่าในอดีต สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ สมเป็นอยู่น้ำ ผู้คนในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่เห็นประโยชน์จากกล้วยไม้ อันเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ทั่วไป จนกระทั่งคนภายนอก ที่มีความรู้ เกี่ยวกับกล้วยไม้ ได้เข้าไปหา เข้าไปเก็บตัวอย่างชนิดพันธุ์ มีการจ้างเก็บและมีการนำไปปลูกเลี้ยง จึงมีการสั่งเก็บกล้วยไม้ป่าเพื่อจำหน่ายกันให้กับบุคคลภายนอก นอกเหนือจากการเก็บมาปลูกเลี้ยงเพื่อความสวยงาม ตามชายคาบ้านของตนเอง

ในราวประมาณ ปี 2535 – 2546 สภาพเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนแปลง ประชาชนในพื้นที่อำเภอกระบุรี ต่างบุกรุกทำลายป่าในปริมาณมาก เพื่อเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ป่า มาเป็นสวนหิมพานต์ สวนยางพารา สวนปาล์ม และประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาค่า คามลำดับ โดยเฉพาะบริเวณริมฝั่งทะเล และบริเวณเกาะต่าง ๆ ได้รับการทำลายเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ของอำเภอกระบุรีถึงขั้นวิกฤตอีกครั้งหนึ่ง นับเป็นปัจจัยประการแรก

ส่วนปัจจัยประการที่สอง ป่าไม้ถูกทำลายเนื่องจากเกิดไฟป่า ทุก ๆ ปีจะเกิดไฟป่าในช่วงฤดูร้อน ประกอบกับการจุดไฟ เผาป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน ของประชาชน เมื่อเปลวไฟลุก ก็ลุกลาม กระจายเป็นวงกว้าง ขากแก่การแก้ไข

ปัจจุบัน กล้วยไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ที่มีปริมาณน้อยมาก เมื่อเทียบสัดส่วน กับอดีต การเก็บกล้วยไม้ในป่าบางชนิด บางสายพันธุ์ มีการเก็บหากันอย่างแพร่หลาย เป็นที่ต้องการของตลาด การเก็บหาส่วนใหญ่จะเก็บหาชนิดพันธุ์ที่มีผู้สั่งซื้อ เพื่อนำไปปลูกเลี้ยง และขยายพันธุ์ เป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์

ชนิดของกล้วยไม้ป่าที่พบ ในพื้นที่จังหวัดพังงา ได้แก่ เอื้องเงินหลวง เอื้องปากนกแก้ว รองเท้านารีขาว สตูล รองเท้านารีเหลืองกระบี่ เอื้องคำใต้ เอื้องแปรงสีฟัน ไอยเรศ กุหลาบกระเป๋าคิด เอื้องมัน กาลันเท ม้าวิ่ง เขา กวางอ่อนเฟิร์น และสิ่งโคชนิดต่าง ๆ เช่น สิ่งโคพัดหมอก สิ่งโคก้ามปูแดง สิ่งโคมุเซอ สิ่งโคสองใบ

สิงโตสายเคป สิงโตลิ้นเล สิงโขนดาเหลือง และว่านเพชรหึง นอกจากนี้ยังพบพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ รวมทั้งกล้วยไม้ แต่กลุ่มเครือข่ายไม่มีความรู้ชื่อชนิดพันธุ์ เช่นบัวผุด ม้ากระทืบโรง กำแพงเจ็ดชั้น จิงคอกเดี่ยว

การเก็บหาของทีเมเครือข่าย ทีมเครือข่ายจะเข้าไปเก็บหากกล้วยไม้ ครั้งละ 3 – 4 คน เดินทางไปเก็บหาในพื้นที่ป่าเขา หรือเกาะแก่งในทะเล ตามความต้องการของตลาด โดยจะเลือกเก็บ เฉพาะชนิดพันธุ์ที่ตลาดต้องการ ตามจำนวนที่สั่ง โดยเลือกเฟ้นเฉพาะที่สมบูรณ์ ได้ขนาดที่ต้องการเหมาะสมกับมูลค่าของราคาที่จะได้รับ เป็นคำตอบแทน การไปครั้งหนึ่งจะใช้เวลา 1 – 2 วัน ปริมาณที่ได้กล้วยไม้ป่ามาไม่เกินคนละสองกระสอบ

แหล่งที่อยู่ของกล้วยไม้ป่าแต่ละชนิด เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง ทีมเครือข่ายที่พบจะปิดบัง ไม่ยอมบอกกลุ่มอื่น ๆ ที่มีได้อยู่ในกลุ่มของตน หากปริมาณที่เก็บได้กล้วยไม้ไม่เพียงพอ ก็จะสั่งซื้อจากกลุ่มผู้เก็บหาอื่น ๆ จนได้ครบจำนวน แต่ไม่มีการเปิดเผยแหล่งที่เก็บหากกล้วยไม้ป่าให้ทราบ

แนวทางการอนุรักษ์

กล้วยไม้ป่ามีปริมาณน้อยลงทุกวัน เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลาย ด้วยการประกอบอาชีพของประชาชน และของนาทูน เป็นส่วนใหญ่ จึงพอสรุปเป็นสังเขปได้ดังนี้

1. การทำเหมืองแร่
2. การทำสวนหิมพานต์
3. การทำสวนผลไม้
4. การทำสวนยางพารา
5. การเผาถ่าน
6. การตัดไม้เพื่อทำที่อยู่อาศัย
7. การทำนาถุ้ง

ทีมเครือข่ายจึงมีความเห็นในแนวทางการอนุรักษ์พอสรุปได้ดังนี้

1. เก็บชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า โดยเลือกขนาดที่เหมาะสมกับราคา บิดหลักซื้อขายปริมาณกล้วยไม้ไม่น้อย ได้ราคามูลค่าสูง
2. การปล่อยให้ต้น ไม้ต้นเล็ก ๆ เจริญเติบโตตามธรรมชาติ
3. อนุรักษ์ป่าไม้ ต้นไม้ใหญ่ ในส่วนที่เหลือให้เป็นที่อยู่ของกล้วยไม้
4. ไม่บุกรุกป่า โดยการเผา การตัดต้น ไม้ใหญ่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยของกล้วยไม้ป่า ประเภทอิงอาศัย มีฉนั้นจะสูญพันธุ์
5. หากต้นไม้ใหญ่มีความจำเป็นต้องตัด ไปใช้ประโยชน์ ควรนำต้น ไม้ไปปลูกเลี้ยง หรือขยายพันธุ์ให้เกาะติดต้น ไม้อื่น เพื่อช่วยไม่ให้สูญพันธุ์โดยเปล่าประโยชน์
6. การศึกษาวิธีการปลูกเลี้ยง การขยายพันธุ์ และปฏิบัติอย่างจริงจังในกลุ่มผู้เก็บหา
7. ควรให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ และผู้นำหมู่บ้าน ชุมชน ได้มีพันธสัญญา มีกฎการใช้ประโยชน์จากป่า การดูแลป่า การตรวจสอบการบุกรุก การทำลายทรัพยากรในท้องถิ่น จะเป็นแนวทางการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่าได้อีกประการหนึ่ง

8. คนเก็บกล้วยไม้ป่า มิได้เป็นผู้ทำลายชนิดพันธุ์ของกล้วยไม้ป่าเพียงประการเดียว การรู้จักดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร อย่างรู้ค่า ตลอดจนการเพิ่มราคาให้กล้วยไม้ป่า น่าจะเป็นแนวทางการอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างชาญฉลาดและมีค่ายิ่ง ที่ต้องสืบทอดเจตนารมณ์

ปัญหา / อุปสรรค

1. การเดินทางไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ ได้ประสานงานกับทีมเครือข่ายผู้เก็บหา แต่ขาดการประสานงาน กับผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในส่วนของชุมชน และในส่วนของรัฐ ทำให้การเก็บข้อมูล ไม่ ได้รับความสะดวกอย่างทั่วถึง
2. สภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญ ในการเดินทางเก็บข้อมูลของทีมวิจัย เช่นฝนตกหนักล่วงหน้า เมื่อ ไปถึงแล้ว ไม่สามารถเดินทางไปศึกษาสภาพจริงได้ทั่วถึง เช่นภูเขาลื่น หินเปียก การไต่/ปีนป่าย อาจ เกิดอันตรายและเกิดปัญหาไม่สามารถบันทึกภาพในพื้นที่จริงได้บางจุดที่สำคัญ
3. ทีมเครือข่ายอาจแสวงหาผลประโยชน์ในการเก็บหากล้วยไม้ ในขณะที่นำทีมวิจัยลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ จึงเป็นการเสี่ยงต่อความสร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์ และการปฏิบัติงานวิจัย เพื่อการเรียนรู้อาจมี ปัญหาตามมาที่หลัง

แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ

1. การประสานงานกับทีมเครือข่าย และทีมชุมชนหรือหน่วยงานของรัฐและแจ้งให้ทราบ และได้แนว ร่วม ได้รับการอำนวยความสะดวก ในด้านการให้ข้อมูล การแนะนำพื้นที่จริง และได้รับการต้อนรับ ด้วยความเต็มใจ
2. ควรสอบถามสภาพภูมิอากาศ ล่วงหน้า ก่อนการเดินทาง และการเตรียมความพร้อม เพื่อป้องกันวัสดุ อุปกรณ์ ชี้นงาน ไม่ให้ก่อความเสียหาย
3. การศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม ควรทำความเข้าใจกับทีมเครือข่าย ให้เข้าใจตรงกันในเรื่องต่าง ๆ และไม่มีการเก็บชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า หรือพืชอื่น ๆ จากป่า อาจเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

สมาชิกผู้ร่วมเดินทางเก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่า จังหวัดพังงา ได้แก่

ทีมวิจัย

1. นายเทียน คงบุทร
2. นายอุดร นาควนิช
3. นายถาวร คงกิจ
4. นายวัชรระ คงบุทร
5. นายอดิษฐ์ หงสสาร

ทีมเครือข่าย

1. นายเต็ม เปี่ยมกำลัง
  2. นางปทุม เปี่ยมกำลัง
  3. นางชวน นิยมรส
  4. บุตรชายของครอบครัวนายเต็ม เปี่ยมกำลัง
-

แบบรายงานผลการจัดกิจกรรม

โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”

กิจกรรมลำดับที่ 2 ครั้งที่ 3 วันที่ 31 พ.ค. 2546

ชื่อกิจกรรม ศึกษาสถานการณ์ / การเก็บข้อมูลกล้วยไม้ป่าจากทีมเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดกระบี่

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ / ข้อมูล เกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าจากกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดกระบี่
  2. เพื่อรวบรวมทีมเครือข่ายผู้เก็บกล้วยไม้ป่า ในจังหวัดกระบี่
  3. เพื่อศึกษาความรู้ ชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่าในพื้นที่ แนวทางการอนุรักษ์จากทีมเครือข่ายจังหวัดกระบี่

ขั้นตอนดำเนินการ

1. ทีมวิจัยประสานงานแจ้งกำหนดการเดินทางไปเก็บข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ล่วงหน้ากับทีมเครือข่าย โดยกำหนดวันที่ 31 พ.ค. 2546 เป็นวันนัดหมาย
2. ทีมวิจัยเดินทางจากอำเภอหัวไทร เวลา 01.00 น. จากอำเภอหัวไทร จ. นครศรีธรรมราช ถึง จ.กระบี่ เวลา 06.00 น. โดยเก็บข้อมูลในตำบลแหลมสัก
3. ทีมเครือข่าย / ทีมวิจัย ได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์และสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพิ่มเติม ตลอดจนสำรวจพื้นที่จริงตามลำดับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสถานการณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพป่า / สภาพกล้วยไม้ในอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่
2. รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้เกี่ยวกับกล้วยไม้ในพื้นที่จากทีมเครือข่ายผู้เก็บกล้วยไม้ป่า
3. ได้รับความรู้ ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ แนวทางการใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา การอนุรักษ์ป่าไม้และกล้วยไม้ป่าให้เป็นสมบัติของชุมชน

ผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล

ทีมวิจัยจำนวน 7 คน นำโดยนายเทียน คงฤทธิ์ ประธานและคณะได้ออกเดินทางจากอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มุ่งสู่อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เพื่อพบปะกับทีมเครือข่ายผู้เก็บกล้วยไม้ ของ นายชุม อ้วนน้ำ และคณะ ตั้งแต่เวลา 01.00 น. ของวันที่ 31 พ.ค. 2546 ซึ่งเดินทางมาถึงบ้านเวลา 05.00 น. ณ บ้านนายชุม อ้วนน้ำ ใช้เวลาเดินทาง 4 – 5 ชั่วโมง เมื่อทีมวิจัยเดินทางไปถึง ได้รับการต้อนรับเป็น

อย่างค้ำย จากทีมเครือข่าย ด้วยน้ำชากาแฟ และอาหารมื้อเช้า พร้อมด้วยทีมเครือข่าย ประกอบด้วยคุณ วิชาญ เสนีย์ คุณสิทธิ คำปิ่นัน คุณจ้วน เสนีย์ คุณกัลยา ปัญญา คุณสมเกียรติ ปานนุช คุณบำรุง คนเรียน และคุณพ่อหำหมาด เนื้ออ่อน ซึ่งล้วนแต่เป็นทีมเครือข่ายผู้เก็บกล้วยไม้ป่าทีมใหญ่ ที่มีตั้งแต่ผู้นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งทั้งสองศาสนาได้หล่อหลอมให้ทีมเครือข่ายกล้วยไม้ทีมนี้ ทำงานร่วมกันได้อย่างเข้มแข็ง ทั้ง ๆ ที่มีความเชื่อและแนวปฏิบัติที่มีรากเหง้ามาจากศาสนาที่แตกต่างกัน

เวทีการต้อนรับและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเริ่มต้นขึ้นด้วยการที่ประธานทีมวิจัยได้แนะนำสมาชิกทีมวิจัยให้ทีมเครือข่ายรับทราบ และแจ้งจุดประสงค์ของการเก็บข้อมูลครั้งนี้ การถ่ายทอดภูมิรู้ ประสบการณ์ จึงเกิดขึ้นในช่วงต่อมาตามลำดับ ดังนี้

สถานการณ์ของสภาพ ในพื้นที่อำเภออ่าวลึก จ.กระบี่

พื้นที่ป่าต่าง ๆ ใน จ.กระบี่ ที่มีทีมเครือข่ายดังกล่าวเคยเก็บกล้วยไม้ป่า โดยเฉพาะใน อ.อ่าวลึก คือ ภูเขาถ้ำลอด ภูเขาถ้ำร้าง ภูเขาถ้ำเลื่อนน้อย ตลอดจนพื้นที่ต่อเนื่องกับ อ.ปลายพระยา อ.คลองท่อม พื้นที่ป่า ในอดีต เมื่อ 10 - 15 ปีที่ผ่านมาแล้ว ป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้หลากหลายชนิด ขึ้นบนภูเขาหิน ซึ่งงอกอยู่กลางพื้นที่ป่าพรุ และป่าโกงกาง บางส่วนติดชายฝั่งทะเล เป็นน้ำกร่อย

จะพบชนิดพันธุ์กล้วยไม้ต่าง ๆ ดังนี้ สิงโตขาว สิงโตเหลือง สิงโตพัลลภ สิงโตกำมูปูแดง เอื้องน่ม เอื้องเต่าทอง เอื้องเต่าดำ รองเท้านารีขาวสตูล รองเท้านารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองตรัง ไอยเรศ กุหลาบกระบี่ หวายแมลงปอ ปัจจุบันยังเหลืออยู่ให้เห็นแต่ปริมาณลดลงเป็นอันมาก

ในพื้นที่ อ.ปลายพระยา โดยเฉพาะพื้นที่ บ้านปากน้ำ บ้านหน้าสวน บ้านภูนาใน บ้านบางเนิน และส่วนคลอง จะมีกล้วยไม้พันธุ์รองเท้านารีเหลืองตรัง รองเท้านารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองพังงามาก ส่วนกุหลาบกระบี่จะไม่มี ในพื้นที่ป่า/ภูเขาในบริเวณนี้

ใน อ.ลำทับ ป่าบนภูเขาในพื้นที่จะเป็นภูเขาหินปูน จะพบกล้วยไม้ป่ามากได้แก่ รองเท้านารีขาวสตูล รองเท้านารีเหลืองตรัง ลิ้มมังกร ส่วนกล้วยไม้ประเภทสิงโตต่าง ๆ จะมีน้อย ส่วนรองเท้านารีเหลืองกระบี่จะไม่มี สภาพป่าบนพื้นราบจะเป็นป่าพรุ มีภูเขาสลับทิวแถว

ส่วน อ.พนม จะมีภูเขาสูง เป็นภูเขาหินปูน ป่าจะมีมากกว่าในอำเภออื่น ๆ อากาศชื้น ความเย็นพอเหมาะ จะพบ พันธุ์กล้วยไม้ต่าง ๆ ดังนี้ หวายดอกขาว (ชีโร) รองเท้านารีคางคกได้ สิงโตพัลลภ เอื้องรวงข้าว และเอื้องพวงอรุณ

ในภาพรวมทั้งหมดยของ จ.กระบี่ มีพันธุ์กล้วยไม้เด่น คือ รองเท้านารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองตรัง มีพันธุ์ไม้แปลกหายาก คือ สิงโตเขี้ยวกระบี่ สิงโตอาจารย์เต็ม และเอื้องพวงอรุณ โดยเฉพาะกล้วยไม้ประเภทสิงโตต่าง ๆ จะพบว่าขึ้นอยู่ตามต้นไม้ในบริเวณพื้นที่ ระหว่างดินคอนกับป่าชายเลน ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าเชิงซุง”

ในปัจจุบัน สภาพป่าต่าง ๆ ทั้งที่ในส่วนของภูเขา “ป่าเชิงซุง” ป่าพระและป่าชนิดอื่น ๆ ซึ่งเป็นถูกทำลายลงเป็นอันมาก ด้วยสาเหตุต่าง ๆ คือ

1. การโค่นต้นไม้ยางพาราแก่ที่มีขนาดใหญ่ อายุยืนยาวเพื่อปลูกยางพันธุ์ใหม่
2. การเผาป่า เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกยางพารา/ปลูกปาล์ม
3. การระเบิดภูเขา เอาหินปูนมาใช้ในอุตสาหกรรม
4. การทำเหมืองแร่ดีบุก
5. การเผาถ่านพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว
6. สภาพภูมิศาสตร์ได้เปลี่ยนไปจากเดิม

ทีมเครือข่ายผู้เก็บหาได้จำแนกสภาพป่าในพื้นที่ จ.กระบี่ ไว้ตามองค์ความรู้ / ปรากฏ

ชาวบ้าน 4 ประเภท

1. ป่าบนภูเขา : คือ ป่าที่มีต้นไม้หลากหลายขึ้นอยู่บนที่สูง (ภูเขา)
2. ป่าพรุ : ป่าที่ขึ้นในพื้นที่น้ำขัง มีต้นไม้ขึ้นอยู่ห่าง ๆ
3. ป่าโปร่ง : คือ ป่าที่มีต้นไม้หนาแน่น มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ใหญ่สลับกับทุ่งหญ้า
4. ป่าชายเลน : ป่าชายเลนที่มีไม้โกงกางขึ้นหนาแน่นริมชายฝั่งทะเล ดินเป็นดินทรายปนดินเหนียว น้ำจะเป็นน้ำเค็ม

ตามด้วยปัจจุบัน

ชนิดของกล้วยไม้ที่พบ

ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของ จ.กระบี่ มีชนิดพันธุ์กล้วยไม้ที่หลากหลายแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ สภาพป่า แต่มีชนิดพันธุ์ที่มีมากและเป็นที่ต้องการของผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ คือ รองเท้านารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองศรีลังกา สิงโตเหี่ยวกระบี่ สิงห์โตอาจารย์เค็ม เอื้องพวงอรุณ กุหลาบกระบี่ รองเท้านารีคางคกได้ รองเท้านารีขาวสตูล ซึ่งแต่ละพื้นที่ จะพบลักษณะกล้วยไม้แต่ละชนิดหรือชนิดเดียวกัน ยังมีความแตกต่างกัน เช่น ขนาดของดอก ความสมบูรณ์ของลำต้น สีของดอก ลักษณะของก้านช่อดอกซึ่งสั้นยาว ไม่เท่ากัน ผู้เก็บหากล้วยไม้ จึงเรียนรู้แหล่งชนิดพันธุ์ที่ดีของกล้วยไม้แต่ละชนิด และมักจะเป็นความลับไม่บอกให้เพื่อค่าที่รู้ ถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการประกอบอาชีพของหมู่คณะที่สำคัญยังการเก็บหากล้วยไม้ป่าของทีมเครือข่าย

ทีมเครือข่ายเก็บกล้วยไม้ป่าใน จ.กระบี่ จะทำกับเป็นทีม ทีมละ 4 – 5 คน จะเดินทางไปเก็บกล้วยไม้ป่าตามความต้องการของลูกค้า / ตลาด โดยเลือกเก็บจากแหล่งของชนิดพันธุ์ และลักษณะเด่นของกล้วยไม้ที่ลูกค้าต้องการ เช่น ต้องการดอกฟอร์มดี ต้องการต้นพันธุ์ที่มีให้สมบูรณ์ สวยงาม ขาวเรียว ต้องการชนิดก้านช่อดอก / ช่อดอกออกซ้ำและ 2 – 3 ดอก เป็นต้น ทีมเครือข่ายจะเก็บหาตามความประสงค์ของลูกค้าเป็นหลัก ในการไปแต่ละครั้ง จะไปเช้าครู่ และกลับถึงบ้านเย็นก่อนค่ำ ได้กล้วยไม้มาทำที่ความต้องการ ไม่เกินครั้งละ 2 กระสอบ / คน การซื้อขายจะนับช่อดอกกล้วยไม้ (1 ต้นคือ 1 ช่อ) ใน 1 กออาจจะมี 4 – 5 ต้น (เรียกว่ามี 4 – 5 ช่อ จะนับเฉพาะช่อที่สมบูรณ์และได้ขนาดที่ต้องการเท่านั้น

อุปกรณ์ในการเดินทางเก็บหา แต่ละทีมจะพกพาอุปกรณ์ดังนี้คือ มีคกรีดยางที่หักแล้ว (เอาไว้ขูด
เขาะกล้วยไม้) กระสอบปูลู น้ำดื่ม เชือก และสวมกางเกงขาขาวเสื้อแขนขาว มีการระลึกถึงสิ่งศักดิ์ เจ้าป่า
เจ้าเขา หรือทวดต่าง ๆ ตามความเชื่อว่าเป็นผู้รักษาป่าเขาแห่งนี้ มีการขอชนิดพันธุ์กล้วยไม้ที่ต้องการจาก
ป่าและขอพรให้คุ้มครองให้เก็บกล้วยไม้ปลอดภัย สำเร็จตามจุดหมายโดยสวัสดิภาพ

แนวทางอนุรักษ์

ทีมเครือข่ายมีความเห็นตามทัศนะและประสบการณ์ ในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่า ดังนี้

1. การศึกษา/หาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับชื่อ ชนิดพันธุ์กล้วยไม้ เนื่องจากเมื่อเข้าป่าไป
พบชนิดพันธุ์กล้วยไม้ทั้งหลาย ๆ ชนิด แต่ไม่รู้จักชื่อ ไม่รู้คุณค่า ขาดคำราในการศึกษาเพิ่มเติม
2. การฝึกหัดปลูกเลี้ยง/ขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ของชนิดพันธุ์ต่าง ๆ ที่เก็บมา
เพื่อการศึกษา การเพาะขยายพันธุ์ ตลอดจนมีการปรับปรุงพันธุ์ต่อไปตามลำดับ
3. การติดต่อประสานงานกับฟาร์ม/หรือขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จะได้
ปริมาณกล้วยไม้พันธุ์ดี ปริมาณมาก
4. ควรสร้างให้เกิดรายได้จากการปลูกเลี้ยงและเพิ่มมูลค่าให้กล้วยไม้ด้วยวิธีการต่างๆ
อย่างต่อเนื่อง
5. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ดูแล / ใช้ประโยชน์จากป่าจากทรัพยากรที่ดีในป่า และมี
การดูแลการจัดระเบียบ การควบคุมรักษา/ให้ป่าไม้ในวิธีต่างๆ มีความอุดมสมบูรณ์ มีการเก็บเกี่ยวข้อมูล
ก่อนริเริ่มที่จะพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงสภาพป่า
6. เจ้าหน้าที่ของรัฐหลายฝ่ายต้องปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติงาน
ด้วยความตรงไปตรงมา จริงใจ อุดมระเบียบ เกิดความเสมอภาค แก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ในลักษณะปรองดอง
กัน เพื่อปรับเปลี่ยนเจตคติของคนในชุมชน เพื่อเป็นกำลังในการดูแลทรัพยากรสมบัติของชุมชนต่อไป
7. การเร่งขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่าในกล้วยไม้ป่าถิ่นสู่ป่า และจัดทำแผนที่อนุรักษ์ไว้ให้
เป็นป่าถาวร

แนวคิดที่ต้องการ ให้สาธารณชนรับทราบ

“คนค้าขายกล้วยไม้...คนเก็บหากล้วยไม้...มิได้เป็นผู้ทำลายกล้วยไม้...มิได้เป็นผู้ทำลายป่า...ตามที่มีผู้
กล่าวขานมานานแสนนาน...เพราะหากเขารู้ดีว่า ป่าคือชีวิต...ป่าคืออนาคต... ป่าคือความหวัง... กล้วยไม้คือ
ทรัพยากรที่มีค่าที่สุดที่เหลืออยู่ในป่า...นั้น ๆ ที่เห็นที่ฝังให้อีกหลายชีวิต...

ปัญหาอุปสรรค

1. ทีมเครือข่ายไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าขาย / ขนย้ายกล้วยไม้หรือ
การเก็บหากล้วยไม้จากป่า
2. ทีมเครือข่ายเป็นปฏิปักษ์กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอนุรักษ์ในพื้นที่ การประสาน